

Korte aantekeningen van Pieter Albert
Bik, geboren te Amsterdam den 18 July 1798,
Sedert het Jaar 1813

Anno 1812 tot 1815

Na volbrachte leerjaren onder leiding
van den Schoolhouder Charles Wattiau
trad ik in het laast van het jaar 1812 op
mijn 14 Jaar in dienst als jongste bediende
by den Notaris Salomon Dorper, destyds
woonende op de Nieuwezyds Voorburgwal
by de Toorensteeg; ik trok daar geen an-
dere verdiensten dan eene geringen gift
by den aanvang van een Nieuwjaar en
de Kermis zoo als dit gewoonlyk binnen
Amsterdam het geval is met jongenlieden
die van de Schoolkomende en dan zonder
bezoldiging op een of ander kantoor hun-
ne nieuwe loopbaan beginnen en als het
ware de eerste stap in de waereld doen;
na twee Jaren aldaar werkzaam te zyn
geweest en steeds de goedkeuring van myn
Patroon verworven te hebben, gelukte
het my om als Jongste bediende geplaatst
te worden by de Heeren Engelberts &
Fortuyn, Commissionairen in Effecten des-
tyds woonachtig op de Keisersgracht by de
Leydschestraat; ook daar was ik zonder
een vast Salaris, dan de vooruitzichten beter
en gunstiger dan by bovengenaamde Nota-
ris en kreeg ik bovendien van gemelde Heeren
de toezegging dat ik met het tweede Jaar
op een vast Salaris konden staat maken
mits ik in alle opzichten aan hunne ver-
wachting voldeed; Met onvermengde
yver en naauwkeurigheid volbragt ik

alzo de my opgelegde taak en had ik het geluk myn beide Heeren Patroons steeds te voldoen, soms had ik groote sommengelds zoo aan Bankpapier en Kontanten onder myn berusting en daardoor groote verantwoordelykheid, waarvan ik my immer nabehoren heb gekweten; eens by gelegenheid dat er een buitengewoone drukte met aflevering en ontvangst van Effecten plaats vond en ik tot laat in den nacht met myn confrater de Heer Elsevier Dam op kantoor werkzaam was, kreeg ik den volgende dag of liever gezegd vond ik op myn lessenaar een rolletje aan myn adres in houdende tien Hollandschdukaten of f55; als een douceur voor de gedaane arbeid; dit was de eerste keer van myn leven dat ik eigenaar was van zoo een som en was er alzo trots op, om gedurende eenige dagen met dat goudgeld te pronken, terwyl myne geliefde ouders zich hierover ook verheugde door het hen tot bewys strekte ik de goedkeuring myne chefs nog draagde; intusschen spoede het Jaar 1815 ten einde en had er aan het ouderlyk huis een voorval plaats, welke een geheele ommekeer van carriere zoo voormy als voor allen myne Broeders ten gevolgen had, namelyk myn oudste Broeder Adrianus Johannes had zich geengageerd en was door Z.M. de Koning aangesteld als kunstteekenaar by het departement van Kunsten en Wetenschappen op het Eiland Java aan welkers Hoofd zich bevond den Hoog geleerde Herr Reinwaardt¹; het vertrek van myn geliefde Broeder was bepaald in de eerste dagen van November met Z. M. Schip

Anno 1815

Everts, welke bodem behoorde tot de Eerste Expeditie, die na de Herstelling van het gezag des Nederlanden onder Koning Willem I naar Java is gestevend met Heeren Commissarissen Generaal, ten einde dat Eiland uit handen van de Engelschen, ook weder onder Nederlandsch gebied te brengen²; Een hartscheurend afscheid vond er plaats en myn Broeder Jan was de eerste die de ouderlyke wooning verliet om in een Vreemd gewest zyn fortuyn te beproeven waartoe in het Vaderland weinig vooruitzichten bestonden; Zyn vertrek bragt myne waarde ouders en ons alle in eene droevige stemming, vooral myne dierbare Moeder konde het vertrek van haar eerstgeboren Zoon niet vergeeten en storte over zyn afwezen meenige droevige traan; Dit voorval nu bragt myn goede vader op het denkbeeld en was de aanleidende oorzaak dat hy ook solliciteerde om als ambtenaar voor Nederlandsch Oost-Indië te worden benaamd, tot welke groote stap hy te eerder overging daar hem welligt daardoor beter de weg zouden geopend worden om zyn talryke kinderen metertyd een goed bestaan te bezorgen; gezeegend zy het goede denkbeeld door myn Vader opgevat, waare hy met de zynen in Holland gebleven God weet of hy dan wel het geluk zouden hebben beleefd zoo als ZynEd nu heeft mogen smaken, van zyne Kinderen alle, den een meerder dan den anderen, gelukkig te zien; In het begin van 1816, kreeg myn vader zyn aanstelling als ambtenaar der tweede klassen voor den dienst in Oost-Indië met vrije overtocht van Vrouw en Kinderen; Z.M. Schip Nassau, gecommandeerd door Kolonel Slooterdijk

Anno 1816

was bestemd om een groot tal nieuwbenaamde ambtenaren met hunne gezinnen naar Java overtevoeren en derzelfs vertrek bepaald tegen primo april 1816; de weinige dagen die ons waren overbleeven, werden besteed om alle mogelyke schikkingen en toebereidselen te maken voor de groote reis; myn goeden vader zwoegde gehele dagen om alles nabehoren te regelen, met zyne overeenstemming bleef ik by de Heeren Engelberts & Fortuyn werksaam tot de laatste dag van myn aanzyn binnen myn geboorte stad; by den aanvang van het jaar 1816, kreeg ik tot belooning voor de goeden diensten in 1815 bewezen een som van een honderd gulden, die ik tot een nuttig einde herstelde, en by myn afscheid van die Heeren, onder wiens goede leiding ik my voorsteld metertyd toch ook een middel van bestaan verkreegen te hebben, ontving ik van hen in geschenk een zilveren sigaren koker, zeer fraai bewerkt, als een blyk van hunne te vredenheid en een aandenken; alhoewel dit geschenk nu op zich zelf van geen groote waarde was, stelde ik daarop, en doe zulks nog, een hooge prijs; kunnende het eenmaal aan myne kinderen ten blyk verstrekken, dat hen Vader opzyn leeftyd van 17 jaren, de achting en goedkeuring zynen chefs heeft verworven waarop ik roem draag; op het bovenstuk van die sigarenkoker heb ik laten insnyden de letters E en F; en van onderen myn cyferen P.A.B. In Maart 1816 verliet ik Amsterdam en begaf my met myn drie jongeren Broeders over Goude naar Rotterdam en Delfshaven, in de eerstgemelde stad om van onzen

Anno 1816

Middelburg

Land van Kadsand

Schelde op
Breskens

Oostburg
en Sudsande

neven en nichten Maryt en Willet afscheid te nemen, en vervolgens by myn aangehuwde schoonbroeder Bruno van der Plas te Delfshaven myn ouders en verdere familie optewachten, na enige dagen toevens vond dit plaats en kort daarop vertrokken wy gezamentlyk met een afgehuurd vaartuig naar Vlissingen van welkers reede het schip Nassau de reis naar Indie zouden aannemen; by aankomst te Middelburg bragten wy een laast vaarwel by onse geachte nicht Mevrouw de weduwe Van Berlekom geboren Risseeuw, te Vlissingen aankomende vernamen wy dat wy nog ruim drie weken voor ons hadden alvorens het vertrek van de Nassau zouden plaats vinden, myn ouders maakte van die tyd gebruik om in het land van Kadsand³, de geboorteplaats myner moeder, by de aldaar woonactige talryke betrekkingen ook onze laatste afscheids groet te gaan brengen wy staken dien volgens de Schelde over op Breskens, van waar wy door neef Risseeuw, Vreede rechter van het arrondissement Oostburg werden afgehaald, myn waarde Vader begaf zich echter aan boord van de bodem die ons naar het andere waereld deel zoude overbrengen ten einde voor den ontvangst van de bagage provisien &c. en het in order stellen van de hutten die voor ons verblyf bestemd waren het noodige te verrigten, wy verbeide alzo te Oostburg en te Sudsande⁴ by de familie Butin het oogenblik dat wy ons moesten inscheppen, terwyl in dien tusschen tyd myn zwager George Hendrik Smith met zyne vrouw en twee jonge dochters

ook by ons kwamen om de reis naar Indie mede te doen, zynde hy eensgelyks aangesteld als ambtenaar der derde klasse,- na ruim twintig dagen by die gulle en harte-lyke famillien genoegelyk te hebben door gebragt was het tydstip gekomen wy ons moesten inschepen het geen plaats vondt op den 28^e february,- het weder was vry onstuimig evenwel kwamen wy met een zoogenaamde hengst⁵ gelukkig aanboord van Z.M. schip Nassau alwaar myn Vader ons opwachte, er heerschte aanboord eene groote drukte door dien erop dienzelfde dag onderscheidene anderen ambtenaren met hun famillien embarqueerde - myn familie kring bestond nu uit de volgende,- myne dierbaare ouders, is 2
myn Zwager Smith Vrouw en twee kinderen “ 4
“ Broeder Johannes Theodorus “ 1
Francois Butin “ 1
Pieter Vreede “ 1
Bruno “ 1
“ Zuster Maria Magdalena “ 1
tot 11

en maakt met schryver dezes alzoo twaalf Persoonen,- tot ons verblyf beschikte wy ons twee ruime hutten op de Koebrug aan bakboordszyde, dit was voorzeker niet de aangenaamste plaats dan in zeker opzichte nog al geruimelyk, daarwy oneindig meer ruimte hadden, dan de bewooners op het tusschendek in de kuil en longenroom, en by slecht onstuimig weder ook op lange na niet zoo onaangenaam, als in laastgemelde logies, het eenigste verdrietelyke bestond daarin, dat men op de Koebrug zeer weinig daglicht heeft, en er alzoo immer lampen

Anno 1816

moesten branden het geen een somber aanzien gaf doch waaraan wy al spoedig gewoon raakte;- de bevolking aan boord bestond uit cc 700 zielen waaronder ruim 200 aan ambtenaren met Vrouw en Kinderen, de overige bestonden in een detachement Infanteristen, het Etat Major en Equipagies

Vertrek uit het Vaderland

Den 1^e april 1816 stevende wy met een tamelyke goeden wind naar zee, tegen den avond verlieten ons de lootsen aan wien de bezorging van verscheidene brieven aan vrienden en betrekkingen werd opgedragen,- het schip maakte zeer weinig beweging en een ieder begaf zich door vermoeyenis en vreemde gewaar wording vroegtijdig naar Kooy,- S'morgens te 7 uren van den 2^e april werde de passagiers op een aller onaangenaamste wyze gewekt, namelyk door zwaare stooten die het schip tegen den grond deed en het vermoede dat wy vast zaten bevestigde zich weldra, door de droevige Jammer kreeten welke zich van boven tot by ons op den Koebrug door drongen, de onstillenis was algemeen een ieder trok zich in overhaasting de kleederen aan en spoede zich naar het dek, daar was alles in rep en roer, zwaare werp ankers werden uitgebragt om te beproeven het schip weder vlot te kreegen maar alles was vruchteloos, voor zoo veel wy konde te weten kreigen, zaten wy vast op de Vlaamsche bank, tot ons groot geluk was het schoon weder en de wind niet zeer sterk, de Engelsche kust konden wy met het oog flauw zien, alle de sloepen werden uitgezet om intyd van nood voor ons behoud te bezigen – er werden negen noodschooten gedaan, waarna het niet lang duurde, toen wy twee Engelsche lootsbooten op ons zagen aan sturen

het geen de terneder geslagen gemoederen niet weinig tot bedaren bragt,- hetwas een treurig tooneel om te zien hoe een ieder in angst was op het lot dat wy welligt zouden moeten ondergaan, de meeste der passagiers die geen betrekkingen by zich hadden, stonden reeds gereed om op de eerste order zich in een sloep te begeven, dan God zy gedankt, zoo ver is het niet gekomen, de lootzen verklaarde dadelyk, dat byaldien het weder bleef zoo als het was en de wind zich niet verhefte, wy dan tegen 3 uren in de namiddag weder vlot zouden raken, daar wy tot ons geluk met een laage stand der zee op gemelde Bank waren geraakt,- dit gaf ons wederom moed en met ongeduld zagen wy dat oogenblik te gemoed,- tot Eer van de Lootzen moet ik zeggen zy ons de waarheid hadden gezegd, rakende Z.M. Schip Nassau omstreeks twee uren weder vlot en bleek het dat de bodem zeer weinig had geleeden, hetgeen zeker het geval niet zouden geweest zyn, als het sterker had gewaaid; de vreugde was nu weder algemeen en vergelukte wy ons onderling het ons gedreigde gevaar te zyn ontkomen, - de wind bleef ons gunstig, des avonds naderde wy Doevere⁶, alwaar een drietal Persoonen van het Etat Major en passagiers zich naar de wal begaf, om de door de Engelsche Lootzen betoonde hulp, by onzer Consul te regelen,- den nacht bleeven wy voor Doeveren ten anker, dan dit heeft ons in groot gevaar gebragt,- de wind verhefte zich hoe langer hoe sterker, zoodat het anker niet hield, alle hens⁷ en alle de mannyke passagiers werden nu uit de Kooi

geroepen om aan de spillen te werken ten einde het anker zo spoedig mogelyk te lichten en onder zeil te komen, dan niet tegenstaande alle mogelyke inspanning, duurde het te lang en dreeven wy naar lagerwal zoo dat men verplicht was om het anker te kappen, daar wy anders stellig tegen Englands Krytbergen en klippen verbry-seld waren geworden,- gelukkig kwamen wy toen onder zeil en hielden wy het over en waren tot dat den dag aankwam en de Heeren van hunne Commissie weder aanboord waren waarna wy onze koers vervolgde,- welke belooning de Lootzen hebben gekregen is my niet juist ter ooren gekomen dan zulks moet een som van belang geweest zyn, zoo dat dat grapje, ons landje duur te staan is gekomen en waarby ook komt het verlies van drie ankers, als twee op de Bank en een voor de Engelsche Kust;- Van het oogenblik af dat de Heeren van de Kommissie weder aanboord waren, was ons wind en weder zeer gunstig en maakte wy groote vorderingen, den 3de dag na ons vertrek passeerde wy de Caap Verdische Eilanden, den 10^e dag hadden wy een Majestieus gezicht van de Piek van Tenerif, en op verscheidene Eilanden, deze uit het zicht rakende stevende wy zonder iets merkwaardigs ontmoet te hebben naar de kust van Brasiel zynde het voornemen om Rio de Janeiro aantedoan, om ververschingen en water intenemen, - aanboord heerschte een goeden order en hadden wy het onuitspreekelyk groot geluk van gezond te blyven, gedurende onze geheele overtocht tot Rio is er slecht een ouder-ziekelyk Matroos en een Jong geboren kind overleeden,- op de Schaftery konde wy niet zeer

Anno 1816

Aankomst in Brasilië

roemen, het scheen dat men hieromtrent eenigzins willekeurig te werk ging altans als men in aanmerking nam de groote sommen die er voor de proviandeering besteed waren, maar de meeste waren reeds bedorven toen wy ter naauwersnood in zee waren zoo dat wy dagelyks een zeer schraale Sobere kost kreegen, welligt heeft dit veel bygebragt aan de gezondheid en dit zoo zynde, moet men het alweder loven, water kreegen wy in overvloed, hiervoor had men by de uitrusting goed gezorgd en waarentlyk voor zoo een groot aantal Zielen was dit van belang.- Op een der eerste dagen van de maand Juny (de juiste is my ontgaan) zeilde wy met het schoonste weder van de waereld naar de Baay van Rio Janairo, een aangenaame koelte deed alle de zeilen goedvolstaan zoo dat wy al spoedig het land naderde, om het verrukkelyk schoone gezicht, dat het oog thans trof, was Oud en Jong op het dek verzameld, voor een ieder was alles vreemd, het gezicht op de zoo genaamde Suikerloof⁸ en daar tegen over liggende forten was Majestieus, wy dachten nog voor zons ondergang voor de stad te zullen komen, alles was dienvolgens voor ankeren gereed gemaakt,- wy waren nu zoo na by de forten dat wy de manschappen duidelyk kunde onderscheiden en zien zy bezig waren de stukken te laaden om ons te Salueeren, maar ziet nu

had er een ongeluk plaats, welke noodlottige gevolgen had kunnen gehad hebben voor al voor een party Kinderen die zich op dat oogenblik tusschen deks bevonden,- op het aller onverwachts, met alle zeilen in top en met een tamelyke goede gang, viel het anker in de grond, eerst weet men niet waardoor een geluid gelyk aan een rollende donder werdt veroorzaakt, maar toen een der officieren met luider stem riep Godverd... daar valt het anker!; toen was de nood aan de man,- Stryk de zeilen, steek uit de kabel en ik weet al niet wat men er werd gecommandeerd, maar nimmer heb ik spoediger op een schip zeilen zien stryken,- de bogt van het kabel touw die op het tusschen deks drie dubbeld was uitgelegen, is gelukkig afgeloopen zonder iets in de vaart mede te sleepen, hoe ligt had zich daar een kind in kunnen bevinden, maar alles liep Goddank gelukkig af, en toen de vaart eenigzins was verminderd, werd de kabel gestopt, waardoor het schip eene zwaay maakte van belang maar des niet tegenstaande hield het anker en werdt er beslooten den nacht daar ter plaats te verblyven;- dit ongeluk werdt geweeten aan den Schipper, die te voorbaarig was geweest met het los snyden van eenige kabel gaarens, toen het anker reeds onder de kraan aan de kat was hangende,- de armme drommel moest dadelyk in arrest en is er geduurende ons verblyf te Rio niet uitgeweest;- Er kwam van een der
[volgende pagina(s) ontbreekt]

Anno 1816

Vertrek uit Brasilië

en die nu niet weinig verheugd waren naar hen geboorte land te kunnen vertrekken, ook bevonden zich te Rio een aantal Chineeschen welke eensgelyks moeste gedaan hebben om mede naar Java te gaan, dan zulks werdt hen door het Portugeesche Gouvernement geweigerd, om welke reden is my onbekend.- Den 10 of 12 July verlieten wy Rio de Janeiro, en weldra waren wy weder in het ruime Sap en stelde koers naar Indië,- veel merkwaardigs viel er op dit traject niet voor, wy verloren een Matroos die van de boeg overboord viel en verdronk, het was een deugniet die eenige dagen te voren wegens diefstal was afgestraft, edoch had des toch niet verdiend op zoo een droevige wyze zyn leven te verloren, het gaf een onaangename impressie,- op de hoogte van de Kaap de Goeden Hoop bestookte ons een vry hevige storm, gelukkig was de wind in ons voordeel en maakte wy een onbeschryvelyk vordering, de Nassau was een goede zeiler, soms maakte wy 15 mylen in een wacht,- de Eilanden Paulus en Amsterdam⁹ hebben wy in zicht gehad doch raakte al spoedig uit het gezicht,- de 24e augustus Konings geboorten dag is aanboord zeer luisteryk gevierd, des morgens was er parade, groot diné¹⁰ by het Etat Major en des avonds by de meeste ambulante ambtenaaren, kleine Eluminatien met toepasselyke Verzen op doorschynende sasnette?, waarvan sommige zeer geestig waren;- den abmte-

naar Knoeff had het toe niet bygedragen, hy was een Jongeling vol geest, maar had helaas de afschuwelyke gewoonte van meer te drinken als hy verdrage kon; de ambulante ambtenaren hadden geen hutte, zy sliepen in hang matten tusschen deks, zy waren aan tafel in secties afgedeeld, zoodat een ieder zyn vaste zitplaats had, dan zy hadden evenwel groote ontbeeringen en waren nu en dan zeer gegeneerd,- eens by gelegenheid dat er een dier ambtenaren een tombade maakte over zyn eigen provisie kist die hem tevens tot zitplaats verschikte en de armme drommel eenige oogenblikken in een pynenlyke houding bleef liggen, kwam den dichter Knoef te voorschyn en riep uit

Hier ligt een ambtenaar
hy stierf niet door 't Climaat
maar door het verdriet gehecht
aande ambulante staat

dergelyke invallen had hy meer en was aangenaam in den omgang;- als ik alle de grapjes en voorvallen wilde beschryven die er gedurende de reis zyn plaats vonden, besloeg dit stellig een boekdeel vol en heb ik daar toe geen plan, eenlyk wil ik nog melden wy over het algemeen een aangename reis hebben gemaakt, altans voor de Jongen lieden; kleine intrigues en allerhanden soorten van grappen waren aan den order van den dag, zoo dat te tyd niet lang viel en het voorveelen eene droom was, toen wy vernaam, dat wy by gunstig weder en wind, op morgen Straat Sunda zouden

binnen zeilen, en binnen een dag afmat onze reis zouden volbragt hebben,- Men had ons niets wys gemaakt den volgende dag zeilde wy werkelyk den Straat binne en bereikte tegen den avond de Reede van Anjer¹¹ - alvorens ik verder ga moet ik aanteekenen wy in de vroegen morgen by de eerste Schemering ons in groot gevaar bevonden van op een Eiland te verzeilen, aan buiten de Straat gelegen, had de Schemering eenige minuten langer aangehouden, waren wy erom koud geweest, toen de uitkyker riep, Land voor uit, ik zie de branding reeds, was er nog even tyd genoeg om doordewind te draayen en aftehouden,- toen de dag goed aan de Hemel was, zagen wy op strand van dat eiland, het wrak van een groot schip, daar in het vorige jaar eensge-lyks op verzeild en vergaan;- door Gods goedheid zyn wy ook dat gevaar weder gelukkig ontkomen;- Te Anjer werd door Heeren Commissarissen over de passagiers, officiele kennisgeven van ons arrivement naar Batavia overland afgezonden, en werden er ververschingen voor zoo veel die te Anjer verkrygbaar waren aangekocht, Kippen en aardappelen was zoo wat het eenigste en daaraan hebben wy ons dan ook braaf te goed gedaan, en het was kluchtig om te zien hoe een ieder bezig was kippen te plukken of om aardappelen te schillen, wilde men iets nuttige dan moest men zelfs handen aan 't werk slaan of zich anders getroosts met de schraale scheepskost

Anno 1816

By het binnenzeilen van Straat Sunda hadden wy wederom schoone en treffende gezichten op de kust van Java, en op het Prinsen Eiland, Dwarsindeweg, Krakatauw¹² &c. &c.; Anjer heeft ook een vrolyk en lief aanzien, er bestaat een zeer aardig fortje waar wy tot ons aller vreugde de Holland-sche vlag zagen wapperen en dus een bewys dat de overvoeren van het eiland Java uit handen van de Engelsche, bereids door Heeren Commissarissen Generaal was bewerkstelligd, waarvan wy de tyding niet eerder haden kunnen vernemen want zynde de Eerste Expeditie ons slechts vyf maanden vooruit;- dat ik, myn ouders en verdere familie nu schelmend verlangende waren om iets van myn Broeder Jan te vernemen laat zich ligt gevoelen,- hy wist niets van onzen komst af, by zyn vertrek was daarvan hoegenaamd geen kwestie, en gelegenheid om hem van myn ouders voornemen kennis te geven, heeft zich sedert zyn en ons vertrek uit het Vaderland, niet voorgedaan,- uit de lysten der passagiers die van Anjer naar Batavia zyn opgezonden zal hy dus voor het eerst vernemen dat zyn zoo dierbaare betrekkingen, waarvan hy in November 1815, zoo een hartverscheurend afscheid nam, nu alle reeds gezond en wel hem zoo naby zyn, - wezentlyk eene droom voor hem daar hy zulks op het minst niet kunde vooronderstellen, en ziet men hieruit alweder hoe wonder baarlyk de wegen Gods zyn en wy stervelingen van onzen

Anno 1816

Aankomst op Batavia

bestemming hier op Aarde steeds onkundig blyven;- wy dachten nu van Anjer binnen twee of drie dagen de plaats onzer bestemming te bereiken, maar dit liep geweldig tegen, ongeveer acht dagen zyn wy over dat traject bezig geweest, het keerde veelal voor tegenwind en stroom te kampen,- in den achtermiddag van den 3^e September 1816, kreegen wy de Bataviasche reede in het zicht en omstreeks half zes uren lieten wy daar tot onzer groote vreugde het anker vallen,- het was een aandoenlyk tooneel om te aanschouwen hoe af de onderlinge betrekkingen aanboord elkander overeen weder gelukwenschingen toebagten met onze behouden aankomst, kunnende onze Hemelsche Vader niet genoeg danken dat hy ons, by de doorgestaane gevaarvolle oogenblikken, zyn bescherming heeft verleend en zoo een groot tal zielen zonder naamwaardig verlies aan daaden, of door ziekte gedurende de overtocht alshetware weinig heeft te leiden gehad;- ruim vyf maanden waren er nu verlopen sedert wy het Vaderland verlaten hadden, dan als men hier van aftrekt de zes weken dat wy te Rio Janairo vertoefd hebben, dan schieten er zoo wat 110 dagen voor de reis over en kan men die alzoo onder de redelyk voorspoedige rang schikken;-
- Er kwamen nu verscheidene Persoonen aanboord waarvan ik er echter geen enkele kende, maar ziet daar zag ik een Inlandsche praauw aankomen waarin Vier Heeren gezeten waren, myn oog was onophoudelyk op hen gevestigd, het was

of my werdt ingegeven: Uw Broeder Jan is daarby, hetgeen zich meterdaad spoedig bevestigde;- myn hart klopte van blyfchap, hem toeroepen dorst en kon ik niet want myn gemoed was te vol, ik plaatste my naast de valreeps poort om hem by het overkomen aanboord dadelyk te komen omhelschen,- myn Broeder scheen my niet dadelyk te erkennen, nu was het ook reeds schemering, dan toen ik hem toeriep, vloogen wy in elkan- ders armmen en had er oprechte Broederlyke omhelsing plaats,- nu waren zyn eerste vraagen waar zyn onze dierbaare ouders en de andere familie; zyn zy alle gezond kom breng my by hen,- wacht ik zal u voorgaan want wy zyn zoo wat in het ouderste gedeelte van het schip ge- huisvest en om door te komen heeft men een loots noodig,- myn God wat is het hier benauwd en warm, hoe kan men het hier uithouden,- Ja dat dachten wy in den beginnen ook, maar men raakt aan alles gewend,- moeten wy nu nog lager afklimmen,- nog een trap en dan komt men op de Koebrug, ziet gy die lamp daar branden,- Ja.- nu daar vlak tegen over is ons logies en sedert wy de reede van Vlissingen verlaten hebben, versted die ons het noodige daglicht,- wat de ge- heele reis over met lamp licht,- Ja Broe- der, want anders kan men hier geen hand voor oogen zien,- nu dan moet ik Julieden in myn ziel beklagen, want het is hier Compleet een Spelonk.- Ja daar heeft het veel van, dan God zy gedankt, wy hebben nu alles achter

de rug en zyn gelukkig gezond gebleeven, ziet daar staan zy met open armmen u op te wachten;- het tooneel dat er nu plaats vondt voel ik my te zwak om behoorlyk te beschryven, dan men kan wel beseffen dat het hartroerende was,- het duurde een geheele poos, voor men tot bedaaren konde komen maar toen werdt onze Broeder overladen met vraagen dat het onmogelyk was die alle te beantwoorden;- tot laat in den nacht zaten wy by een, wy vernamen van onze Broeder dat hy voor ons alles Logies aan de Wal, de noodige schikkingen had gemaakt waarvan wy hem niet genoeg konden danken,- den volgende morgen zouden wy debarqueren¹³ waartoe de toebereidselen gemaakt wierden,- Broeder Jan bivoequeerde in de Praauw daar hy mede was gekomen, geheel op zyn oosters - hetwelk my zeer vreemd voorkwam, dan hy met deze Indische gewoonte reeds gemeenzaam,- S' morgens van de 4^e September werd alles vroeg in de weer en heerschte er aanboord een verbaasende drukte, over al zag men kisten spannen, en in en uitpakken,- het was vergenoeg middag toen wy voorde afreis gereed waren, in en zeer net Jacht vertrokken wy naar de wal, op de destyds bestaande kant voor de monding van de rivier zaten wy een oogenblik vast, dan spoedig sprongen er eenige Inlandsche Matrozen over boord en bragten ons weder vlot, binnen de monding kreegen wy een Jager voor, en spoedig waren wy toen aan het tolhuis, staande destyds

ter plaatse waar thans de nieuwe kolksluis ligt, en even als nu, had daar alles een treurig aanzien, de stad was even wel op langen na niet zoo geslegt als tegenwoordig, de straat by Aron Levie was nog in volle glorie als mede Roea Malakka en de Tygersgracht en vond men daar overal kapitaale gebouwen die van de vroegere schoonheid der stad Batavia getuigde;- ik reed met myn Broeder Theo de reis naar de wooning van den Heer J de Hoog op Ryswyk, thans geoccupeerd door de Heer Hoogenveen,- Professor Reinwaardt woonde daar destyds ook en had het halve huis tot zyne dispositie en het was Zyn Edele die de goedheid had my en myn Broeder logies te verleen,- Broeder Jan logeerde by den Edelen Heer Wynand van Hoesen die eigenaar was van het groote kapitaale Huis Beerenbrecht op het Molenvliet, een man van middelen by wien door de goede invloed van myn Broeder myn dierbaare ouders met vier kinderen ook huisvesting verkreegen,- terwyl myn Zwager Smith met zyne vrouw en twee kinderen hun intrek namen by hun Oom den WelEdele Heer P. Reynst, woonende op Jacatra in een schoon en groot gebouw,- zie daar ons alle onder dak en de gulle een gastvrye ontvangst die wy genooten voor al ten huize van den Heer van Hoesen en Zyne Echtgenoot, doet my nog meenig maal met een dankbaar hart aan die tyden gedenken, de tyden waren toen veel anders als nu, men stelde er toen meer prys op om nieuwaangekome de eerste verzorging te verschaffen het geen inderdaad een groote tegemoetkoming was, want de logementen waren niet alleen

schaars, maar boven dien duur en slecht en in de stad gelegen, alwaar het zeer ongezond was, vooral voor Baaren, waarvan meenig een de noodlottige gevolgen heeft ondervonden.

By onze aankomst in Indie, was het Bestuur nog maar korteling uit handen van de Engelschen overgenomen en op Kommissarissen Generaal overgegeven en was de reorganisatie en plaatsing van de nieuwaangekomen ambtenaren op handen,- alhoewel ik en vier van myn Broeders niet als ambtenaren waren uitgekomen, was er te dien tyd evenwel gelegenheid genoeg om hier of daar eene plaatsing te verkreigen zoo als ook volgde;- In de maand October & Novem. 1816 werdt myn Vader aangesteld tot Kassier

by het Vendu Departement te Batavia

Broeder A.J. Bik tot Eerste Kunstteekenaar by het

Departement van Natuurk. & Onderzoek

“ J.T. Bik “ tweede idem idem

“ F. B. Bik “ klerk op de Gouvernements
Secretarie

“ P.V. Bik “ Klerk by het Hoog Geregtschouf

Zwager G.H. Smith Adjunct Pakhuismeester

en schryver dezès tot ambtenaar voor de Z.O.

Kust van Borneo (Banjermassing) op een

besoldiging van f100:- ropyen¹⁴ s'maands, zie

Bylaag La.A;- Niet tegenstaande ik hier

eene plaatsing op Java had erlangd, moest

ik myn opgemelde benoeming getroosten, dan

ik goede vooruitzichten kreeg, maar het was

voor my niet zeer aangenaam de eenigste

der Broeders te zyn die zyn betrekkingen weder

moest gaan verlaten en dat naar een Land

alwaar het oplangen na niet zoo aangenaam

is als op Java, en waar op zeer weinig vaart

Anno 1816

Vertrek naar Banjermassing

is en dus weinig gelegenheid om van zyn familie tyding te erlangen, dan hiertegen viel niet te pruttelen maar gehoorzaame was de Eerste pligt; In de laatste dagen van November 1816 vertrok ik naar de plaats myner bestemming, Z.M. Kornet de Iris Kolonel Groote, was bestemd om de Commissaris voor Borneo den Heer J. van Boeckholtz en Zyn ondergeschikte over te brengen bestaande in de Heer J.B. Benoit, ... Gronovius, en schryver dezès voor het Civiele benevens en Majoor, twee Luitenants een Doctor en een detachement van zestig man Infanteristen waaronder viertig Europeanen , - op onze reis deden wy Samarang aan doch slechts voor eenige uren en uitdienhoofd heb ik niet naar wal geweest, vervolgens moesten wy op Sourabaya aandoen om ons detachement tot op 100 man te Completeeren;- toen wy tot voor Grisse¹⁵ ten anker kwamen, begaf ik my met den Hr Boeckholtz, die de goedheid had en my de vriendschap bewees, my overal mede te nemen, naar wal – ik overnachtte daar by den Heer Offers, een oude vriend van myn Chef, de volgende dag vertrokken wy met een sloep voor Sourabaya, daar komende was myn eerste plan om aan boord te blyven logeren alzoos ons verblyf slechts van korten duur zouden zyn, dan door de vriendelyke tusschen komst van den Hr. van Boeckholtz, en de Broeder van de WelEdele Heer van Hoesen die ik daar toevallig aantrof, werdt ik gelogeed ten huise van den Heer Halemyer, alwaar ik toen vyf genoegelyke dagen heb doorgebracht en welke Heer my al het merkwaardigen van Sourabaya heeft laten bezichtigen.

Na dat de voor Borneo bestemde troepen waren geembarkeerd verlieten wy Sourabaya en stevende met een gunstige wind naar Javas overwal; in zes dagen tyd kreegen wy de kust van Borneo in het zicht en weldra bevonden wy ons voor de monding van de groote rivier van Banjermassing en lieten daar het anker vallen alzo het binne zeilen door de aldaar bestaande zandbank aan groote moeyelykheid is onderworpen en men dit met spring getey moet waarnemen,- er werdt alzo door de Commissaris beslooten ons met drie goed gewapende sloepen naar Tatas te begeven zynde dit de naam van het stukje grond dat boven de opervlakte van het water ligt en waarop het fort en Residentie gelegen is, loopende het andere gedeelte van de oevers twee maal daags onder water en is dus niet anders dan een onaangename en stank gevende moeras, - By het ten anker komen aan de monding der Rivier, hadden wy dadelyk een treurige plicht te vervullen,- de Luitenant der 1^e klasse Graaf van Stirum in dienst op Z.M. kornet de Iris was den vorige dag overleeden,- aanhoudende koorts maakte een einde om zyn nog Jeugdige leeftyd, hy was aan boord algemeen geacht en zyn dood werdt zeer betreurd,- Zyn lyk werdt naar wal gevoerd en heeft men aan de kust met moeite een hoog plekje gevonden alwaar men de kist konde begraven hetgeen evenwel behoorlyk is geschied.- - Des achtermiddags te 3 uren was het debarquement bepaald, ik bevond

my in de sloep met de Commissaris, een 1^e Luitenant en 24 Europeesche flankeurs, een goed einde weegs de rivier opgeroeid zynde hadden wy het ongeluk er een der geweren losbrande en de kogel een der flankeurs in het been trof, gelukkig maar door het vleesch, zoo hadden wy al dadelyk een geblesseerde en nog geen spoor van Vyand gezien;- omstreeks vyf uren bereikte wy het fort Tatas, zynde een met houte palisadering omgeven vierkant zonder wallen en in een misserabele vervallen toestand,- de poort was van steen opgetrokken, boven op dezelve stonden twee kleine stukjes geschut en diende dus tevens voor een redoute,- er was geen bezetting hoegenaamd, eenlyk een oude afgeleefde Invalid / een Europeesch die van de Compagnie zyn tyd daar reeds bescheiden was, was de eenigste die ons by het aan wal stappen Complementeerde, de Inlanders en Chineeschen scheenen eenige vrees te koesteren altans het duurde vry lang alvorens er iemand van wegen den Sultan zich by den Commissaris aandiende en hem met de behouden aankomst geluk wenschte / had de Commissaris vooraf iemand zynent wege naar wal gezonden om van zyn aankomst kennis te geven, dan twyfel ik niet of wy waren beter en meer overeenkomstig 's Gouvernements waardigheid ontvangen geworden, nu kwamen wy daar geheel op het onverwachts aan,- even na dat wy het leedig staande fort waren binnen getrokken en in de gebouwen een nacht kwartier hadden opgespoord, trof ons weder een ongeluk, de Sergeant van Berkel ontving

in last om de geele vlag van den Sultan, die van de zooevengemelde poort of redout wap- perde, door de Hollandsche te vervangen, de vlagge lyn krak, waarschylyk door ouder- dom en de gem: Sergeant die dat wilde herstellen klom op het dak van de poort, raakte zyn evenwigt kwyt en viel op de palisadeering, die van Yzerhout en vry puntig waren, dat de man niet hardstikken dood was, was te verwonderen, evenwel heeft hy zich deerlyk geblesseerd en heeft meer dan 4 maanden in het Hospital ge- legen, dat was de tweede, waar wy geen dienst meer konde trekken, onze aan- komst was alzoo niet zeer vrolyk en de eerste nacht die ik daar in eene groote leedige kamer op de planken vloer door bragt, zal ik niet ligt vergeeten, ik werdt vreeslyk door de muggen geplaagd, gelyk als alle de anderen Heeren en wy zagen er s' morgen uit als of wy met de Kat gevochten hadden, den Heer Benoit heeft daarvan de meeste hin- der gehad en is door die Moskieten steeken genoodzaakt geworden een groote maand na aankomst naar Java terug te keeren om zich te doen geneezen,- na eenige dagen op die wys in ons nieuwe logies te hebben doorgeworsteld, raakte wy eenig- zins beter op stel, van alle kanten werden wy geassisteerd met meubel stukken en de wooningen en het fort Tatas waren weldra ten goeden veranderd:- acht dagen na onze aankomst begaf ik my in ge- zelschap van den Commissaris en andere Heeren in een klein detachement Militaire naar Karang Intan, zynde de verblyf plaats van de Sultan van Banjermassing.

deze plaats ligt nagenoeg twee dagen roeyens de rivier op, wy bezigde tot dat einde drie groote van yzerhout vervaardigde sloepen, zynde het eigendom van den Sultan en werdt ieder sloep door een dertigtal Inlanders met pagaayers¹⁶ vooruit gestuurd, hetgeen soms zeer snel ging, vooral in de streken alwaar de stroom minder sterk aandrong, aan het achtereinde der sloepen bestond een afdakje waaronder wy vry gemakkelyke zitplaatsen hadden – wy werden door een der Eerste Rivieren van dat land afgehaald en begeleid door meer dan twintig kleindere vaartuigen, des avonds van den eerste dag bereikte wy Martapoera, de verblyf plaats van den Kroonprins, wy werden daar met een behoorlyke Eerbewyzing ontvangen, en hielden er nachtverblyf in een voor ons in gereedheid gebragte wooning van den Sultan,- het was te laat in den avond om de plaats eens rond te loopen hetgeen ik tot een nadere gelegenheid moest uitstellen, evenwel bemerkte ik dat het land hier vry hoog en goed gekultiveerd was, wy zagen hier ook eenige paarden die wy vernamen dat van Madura waren aan gebragt, leverende Borneo geen paarden op, - des anderdaags begaven wy ons vroeg tydig weder op reis, altoos de rivier oproeyende, nu konde men goed bespeuren dat wy reeds tot in de binnen landen genaderd waren, het land van beide de oevers was hier vry hoog en overal goed beplant, na eenige Kampongs¹⁷ gepasseerd te zyn werden onze pagaayers afgelost door eenige manschappen, die ons aan een lyntje langs de oever optrokken, de vaart was nu zoo

Anno 1816

veel snelder, tegen de middag kwamen wy te Karang Intan aan en introkken wy een voorons in gereedheid gebragt huis vanden Sultan,- een afgezant van Zyne Hoogheid kwam ons namens zyn meester met de behoude aankomst gelukwenschen en tevens uitnoodigen om de volgende dag by Z.H. ons bezoek te komen afleggen hetgeen door den Comis. werdt aangenomen;- In de vroegen morgen van den andere dag was alles in rep en roer, de weg van ons verblyf tot aan den Dalem¹⁸ van den Sultan, wierd niet pikeniers die een zonderling Costum aan hadden bezet, tegen 10 uren kwamen eenige voornamen Prinsen ons afhalen – de Commissaris zat met den kroonprins in een zeer ouderwetsche Chais die door menschen werdt getrokken, den Heer Benoit, Gronovius en ik zaten op een oud onderstel van een wagen waarop men eenige plaatsen by wyze van een plattje had gefabriceerd met een tapyt overdekt en waarop voor ons ieder een stoel was geplaatst,- ik behoef niet te zeggen dat wy over dat zonderling voertuig braaf moesten lachgen, dan wy bereikte daarmede het doel want om te voet te gaan was niet aantedenken, daar de weg door de zwaar gevallen regen een en al modder was,- toen onze trein de eerste poort van den daalem gepasseerd was, viel er een Salut van Elf schooten, aan het paleis afgestapt zynde, werden wy alle door Prinsen by de hand geleid en in tegenwoordigheid gebragt van den Sultan, die op een zetel eenigzins verhoog was gezeten, den Commissaris nam aan Sultans rechter

hand plaats, en de overige Heeren en Prinsen formeerde een halve Cirkel, na behoorlyk gezeten te zyn, overhandigde den Commissaris aan den Sultan den Brief van Heren Commissarissen Generaal, waarin aan Zyne Hoogheid de reden van onze zending werdt medegedeeld,- op het oogenblik dat gem. brief door den Sultan in Persoon werdt geopend viel er een Salut van Elf schooten en na van dier inhoud kennis genomen te hebben, betuigde Zyn Hoogheid, dat onze komst hem zeer aangenaam was en ten harte ging, en dat hy van zyne kant alles zouden aanwenden, om de vriendschap en betrekking die er van ouds tusschen hem, zyne voorouders en de Oost Indische Compagnie had bestaan weder te doen herleven, daar zulks niet anders dan tot welvaart van zyn land en onderdaanen kan strekken,- alweder verzocht Zyn Hoogheid, dat door onze komst, de Heeren Engelsche Commissarissen die zich nog in het landschap Poelo Lampe ophielden om de zaken van de voortvluchtige Engelsche Resident A. Hare¹⁹ te onderzoeken, nu ook spoedig zyn land zouden verlieten, aangezien zyne onderdaanen ongeacht de kwynende staat der handel gedurende dat Java onder Engelsche Bestuur was, aan groote onderdrukking te leiden hadden;- Den Commissaris beloofde Z.H. zoo spoedig doenlyk aan zyn billyk verzoek te zullen voldoen en naar zich voer, om op de terug reis naar Tatas, by de Heren Engelschen Commissarissen te Poelo Lampe bezoek afteleggen;

Na afloop van deze plechtige Cermonie begaven wy ons weder onder dezelfde Eerbewyzyng naar onze wooning, des avonds werden wy by Zyne Hoogheid op een groote party genoodigd alwaar alle de prinsen en de voornaamste van het Land vereenigd waren terwyl ons door eenige Prinsen waaronder zoons van den Sultan, de Eer werdt aan gedaan, van hen talent in den dans kunst aan den dag te leggen,- de tweede en daarop volgende dag, woonde wy een dagelyke party by zyne H.H. by, den vierde dag namen wy afscheid en de vyfde dag vertrokken wy tegen de middag naar Martapoera, hielden daar nacht verblyf en begaven ons de daarop volgende dag naar Poeloe Lampe, een zeer schoone en vruchtbaare streek lands hoog en bergachtig alwaar den gewezen Eng: Resident A. Hare een lusthof had gevestigd,- drie Heeren Eng. Commissarissen en eene Secretaris waren daar destyds aan wezig en door het Engelsche Bestuur uit Bengalen afgezonden om de schandelyke en fraudeleusche handeling van even genoemde Resident te onderzoeken, maar daar hy voorvluchtig was maakte dit hun taak moeyelyk, wel is waar, had hy zyn Broeder den Hr. J. Hare daar ter plaatsen achtergelaten om zyne partikuliere belangen te behartigen, en konden zy van deze alzoo geene inlichtingen over de handelingen van A. Hare als Resident innemen, - ged: A Hare had aldaar een bamboes

huis gebouwd van een zonderlinge Bouw-
order, het stond op een houten stelling
door 1050 zwaare yzerhouten palen onder
steund en twintig voeten hoog boven den
grond, met een groote bende wenteltrap
had men toegang tot het plat waarop
het huis stond, en het terrein rondom
hetzelfde was vry zindelyk aangeleegen
en door van aarde opgeworpen schorssen
en wallen versterkt,- voor zoo veel ik
te weten konde kreigen was het plan van
de Hr. A. Hare, om zich daar ter plaats en een
geheel onafhankelyk verblyf te verschaf-
fen en zich op scheepbouw toeteleggen
tot welk einde hy verscheidene Javasche
scheeps timmerlieden in dienst had en
stond er ook reeds een schip op stapel,
een kleine afstand van daar, te Kwala
Malakko genaamd,- een zekere kapitein
Russ was de bouwmeester van dat
schip en met gunstige toestemming
van de zyde van den Sultan en van onze
Commissaris, is dien bodem voltooid,
geequipeerd en daarna vertrokken, ter-
wyl de Heeren Eng: Commissarissen en
J Hare reeds vroeger en kort na ons
vertrek, naar Bengalen zyn geretourneerd.
- Ik teeken hier aan dat gemelde A. Hare
dezelfde is die sedert korte jaren zich
heeft gevestigd op de klippen eilanden
buiten Straat Sunda geleege en daarin
thans ook een geheel onafhankelyk leven
leid.²⁰-

Van Poeloe Lampe vertrokken wy door
de Malakko rivier op Tabanjouw, een
groote kampong, gelegen aan zee en in welkers

nabyheid digt aan het strand een tamelyk goed fortje is geleegeen, hetwelk daar tydens de OostInd: Compagnie is gebouwd, en thans weder door onze troepen bezet is,- het punt van deszelfs ligging is goed gekozen en kan men van daar de zeerooverij voor de monding van de groote Banjermassingsche Rivier goed beteugelen;- na ons daar eenige dagen opgehouden en de bevelvoerende 2^e Luitenant van eene behoorlyke Instructie te hebben voorzien, vertrokken wy naar Tatas alwaar wy na 24 uren zeilens en roeyens behouden aankwamen;- Met primo January 1817 was de organisatie op Borneos Z.O. kant in werking en hadden alle zaken hun behoorlyke voortgang;- By gemelde organisatie werdt ik aan het Ind: Bestuur op Java voorgedragen tot Scriba²¹ van Banjermassing, welke betrekking ik van af primo 1817 waarnam en daar in ben bevestigd by Besluit van Commissarissen Generaal van den 29^e april 1817 No.4, Bylaag La.B.- Na dat alle zaken alzoo op een geregelde voet in werking waren gebragt, besloot den Commissaris om zyn inlast hebbende Commissie om de groote en kleine Dayak, het Land der Koppensnelers te bezoeken, ten uitvoer te gaan brengen en die natie ook zooveel mogelyk onder het Nederlandsch gezag te brengen en te trachten om hen van die afschuwelyke en moordadige gewoonte van koppensnellen aftebrengen alzoo de kust handel daar door zeer wordt belammerd en vreesachtig gemaakt,- deze taak was voor zeker niet

Anno 1817

Vertrek naar de Groote en Kleine Dayak, het land der Koppen-
snellers.

makkelyk en ook niet buiten eenig gevaar, want men moet weten, dat het koppensnellen by de Dayakkers, een godsdienstige instelling is en zy daarvan niet wel zyn aftekreegen, by Huwelyken en andere groote festiviteiten hebben zy menschenkoppen van nooden, kunnen zy die dan niet meester worden by hunne naburen ook Dayakkers met wien zy doorgans in onmin leven, of van de vreedzaame kustbevaarders, dan afkeren zy daartoe zoogenaamde pandelingen op, welke ongelukkige schepselen, kind zynde, door hunne ouders uit armoeden zyn verkocht en waarvan ieder kampong immers voorraad heeft,- Met een welgewapende Kannonneerboot, gekommandeerd door de Luitenant ter zee Reuter, vertrok ik met de Hr Boeckholtz, de Luitenant der Infanterie J. Voss en twintig Europeesche flankeurs, naar dat alles behalve aangenaam land, een paar oude Dayaksche hoofden die op Banjermassing steeds ten handel kwamen en de Hollandsche Compagnie zoo zy zeide zeer waren toegedaan, waren onze gidslieden en tevens Tolken want zy spraken vry goed Maleidsch,- Binnen twee maal vier en twintig uren bereikte wy de monding van de Rivier der zoogenaamde Kleine Dayak, zonder eenige ontmoeting van belang zeilde wy de schoone rivier op, passeerde hier en daar een kampong, waarvan de hoofden zich by ons aan boord verwoegde, en op het vernemen dat wy uitnaam van de Holl. Compagnie de zaken kwamen herstellen, zich dadelyk onderwierpen en beloofde de prentas compagnie²²

te zullen gehoorzaamen opvolgen terwyl zy ook tevens beloofde het koppensnellen door hen en hunne onderdaanen zoowel mogelyk te zullen nalaten en tegengaan; ieder hoofd ontving van de Commissaris aanstelling, een Hollandsche Vlag en een paar geweren om zoo zy voorging de Vlag te bewaken,- In enkele kampongs heb ik aan wal geweest, de meenige menschen schedels die men op hooge bamboessen en in de huizen op een plaats boven eenige groote potten gerangschikt zag, geven een afschuwelyk aanzien, voor die potten is een zitplaats, en het is by hen een groote Eerbewyzing den gast daar te ontvangen;- men verhaalde my dat dat soort van potten een hooge waard hadden en afkomstig waren tydens de Regering van Madja-peid²³ op Java en nu niet meer vervaardigd konde worden ofschoon ik er zoo veel byzonders niet aan heb kunnen opmerken en er veel overeenkomst in zag met zoogenaamde bruine Virulake? potten, doch de daarop ingehakken Characters waren van een byzondere form en gedante,- De min behoeftige Dayakkers hebben een zonderlinge manier van hun lyken te begraven, toen wy twee dagen ver de rivier waren opgeroeid, kwamen wy aan een kampong alwaar een vrouw aan het hoofd stond, zynde haar Man korteling overleeden,- toen wy in haar wooning ontvangen waren, op de wyze hier-

vorengemeld / onder menschen schedels / wees zy ons eenige oogenblikken daarna op een kist die midden in het vertrek stond en omhangen was met fraay geborduurde zyde Sarongs, eenige wapens en gans van een gammelang spel, vertelde zy ons zeer vlegmatisch dat haar overleeden Man daar in leide, er op aan vraag waarom dat lyk niet ter aard werd besteld, kreegen wy het antwoord dat zulks over 8 of 10 maanden eerst zouden plaats vinden als wanneer het vleesch geheel verteerd en niet dan de beenderen meer aanwezig waren;- onder de kist stond een pot die door een ronde opening met het inwendige der kist gemeenschap heeft en waarin de verteerde stof der lichaams in vloeyden kwam, dit te bevorderen is de bodem van de kist eenigzins oevaal toeloopende uitgehouwd, terwyl de naden overal met een soort van cement bestreeken waren om geen stank te veroorzaken, het geen wy ook in het minst niet konden voelen - na ommekomst van de tyd dat nog bescheid de beenderen gaaf en schoon zyn, wordt de kist geopend, het geraamte er uitgenomen en in een vierkante bak gelegd overdekt met een planke dakje, veel gelykenis na een kleine pondok²⁴, en welk duttje als dan op een yzerhoute paal twaalf voeten hoog de grond wordt verbonden en zoo ten toon wordt gesteld terwyl boven op het dakje, eenige menschen koppen worden geplaatst, door den overleeden by zyn leven gesneld, en volgens Dayaksch bygeloof

tot zyn zaligheid dienende – de plaats waar men die grafnaalden plant, is meestal in de nabyheid van des overleedenes woonhuis aan de kant van de rivier,- ik heb er onderscheidene gezien, die ik in het Eerst aanzag voor ... gelyk als men op Java in de Rystvelden ziet.- Na dat er een twaalf tal kampongs op die wyze onder Hollandsche gezag gebragt waren, zakte wy de rivier weder af, bereikte weldra de monding maakte eene kleine doorsteek over zee en lieten toen het anker vallen voor de monding van de groote Dayak en werdt beslooten om de volgende dag de rivier optezeilen, men had ons van de mindere goede gezintheit van de bewooners der groote Dayak kennis gegeven en aanbevolen eenigzins op onze hoeden te zyn, wordende die mindere gezintheit toegeschreven dat er in vroegere jaren, ik meen tydens het Bestuur op Java van Generaal Daendels²⁵, met dwang en geweld van daar een groot aantal Dayakkers naar Java zyn vervoerd geworden die men Soldaat heeft gemaakt en een geheel detachement moeten hebben uitgemaakt, - den Heer Boeckholtz verhaalde my dat gemeld detachement Dayaksche Militairen na dat ze reeds eenige jaren gediend hadden, en goed geoefend waren, by gelegenheid dat ze van Batavia naar Samarang werden overgeplaatst, op de reis derwaarts, opstand hebben gemaakt en na de gezagvoerder en een aantal matroozen

vermoord en hen Kommandant, destyds de Luitenant Styman met wonden overladen overboord geworpen te hebben, en toen met het vaartuig naar hen geboorteland zyn gestevend, en hetzelfde daarna verbrand, zynde hunne aanvoerder die de rang van Korporaal had, door den Luitenant Styman, met een pistool schut in de dey gekwest geworden, hetgeen den Heer, die op een wonderbaarlyke wyze is gered en van zyne wonden is genezen geworden, heeft verklaard,- wy vernamen van onze gidslieden dat gemelde korporaal thans hoofd van een kampong was en de naam had aangenomen van Mattjan Gembang, dat men het lidteeken van het hem door Styman toegebragte pistool schot zeer duidelyk kon zien, - Het liet zich dus aanzien dat die vriend met onze komst niet zeer gediend moest zyn en welligt bevreesd was men hem voor de gepleegde daad, waarvan hy de aanvoerder en welligt de primietieve aanlegger is geweest, nu nog zouden aanspreken, dan onze Commissaris vermeende te regt dat dit nu geen zaak meer was, voor eerst was het geheele voorval reeds lang in vergetelheid en ten tweede zoude hem dit stellig in de uitoefening van zyn inlasthebbende Commissie groote moeyelykheden berokkenen en daarvan besloot ZynEd de Man te behandelen als of er niets was gebeurd ten zy hy daartoe op nieuw aanleiding magt geven, maar in tegendeel Mattjan Gembang, was by ons binnen zeilen da-

Anno 1817

Verbroedering met de Dayakkers
of koppensnellers

delyk aanboord, en betoonde de meeste onderdanigheid en gaf ons alle mogelyke hulp met boegseer vaartuigen alzoo de wind niet sterk genoeg was om tegen de zwaare stroom optezeilen,- het was een lust om de geneezen korporaal te zien, een schoon en veel goevend Mensch over het geheele lichaam getatoeerd, en de oude Militair kon men aan zyn vermeknevels en goed postuur er nog uit erkennen.-
- Ruim viertien dagen hebben wy ons in de groote Dayak opgehouden en een groot aantal kampongs bezocht waarvan de Hoofden alle zyn voorzien van aanstellingen en een Holl: vlag terwyl zy beloofde de prentas kompanie te zullen gehoorzaamen;- In een der voornaamste kampongs van die streek had er met ons en het Hoofd en zyn familie eene verbroedering plaats waarop zy zeer gesteld waren, en welkers Cermonien wel verdiend vermeld te worden en bestaat voornaamelyk in het drinken van elkanders bloed,- dit te bewerkstelligen was voor ons nu wel niet zeer aangenaam en welgezind, dan daar men er zeer op aandrong en ons alle mogelyke belofte van trouw en gehechtheid werdt gedaan en zy zelfs in geval van nood, hun leven voor ons heil zouden hebben, zoo lieten wy ons daartoe overhalen, en werdt er bepaald dat de Hr Commissaris van Boeckholtz zouden verbroederen met het Hoofd

der kampong by wien aan huis de plegtigheid zouden plaats vinden, ik met de Oudste Broeder van het kamponghoofd, genaamd Pa. Ombien, en den Hr. Voss en Reuter met Jongeren Broederen, die evenwel alle Vaders van huisgezinne waren; Meer dan 400 Menschen Vrouwen en Kinderen mede gerekend waren in en om het huis van het Hoofd verzameld,- onze Kannonneer boot ligde vlak voor dezelve aan een hoofde einde vastgemaakt, zoo dat wy in tyd van gevaar een heenkomen hadden, want de grond is een en al moeras en niet gaanbaar, men loopt daar van het een huis naar het anderen over smalle stygertjes soms maar van een enkele Niboom stam,- aan boord werdt een goede wacht gehouden en de ons verzellende twintig Europ. flankeurs verzamelde zich met scherp geladen geweeren eensgelyks in de Wooning daar het feest zouden plaats vinden;- den aanvang van de verbroedering begon met het slachten van een tam varken; dat beest werdt met de vier poten aan een stok gebonden, in de zaal en in onze tegenwoordigheid gebragt en maakte een groot misbaar hetgeen niet verminderde toen er een dayakker met een ontbloote klewang²⁶ al danssende op hem afkwam en het beest een geweldige steek in de ribben toe bragt tot aan het gevest toe diep, en zonder het lemmet terug te halen in de

wond bleef rondvroedten tot dat het beest den geest gaf,- meer dan zes andere dayakkers stonden rondom het offer om het bloed optevangen in koperen kommen, terwyl dit alles met een wanklankig gezang gepaard ging, daarna werdt het doode varken naar de rivier kant gebragt, het haar met allang allang²⁷ van de hoed af gebrand en vervolgens in de rivier afgespoeld en toen aan langen reepen gesneden, gebaakt en op koperen schotels opgedischt, op een laage langwerpige tafel of liever gezegd een bank almede eenige schotels met gekookte rood ryst,- voor de bank stonden de zes koperen kommen met het opgevangen varkens bloed en in ieder kom een stukje staaf yzer om te dienen als lepel;- voor deze offerande namen nu de twee personen die zich verbroederen plaats op laag bankjes met zyde Sarongs verdekt,- de Heer Boeckholtz was het eerst aan de beurt en zat aan de Regter hand van zyn aanstaande Broeder, de regter schouder geheel ontblod tot welk einde ZynEd. de boven kleederen had uitgetrokken;- gezeten zynde, kwamen er twee priesters die hen met eenige zyde Sarong omhangde en versierde, spraken een overluid gebed uit en bestreeken de beide personen nu en dan met het stukje staaf yzer met bloed. voor namelyk op de bloote borst, en werden zy nu en dan ook met ryst bestrooyd, geschiedende dit alles onder het prevelen van gebeden, en het gezang van eenige dansmeiden die in de zaal tegen

woordig waren; na omtrent een kwart uur op die wyze met bloed en ryst te zyn bestreeken en bestrooid, werdt er in beider regter schouder eenigzins gevoelig en aanhoudend gekneepen tot dat het bloed zich tusschen vel en vleesch liet bespeuren; toen gaf men met een zeer scherp mesje op die bekneepen plek een mondje en tapte daar ongeveer een twintig droppels bloed uit welke men in een klein kopje opvangde,- vervolgens streek men over de wond een weinig asch om het bloede te stoppen en gaf beide het met zyn eigen bloed gevulde kopje in de hand, daarna werdt het bloed met een weinig Tuak²⁸ vermengd en vervolgens wisselen zy beide van kopje, en dronken tot leedig.-dit geschied zynde werdt er weder aanhoudende geboden en de borst met bloed bestreeken, terwyl de Zangeressen en andere aanschouwers luidruchtige vreugde zangen aanhefde, en toen de beide Broeders zich nu hand aan hand overeind stelde, kwam een ieder hen met de volbragte Cermoniel geluk wenschen en werden er over en weder een klein geschenk gegeven;- na den Heer Boekholtz volgde de beurt aan my, en toen den Heer Voss en Reuter te gelyk – ik kreeg van myn Broeder een klein snoertje arm koraalen ten geschenk en beloofde hem by zyn komst op Banjermassing ook iets tegeven, waarvan ik ook heb voldaan, in hoe verre zy de duuren Eede, welke zy ons by die gelegenheid bezwoeren, nakomen, heb ik niet by ondervinding, dan als daadzaak is my verhaald het meer dan eens is gebeurt dat zoowel Europeschen, Chineeschen en Maleyers aan een zoodanige verbroedering, behoud van hen leven hebben te danken gehad.-

Na de verbroedering bezochten wy nog verscheidene andere groote kampongs waar ons echter niets buitengewoon bejegende, eenlyk verdiend nog melding dat wy in een derzelver by het Hoofd werden ontvangen in een open langwerpig vierkant vertrek of passeerbaan²⁹, alwaar alle zaken worden verhandeld, en in welkers vier hoeken een gewoone bindrotting in zyn geheele lengte van het eene tot het andere einde met menschen schedels beregen, was hangende hetgeen voor ons een afschuwelyk aanzien was, edoch waarop door gemeld Hoofd en by al onderdaanen hoog prys werdt gesteld als blyken gevende van hunne behendigheid in het Koppensnellen,- aan het formaat der schedels kan men duidelyk bespeuren dat het Menschen hoofden van verschillende naties waren geweest,- Wyders maak ik hier nog melding dat de rivier der Groote Dayak een zeer prachtig en Majesteus is, wy zyn die stellig wel tien dagen nu opgeroeid en volgens de ons gegeven verklaring van deslandige konde men dit met een kannonneerboot nog wel 14 dagen doen zonder dat men van eenige ondiepte hinder had, te bejammerd is het dat de beide oevers niet dan moeras is en men hier een daar slechts gebrekkige rystvelden ziet aangelegd;- de voornaamste Voortbrengselen van de Dayaksche Districten is Stofgoud dat in de meer hooger geleegen landen wordt gewend, Was, Yzer en Rotting, welke artikelen zy geregeld te Banjermassing aan de markt bengen

Anno 1817

In de maand april was ik op Tatas van de Dayaksche reis terug en was bleyde die achter de rug te hebben, want hoe schoon die beloften van trouw en gehoorzaamheid die men ons deed ook scheenen, ik voor my stelde er weinig vertrouwen in en hoopte nooit in het geval te zullen komen van de gemaakte broederschap gebruik te moeten maken;- In de maand July kwam den Heer Benoit hersteld van Java terug en bragt zyne benoeming mede als Resident, en tevens den last, dat de Commissaris van Boeckholtz zoo spoedig mogelyk van Java moest retourneren als hebbende Commissarissen Generaal met ZynEd. verder bestemming onder oogmerken,- ZynEd: liet het aan myn keus over om op Banjermassing te blyven of met hem naar Java terug te keeren en aangezien my het Land van Borneo en de Menschen in het minst niet bevielen, en ik hartelyk verlangende was myn dierbare Ouders en Broeders weder te ontmoeten en voornaamelyk myne geliefde Moeder die volgens de laast ontvangen tyding in een ziekelyke toestand verkeerde, besloot ik het laatste aantenemen en meenige dagen later bevond ik my reeds op reis aanboord van de kannonneerboot onder bevel van den Luit: Reuter,-

Vertrek naar Java

Aankomst

-wy troffen buiten gewoon goed weder en binnen acht dagen tyd bereikte wy de reede van Sourabaya;- den Heer Resident van Lawick van Pabst³⁰ had de vriendelykheid den Hr Boeckholtz en my te logeren, in het schoone residentie huis te Simpang, dan door de spoedig op handen

zynde komst van Heeren Commissarissen Generaal die destyds voor het Eerst hunne Inspectie-reis over Java maakte, konden wy daar niet lang blyven alzoo het huis van de Receptie van die Heeren moest werden in order gebragt,- door vriendelyke bemiddeling van den Heer Lawick werden wy toen gelogeed by den Heer van Zeyl Postmeester &c. te Sourabaya – weinige dagen later had ik het onuitspreekelyk genoeg myn Broeder Jan te ontmoeten die met Professor Reinwaardt ook een tourne over Java maakte, en vernam van hem dat de familie op Batavia welvarende was,- den Heer Boeckholtz kreeg in last om Commissarissen Generaal te Sourabaya optewachten, weldra had de komst van die Hooge Persoonadjes plaats en werden met groote Eerbewyzing ontvangen,- na dat den Heer Boeckholtz van zyn zending behoorlyk verslag had ingediend, ontvang ZynEd inlast om op Batavia de terugkomst van hunne Excellenties aftewachten, spoedig daarop vertrok ik met ZynEdel overland naar Javas hoofd plaats,- te Samarang hielden wy ons eenige dagen op om de familie betrekkingen van den Heer Boeckholtz te bezoeken, wy logeerde by zyn neef den WelEdele Heer Domis,- na viertien genoegelyke dagen te Samarang te hebben doorgebragt vervolgende wy de reis naar Batavia, Pekalongan, Tagal en Cheribon passeerde wy zonder ons optehouden, op laastge-naamde plaats, vroeg ik by toevens uur de kastelein³¹ by wien wy het middagmaal gebruikte, of er ook kortelings reisigers gepasseerd waren, en kreeg ik daarop tot

antwoord, Ja
twee dagen geleeden is Domine van den By-
lardt met de Koster Bik van hier naar Tjan-
jor vertrokken; zeer verwonderd zynde de
naam van Bik te horen daar het my niet be-
kend was er een Koster onder den naam op
Java aanwezig was, dacht ik stellig de man
zich in de naam had vergist, maar hy
bleef zulks stellig volhouden en ziet toen
wy des avonds te Karang Sambong by
den Heer Pakhuismeester Zwalue aankwamen
en daar nachtverblyf hielden, vernam ik het
zelfde en zeide my den Heer, toen ik by ZynEdele
door den Heer Boeckholtz was geïntroduceerd,
“Zoo dan zyt gy een Broeder van de Koster
Bik die hier onlangs ook een nacht met
Domine van den Bylardt heeft doorgebracht”;
nu konde ik er geen hoogte meer van kreigen
en tegenspreken kon ik ook niet want had
er lang geen tyding van Batavia bekomen
en dat het een Broeder van my was, bevestig-
de den Heer Zwalue, door my verder te zeggen
dat de Koster Bik hem over een Broeder te
Banjermassing had gesproken en als gy
spoedig doorreist, zeide ZynEd, haald gy hem welligt
in, want het plan was op Tjanjor zich
eenige dagen optehouden om kinderen de
Heiligen doopten te dienen,- ik moet hierin
toen wel berusten en dit my wonderlyk voor
komende geval geduldig afwachten,- Den
volgende morgen vertrokken wy naar Tjanjor
welke negory wy des avonds bereikte,
den Heer Boeckholtz gaf de koetzier in
last om ons by den Heer Resident Motman
te brengen, daar aankomende troffen
wy een groot gezelschap aan, waaronder tot

Anno 1817

myn blydschap zich bevonden myn Broeder Theodorus en Zwager Smith,- Spoedig werdt nu het raadsel van het Kesterschap opgeheven, Domine van den Bylardt had myn Broeder Theodorus overgehaald om zyn WelEerwaarde op zyn tourne tot gezelschap te volgen,- hy was alzoo by het kinderen doopen tegenwoordig geweest en om hier en daar in de afgeleegen districten van deze Cermonie geen stille aanschouwer te zyn, had hy nu en dan een handje medegeholpen en van daar dat hy by veele voor de Koster is doorgestaan – dat er dus braaf over het my bejegende werdt gelachen laat zich begrypen – - myn zwager Smith was te Tjanjor gekomen om zyn betrekking als pakhuismeester te aanvaarden, en daar hy nader naar Batavia moest om zyn vrouw en kinderen te gaan afhalen zoo verzocht hy van de gelegenheid te profiteeren met een medetereyzen hetgeen werdt ingewilligd. - In de vroege morgen van de volgende dag gingen wy opreis en hadden het plan gemaakt tot Batavia in eens doortereyzen en daarvan moest er spoed gemaakt worden – tegen de middag bereikte wy Buitenzorg, vertoefde daar eenige oogenblikken by den Heer Resident Hardy, zette de reis weder voort en kwamen s'avonds te 7 uren te Batavia aan,- myn Ouders wisten van myn komst niets af om hen alzoo geen schrik op het lyf te jagen zoude zwager Smith hen eerst een weinig prepareren - zy woonde destyds in een klein huisje van den EdeleHeer van Riemsdyk op Tannabang, ik begaf my eenige oogenblikken na myn

zwager derwaarts en in weinige oogenblikken had ik het onuitspreekelyk groot genoegen myne dierbaare Ouders, Broeder en Zusters na eene afwezigheid van ruim elf maanden in welstand te omhelzen, vreugdetraanen werden er over myn wederkomst gestort en tot laat in de nacht was ik van alles wat my op Aarde het dierbaarste was omringd en moest ik van myn wedervaren op de reis verhaal doen waarna met de meeste aandacht werdt geluisterd tot dat een weldadige slaap ons overviel en ik my van de vermoeyenis van dien dag te ruste leiden en spoedig inslaapte. Sedert myn terugkomst uit Banjermassing tot den maand Juny 1818 valt er voor my niets byzonders aanteteekenen, ik bragt dien tyd nu en dan te Buitenzorg alwaar myn Broeders Jan en Theodorus woonachtig waren, door het grootste gedeelte evenwel by myn Ouders op Tannabang,- By Besluit van Commissarissen Generaal dato 9 Juny 1818 La.C / secreet / ontving den Heer van Boeckholtz aanstelling om als Commisaris met de Vorsten en Volkeren op de Westkust van Borneo te gaan onderhandelen; ZynEdel deed my de voorslag om hem ook op die togt te volgen, onder meer voor deelige voorwaarde als de functie van Scriba van Banjermassing, ik nam dit aan en kort daarop by Besluit van de 16^e Juny 1818 No.8 werdt ik benoemd, tot ambtenaar of Ned. Zaakgelastigden op de Westkust van Borneo te kunnen worden geplaatst op een maandelyks tractement van f250 Ind: gulden, zie Bylaag La.C; - Ik moest myne Betrekkingen alzo voor de tweede maal gaan verlaten en dat eensgelyks

naar een land van waar by het Nederlandsche Gouvernement zeer onrustige tydings van zee roovery waren ingekomen en het onzeker was of de regerende Inl: Vorsten ons goed schiks zouden ontvangen, met uitzondering van dien van Pontianak, die om een Hollandsche gezantschap verzoek had gedaan;- om deze Expeditie dus naar wensch te doen slagen werden er goeden voorzorgen genomen en was de uitzending van belang – bestaande in de navolgende als voor het Civile de ambtenaren Muller, P A Bik, J Goldman, C Hartman, J Waterloo, Prediger, Duiters en meer andere wiers namen my zyn ontgaan, Militairen, den Majoor der Infanterie Munthing als kommandant met ongeveer zeshonderd officieren en manschappen en waaronder een detachement artilleristen met zes veldstukjes, Marine, de Heer kolonel F Stout als kommandant van de zeemagt bestaande

in Z M kornet Eclips	komd.	Schrooyestein
“ Brik Marianna	“	...
“ Schoener Calypso	“	Olyve
“ kannonnerboot no 7	“	De Gelder en

de transportschepen, de Vreede van Dordrecht
de Twee Vrienden
de Kambang Jatie.-

de kornet de Eclips was gedestineerd aan den Heer Boeckholtz overleveren en inwiens gevolg ik de Eer had de reis te maken met en benevens de Heeren Goldman, Hartman en Waterloo, alsmede kaptein Phitzinger Luit: Prager Luit: de Rand, der Infanterie , Luit: Dirksen der artillerie en 80 manschappen; na dat den Hr Commissaris en de Kommandanten der Troepen en Marine van behoorlyke

Anno 1818

Vertrek naar de Westkust
van Borneo

Instructien werden voorzien, werdt de zeil dag vastgesteld en bepaald op 24 Juny 1818,
- Na van myne dierbaare ouders en verdere betrekkingen afscheit genomen te hebben begaf ik my naar boord van Z M kornet Eclips, gecommandeerd door kapitein Luitenant Schrooyestein en verlieten wy den 24^e Juny 1818 de reede van Batavia met Z. M. scheepen Calypso, gecommandeerd door den Luitenant der Eerste klasse N. Olyve, koers stellende om de Oost,- aanhoudende tegenwinden waren oorzaak wy geen regstreeksch koers op Borneo konden houden, tot den 9^e July bleven wy op die wys voortsukkelen en waren toen op de hoogte van Samarang en daar de gelegenheid immer ongunstig bleef, besloot den Kommandant om de reede van Samarang aantedoen en zich van versch drinkwater te voorzien daar hy bevreesd was daar aan, door de reeds lange reis, gebrek zouden ontstaan - de Calypso werdt geseind en beide de bodems kwamen den 9^e July ter reede Samarang ten anker,- nadat wy ons hier van water voorzien hadden en den Heer Boeckholtz by zyn familie een bezoek had afgelegd, gingen wy den 12 July weder onder zeil en troffen toen een goede wind zoo dat wy den 18^e daaraanvolgende op de hoogte van Pontianak en weldra het anker voor de rivier van die plaats lieten vallen en waar wy aantroffen, de Brik Marianne, transport schip Cambang Jatie en id. Twee Vrienden, welke de vorige dag daar waren aangekomen – den volgende dag vertrok de Heren Goldman en Hartman

Aankomst op de Westkust
van Borneo

als gezanten van den Commissaris naar Pontianak met twee welgewapende sloepen en hadden in last om aan den Sultan van Pontianak den brief te overhandigen die hen tot dat einde door den Commissaris was te hand gesteld;- Nadat gemelde Heeren vertrokken waren ging den Hr Commissaris over op Z M Schoener Calypso met de volgende Civile & Militaire beampte als

Majoor Munthinghe
kolonel Stout
kapt: Inf: Elant, adjutant van den Majoor
" " Phitzinger
Chirurg: Majoor Sangers
Kapt: artillerie Konigsdorf
1^e Luit adj: Crillars
2^e " Schulte
2^e " Voss
2^e " Prager
1^e Luit artillerie Dirksen
Een detachement Europesche flankeurs

benevens Schryver dezes en de ambtenaaren Kern en Waterloo,- dit geschiede om dat men met de groote schepen niet wel kan binnen zeilen door de zandbank die zich voor de rivier bevindt en men hier voor het spring gety moet afwachten, wy ondervonden zelfs met de Calypso dit groote inconvenient en raakte des avonds vast zoo dat wy de geheele nacht op de bank bleeven zitten met slechts 3 of 4 voeten water.- des andere daags raakte wy met het waschende water weder om vlot en zeilde toen onmiddelyk tot binne de monding van de rivier met voornemen daar het antwoord op ZynEd Schryven aan den Sultan aftewachten – de beide oevers zyn hier ook al moeras en begroeit met Niepa gewas,- de monding is zeer breedt,

Anno 1818

den volgende dag kwam er antwoord van den Sultan waarin Z. H. te kennen gaf de komst van de Hollanders hem hoogst aangenaam was en bereid de Commissaris te ontvangen,- tegen de middag gingen wy daarop onder zeil de rivier op en lieten omstreeks zes uren voor de Negory Pontianak het anker vallen, een Salut van Elf schooten werdt uit den daalem van den Sultan behoorlyk beantwoord – de Heeren afgezante Goldman en Hartman kwamen aanboord en namens den Sultan aan den Heer van Boeckholtz bekend maken dat Zyn Hoogheid bereid was Zyn Edele te ontvangen dan aangezien den avond reeds was gevallen werdt dit tot den volgende morgen uitgesteld,- de rivier van Pontianak verdeeld zich hier in twee takken waarvan de een naar Landak en den anderen naar Tajong leid, de daalem ligt op het middenpunt op een eenigzins verheven grond en geeft geen onaardig aanzicht, het Chineeschen kamp ligt aan de linker oever en bepaald zich tot een langen straat, ook daar is de grond eenigzins verheven, maar de overige oevers zyn al moeras en de bevolking hun huizen staan op palen -

Aankomst by den Sultan
van Pontianak

Den 22 July te 8 uren in den morgen begaf zich ons detachement Europ: flankeurs naar wal en vatte post binnen de eerste poort van Sultans dalem, kort daarop volgde de Commissaris en alle de anderen Heeren hiervoren vermeld.- onder een behoorlyk salut kwamen wy aan wal – Den Sultan benevens een groot aantal Pangerangs³² en ander hof groote ontvingen ons voor de

poort der Dalem,- na dat Z H den Sultan den Commissaris had verwelkomt, werdt ZynEd door Z H by de hand geleyd naar de plaats der receptie en werden door de overigen Heeren een Prins &c. gevolgd,- dit alles geschiede onder het gebulder van het geschut en het speelen op de gammelang - gezeten zynde overhandigde den Coms. aan den Sultan den brief van Hunne Excellencien Heeren Commissarissen Generaal en na de daarvan door Z H genomen lecture / betuigd hy zynen oprechte dank voor de welmenenheid, waarmede het Nederlandsch Gouvernement op Java des zelfs zaken en bescherming ten harte nam / werdt dezelve met 21 schooten begroot,- na eenige oogenblikken toevens in gebruik van wat ververschingen, namen wy afscheid van Z. H. en begaven ons in de verblyven voor ons in gereedheid gebragt, zynde gelegen even binnen de Eerste poort van den Dalem en bepalende zich tot twee wooningen een voor den Hr Boeckholtz met de Civiele ambtenaren en het anderen voor de Heeren Militairen - de nu volgende dagen ga ik stilzwygende voorby als zynde daarop niets aanteekeningwaardig voorgevallen en werden voornaamelyk besteed met het houden van Conferentien tusschen den Sultan en den Commissaris,- den 7 aug: had er evenwel een voorval plaats dat vermelding verdiend;- Tot aller bevreesding zagen wy s'morgens tegen elf uren een sloep de rivier oproeyen met de Engelsche Vlag voorop – de zich daarin bevindende Persoon liet zich by het aan wal stappen by den Sultan aandoen en was overbrenger van een brief aan Z. H. van

den Heer Farquhar, die zich met een s'lands vaartuig op de reede was evengekomen - gemelde brief hielden voorstellen in van wegen het Engelsche Gouvernement uit Bengalen om met Zyn Hoogheid in onderhandeling te treden en vriendschapsbetrekkingen aan te knopen – den Sultan gaf van dit voorval dadelyk aan den Hr. Boeckholtz kennis en stelde hem ged: brief in handen, met verzoek om dien aangaande met gemelde Farquhar als Commissaris van de Nederlandsche bezittingen op de west kust van Borneo in Correspondentie te treden en na dat over dit punt over en weder een brief wisseling was gehouden, is meergemelde Engeslche zendeling onverrigter zaken geretourneerd, - den Sultan gaf ons by deze gelegenheid groote blyken van gehechtheid aan de Hollanders, dan het is de vraag, by aldien dat Heer Farquhar eenige dagen vroeger of voor ons was aangekomen of ons dan niet een gelyke behandeling zouden zyn te beurt gevallen.- den 10^e aug: verliet het Eng oorlogs vaartuig met den Hr. Farquhar aan boord de reede van Pontianak en op de zelfde datum kwamen aan, Z M kannonneerboot No.7 en het transport schip de Vreede van Dordrecht, beide behorende tot de Expeditie, de laatste had troepen aanboord, benevens de ambtenaren Muller, Prediger en Raape – door zwaare tegenwinden hadden deze bodems een langen reis gemaakt – den 11^e augustus zyn onder gebruikelyke plegtigheden en Eerbewyzingen aan Zyn Hoogheid den Sultan van Pontianak de geschenken

van Commissarissen Generaal aangeboden en met dankbaarheid aangenomen,- des avonds werdt door den Commissaris met den Sultan een Contract gesloten houdende eenige wederzydsche voorloopige bepalingen en waarby onder andere het Ned.

Gouvernement aan den Sultan by vyandelyke aanvallen &c. de bescherming en bystand aanbiedt,- de daarop volgende dag werdt deze aangegaane verbontenis openlyk verkondigd, de Hollandsche vlag met behoorlyke Eerbewyzingen geheschen en den Heer Hartman als Provinciaal Resident aangesteld,- Eenige dagen na de sluiting van het Contract riep den Sultan by den Comms: bescherming in tegen de oproerige bewegingen die er in het District Tajong gepleegd wierden door een Prins uit het Landaksche genoemd Gusti-Ariep,- den Commissaris getrouw aan de belofte, beraamde met den Commandant der troepen, dadelijk de beste middelen om Z H behulpzaam te wezen en het gevolg hiervan was dat den Majoor Munthingen vergezeld van Kapteinen Elant en Zimmerman Luit: Blanke en Dirksen de Churg: Verbrug, den Heer Hartman en honderd manschappen zich den 14^e aug: naar Tajong begaven en welke Expeditie reeds op den 23^e aug: terugkwam met de goede ontslag, dat de Vyand by het vernemen er Hollanders tot assistentie waren aangekomen zich op de vlugt hadden begeven met achterlating van amunitie en geschut - evenwel kort na dat onze troepen in de benting te Tajong waren aangeboord

vielen er van Vyands zyde eenige kanonschooten waarvan een het ongeluk had den Chirurgyen Verbrug in de linker dey te keffen, gelukkig niet doodelyk,- een Militaire bezetting door den Luit: gecommandeerd bleef op Tajong postvatten.- Na dat de zaken op Pontianak tot den eind geregeld waren besloot den Comms: zich naar Sambas te begeven, de berigten die wy hadden aangenomen omtrent de gezindheid van den Sultan van Sambas met betrekking tot ons waren niet zeer gunstig, sedert dat de Engelsche bezetting van daar was opgebroken, pleeg de ged: Sultan geweldige zee rooveryes, met een door hem prys gemaakte Brik gearmeerd met 16 stuks kanonnades,- dientengevolge werd het beslooten en voorzichtig geoordeeld om in een staat van defencie en volgens zeil order / zie bylaag La.D / langs de kust naar Sambas te stevenen;- Nadat den Heer Commissaris door den Sultan en een groote stoet Prinsen, met Zyne Hoogheids Jagt naar boord van Z M kornet Eclips uitgeleide was gedaan, vertrokken alle de schepen tot de Expedite behoorende naar Sambas op de 24^e augustus, en ankerde / zonder iets aan teekenings waardig te hebben ontmoet / op den 2^e september 1818 des avonds te 5 uren voor de monding van de rivier Sambas.- Kort hierop werdt ik by den Commissaris ontboden die my in last gaf om my als gezant van ZynEdele naar Sambas te begeven met een brief voor den Sultan en welke my werdt aanbevoolen zoo mogelyk aan den Sultan in Persoon ter hand te stellen;

Vertrek van Pontianak
en
Aankomst voor de rivier
Sambas

Alhoewel deze Commissie alles behalve aangenaam was daar wy van de goed of kwaade gezindheid van den Sultan van Sambas onkundig waren, en er boven dien niemand was die met de plaatselyke gesteldheid van de Negory bekende was moest ik evenwel gehoorzaame en maakte my derhalve dadelyk voor den aftogt gereed; twee wel bemande en gewapende sloepen werden ter myner dispositie gesteld en werdt ik vergezeld door den Luitenant der Infanterie Voss, den Luitenant ter zee Fisscher, den Heer ambtenaar Kern en zes Europeesche flankeurs,- het was reeds donker toen wy van boord afstaken edoch men had een goede peiling van de monding der rivier genomen en vleyde wy ons die spoedig te bereiken dan werden hierin teleur gesteld door de zware stroom waar tegen wy moesten oproeyen,- omstreeks 12 uren bereikte wy de zand bank die voor de rivier ligt, en aangezien daar eene zwaare branding stond, wy en onze manschappen reeds te veel vermoeid waren om daar tegen op te roeyen beslooten wy om te ankeren en de kentering van de stroom af-tewachten het geen ten 3 uren plaats vond en wy alzoo onze cours op het kompas af konde voortzetten,- voor zons ondergang hadden wy aanboord op de Eclips met de verrekyker bespeurd dat er binne de monding van de rivier een

groot vaartuig ten anker lag en had ik het voornemen daarop aantegaan om eenige kundschap intewinnen, dan toen wy binnen de monding der rivier kwamen hadden wy gemeld vaartuig door de donkerte en de breedte van de rivier niet meer bespeurd, - by het aanbreeken van den dag bevonden wy ons al een goed einde weegs de rivier op en zagen wy aan beide oevers geen enkele menschelyke wooning waar wy eenige inlichting omtrent de Negory Sambas konden inwinnen, zelfs bespeurde wy geen enkeld vaartuig het was alles eenzaam en stil, onze roeyers waren afgemat, by de minste vertraaging dreven onze schepen achteruit want de afkomen de stroom was geweldig snel, om hen de moed niet geheel te benemen, wisselde wy hen met de Militairen nu en dan af, volgens onze gissing hadden wy reeds 4 mylen geroeid, tegen elf uren bespeurde wy tot onze groote blyschap op een groot distantie een klein dorp of gehucht, met nieuwe moed werdt het roeyen nu weder snel doorgezetz, zoo dat wy daar spoedig aankwamen, wy zagen verscheiden menschen in hun huizen weg loop en de deuren slooten, op de plaats daar wy aanlande stond een oude man by wien ik my dadelyk informeerde naar het Hoofd van deze Negory, die my door hem ook spoedig werdt aangemeld, van deze vernam ik dat wy ons te Kampong Baroe bevonden en ruim halverwegen Sambas waren, de rivier verdeeld zich hier in twee armen

waarvan de smalste naar Sambas leidt -
- ook werdt ik door gemeld Hoofd geïnfor-
meerd dat de Sultan niet te Sambas
was, maar zich aanboord van de Brik
bevond die in de monding van de rivier
ten anker ligde,- ik besloot toen dadelyk
tot de terug reis naar gemelde Brik, even
wel niet voor dat de Matroosen en Militairen het
een en ander genuttigd hadden, Pange-
rang Pakauw die van Sambas kwam
met zyn Pingiyap?, en zich ook naar den
Sultan begaf vergezelde ons op de terug
reis,- omstreeks zes uren hoorde wy
op zee aanhoudende kanon schooten
vallen, die by ons in het eerste oogenblik eenige
achterdacht verwekte, dan spoedig loste
het zich op – de schoener Calypso kwamen
wy nagenoeg by de monding der rivier
tegen en aanboordkomende vonden
wy daar den Heer Commissaris,
Majoor Munthingen, Kaptein Elant en
verscheidene andere officieren en vernam
ik, dat de Sultan in den vroegen morgen
een gezant naar de ter reede liggende
vloot had gezonden en de Commissaris
had laten weten, Z.H. bereid was de Hol-
landers met vriendschap te ontvangen
en dat daarop den Hr Comms. zich met
eenige officieren op de Calypso had
overgescheept en de rivier was binnen
geloopen;- de my opgedragen Commissie
kwam hierdoor alzoo geheel te ver-
vallen, hadden wy des nachts het
geluk gehad de Brik te bespeuren,
dan waren wy
en voornamelyk onze manschappen

Anno 1818

Aankomst by den Sultan
van Sambas

bevryd gebleven van een zeer vermoeyende togt;- daar den avond nu reeds gevallen was besloot men met de Schoener te ankeren,- de volgende dag werdt de reis weder voortgezet, passeerde tegen de middag Kampong Baroe, ankerde andermaal en kwamen den 5^e septr. voor de Negory alwaar wy onder een behoorlyke Salut ontvangen weerden,- den 6^e werdt er met den Sultan voorloopig Contract gesloten nagenoeg van denzelfde inhoud als te Pontianak, terwyl de Hollandsche Vlag met Eerbewyzing werdt geheeschen, den Heer Boeckholtz logeerde met my, de Heren Goldman en Waterloo, by Orang Kaja Boedjang, een gerafioneerde schelm en gouddief van professie, die tydens de Engelsche onlasten op Sambas een aller schandelykste rol had gespeeld, maar die wy voor het tegenwoordige uit aanmerking van zyn ervarenheid in alle zaken op onzen hand moesten hebben, hy was om zoo te zeggen Sultans rechterhand, niets geschieden er zonder zyne be- moeying, de Heeren officieren logeerde in een huis van een Prins waar voor alle een tamelyk goede huisvesting hadden, de troepen blyven aanboord vande Calypso en een klein gedeelte op een leedige Brikschipje dat wy daar vonden en het welk ons by onderzoek is gebleeken vroeger het eigendom te zyn geweest van den Heer Barbier op Java, doch door de zeeroovers van Jinge prys gemaakt aan den Sultan van Sambas verkocht.-

Ik moet hier nog aanteekenen dat toen wy voor de eerste maal by den Sultan in Zyne zoogenaamde Daalem / een smeerig bamboes hok / bezoek aflegde, het aan alle die daarby tegenwoordig waren verboden was, hoegenaamd niets te nuttigen van hetgeen ons zouden werden gepresenteerd, alzoo men in Zyn HH volstrekt noch geen vertrouwen stelde en het vroeger wel eens was gebeurd er door vergiftiging op den wyze Europeanen om het leven zyn gebragt;- de Sultan was een mager en schraal mannetje, reeds op jaren, amfioen³³ snuiven en Haanevechteryen zyn gelief koosde vermaken, hy schaamde zich volstrekt niet om in ons byzyn een der zyn pypjes met dat bedwelmende sap te snuiven, zelfs als Zyn Hoogheid by ons een bezoek aflegde werdt er onmiddelyk door een zynen volgelingen een klein rood Chinees kaarsje aan de leuning aan de stoel waarop hy zat vastgedrukt, een ander reikte hem de gestopte pyp toe, en hy ging onder het discours op zyn snuif, dikmaals tot verveelens en walging toe - hy spraak het liefst van oorlogen en veldtogten, meer dan eens heeft hy my laten verzoeken by hem te komen om hem het een en ander betrekkelyk Bonnaparte te verhaalen en op welk wys die, zoo en groot man was geworden, ik voldeed hieraan zoo goed mogelyk,

maakte hem nu en dan wel iets wys, maar hy nam alles voor goede munt aan en had er schik in.-

Na dat de zaken op Sambas tot dus verre geregeld waren, oordeelde den Heer Commissaris dat het langer aanwezen van Majoor Munthingen en de onderscheiden transportscheepen onnoodig waren en kwam dien tengevolge met ged: Majoor overeen dat deze zyne inlast hebbende missie, (namelyk om na dat op de Westkust van Borneo de voormalige Compagnies bezittingen hersteld waren en overal een voldoende Militaire magt was geïnstalleerd, als dan met het overige gedeelte van de Expeditie naar Malakka te steevenen ten einde ook dit plaats weder onder Holl. gezag te brengen) zouden gaan volbrengen.

- den 15 september is gemelde Majoor met zyne ondergeschikte naar de reede van Sambas vertrokken en den 23 daarop volgende kreegen wy tyding dat alle de scheepen voor Malakka waren vertrokken, latende eenlyk ten dispositie van den Commissaris achter, de Schoener Calypso en Kannonneerboot No 7,-

Eenige dagen na dat de Expeditie voor Malakka vertrokken was, werdt den Heer Boeckholtz door een Chinees in het geheim medegedeeld dat wy Hollanders op onze hoeden moesten zyn want dat er een 500 manschappen uit de bovenlanden afkwamen die slecht gezind waren en het plan hadden onze bezetting te overvallen, en zoo mogelyk aftemaken,- de Commissaris

overlegde dadelyk in overeenstemming met de Kapitein der troepen en de kommandant van de Schoener Calypso den Heer Olyve de beste middelen om ons tegen een onverhoedsche aanval te dekken,- onder een gezocht voorwendsel verlieten wy de wooning van Orang Kaja Boedjang en vestigde ons alle in de vroegergemelde Pangerangs wooning, benevens een officier met een dertigtal Europeische flankeurs, de Schoener Calypso vatte post vlak voor onze wooning,- de honderd man troepen die de bezetting aan Sambas uitmaakte werden verdeeld op gem: Schoener, de kannonneerboot en op de brik van den Sultan die wy van hem in dienst hadden, alle mogelyk voor zorgen van defensie werden in het geheim genomen, het plan was om by het bespeuren van eenige verraad of aanval, dat de Commissaris zich met de Civiele ambtenaren dan onmiddelyk op de Calypso zouden inscheepen en daarmede gelyk met de kannonneerboot en de Brik de rivier, tot vlak voor den Daalem van de Sultan aftezakken, als zynde daar het breedst en ons daar dan zoo goed mogelyk te meer te stellen, hebbende dan intyd van nood, gelegenheid om dadelyk naar buiten te komen, terwyl er aan eene defensie aan de vaste wal niet was te denken als zynde de grond een en al moeras en digt bewassen ,- zoowel den Daalem van den Sultan

als de overige huizen die de Negory Sambas uitmaakt, staan op palen in de moeras;- of het nu toegeschreeven kan worden aan de genomen voorzorgen dat er door de werkelyk aangekomen 500 tal manschappen geene vyandelykheden zyn gepleegd geworden, dan wel of de Chineesche overhanger, de zaak eenigzins heeft overdreeven of welligt zelfs misleidt is geworden, zyn wy niet te weten kunnen komen,- ik kan evenwel niet zeggen ik er rouwig over was, dat alles zoo rustig is afgeloopen, acht dagen lang verkeerde wy in groote ongerustheid, en ik geloof als er werkelyk plan was geweest om zich van ons te ontdoen, het er dan bitter voor ons zouden uitgezien hebben, daar wy natuurlyk tegen de groote overmagt, het niet zouden kunnen hebben vol houden,- de Commissaris heeft den Sultan nader over dit punt ernstig onderhouden edoch Z H verklaarde stellig dat er niets van aan was en dat de 500 manschappen die terug waren gekomen, Ingezeten van de Sambas waren, welke op het vernemen dat er schepen met Europeanen Soldaten de rivier waren binnengezeild, naar de binnen landen gevlugt waren, uit vrees dat Sambas weder een tooneel des oorlogs zouden worden gelyk nu vier jaren geleeden met de Engelsche bezetning het geval was geweest,- Met deze verontschuldiging werdt genoeg genomen en kwam de Coms: met Z.H. overeen tot het maken van nadere bepalingen

Anno 1818

en wyders den Heer ambtenaar Muller tot Resident aantestellen, welke in die hoedanigheid dan ook aan de volke openlyk werdt voorgesteld.- Na dat alles zoo gesteld was en de zaken een geregeld loop hadden, besloot den Heer Commissaris de Schoener Calypso naar Java te zenden om de noodige reparatien te ondergaan, daar die bodem door de veelvuldige togten naar en van rede van Pontianak en Sambas veel had geleeden, ZynEd maakte aan deze gelegenheid gebruik om depeches aan het Gouvernement te zenden waarvan de bezorging werdt opgedragen aan den Heer Goldman, die wegens ziekelyke omstandigheid naplicht was naar Java terugtekeeren,- den 10^e Octbr. 1818 is Z M Schoener voornd. van Sambas vertrokken, terwyl den Hr. Boeckholtz met den ondergeteekende en den Hr. Vos de volgende dag ons voor Mampauwa inscheepte aan boord van het reeds vroeger vermelde Brik scheepje van den Heer Barbier,- den 12^e Octbr. kwamen wy in zee en werden vergezeld van de Kannonneerboot No 7 benevens een aantal prauwen, met het voor Mampauwa bestemde garnisoen beladen, almede eenige ambtenaren,- onze overtocht was zeer voorspoedig,- des andere daags den 13^e bereikte wy de hoogte van Mampauwa en s'middags ten 3 uren lieten wy voor de rivier het anker vallen;- Mampauwa

63

Vertrek van Sambas

Aankomst naar de rivier van Mampauwa

ligt nagenoeg halverwege Pontianak en Sambas,- het land waarop de Negory Mampauwa is geleegeen, en waar den Panumbahum³⁴ zyn zetel heeft, is vry hoog altans, men vindt daar goede voetpaden en een zuiver aflopend zeestrand,- aan den rechter oever van de rivier vonden wy een benting met vier groote stukken geschut gearmeerd en dwars over de rivier stond eene palisadering waar in voor het binnen komen slechts een smalle opening was gelaten, die men evenwel met zwaare boomen konde sluiten, de stroom loop uit deze rivier meest al af, hetgeen den ingang aller bezwaarlykst maakt, de oevers zyn invergelyk van die te Pontianak en Sambas zeer hoog en doorgaans loopbaar.-

Den 14^e werd ik andermaal als gezant van den Commissaris benoemd en was ik den overbrenger van een aan den Panumbahum gerichte brief waarin de reden van onzen komst vermeld stonde,- ik vertrok dien zelfde dag en werdt vergezeld van den Hr. Vos en drie Soldaten,- na ongeveer een half uur de rivier opgeroeid te hebben kwamen wy aan eene plaats van waar onze gidslieden zeide een weg naar de hoofd negory liep.- ik besloot dadelyk daar van gebruik te maken daar men my de verzekering gaf dat het voetpad goed was en het onzen togt merkelyk zouden

Anno 1818

bekorten – dit laatste heb ik met de
waarheid overeenkomstig bevonden
doch het eerste in tegendeel daar wy
een groot Rotsch door moesten trekken
dat geheel onderwater stond en
ons verplichten om over balken en om-
gekapte boomen te loopen,- na
veele moeyelykheden en ruim een
uur te hebben geloopt, bereikte wy
het Chineeschen kamp van Mampauwa;
by onze aankomst aldaar nam ik
eenige informatien om trent Zyn Hoog-
heid den Panumbahum en ruste
wy eenige oogenblikken van de ver-
moeyende togt uit – het duurde echter
niet lang toen de Broeder van Z. H.
ons tegemoet kwam en my namens
deze uitnoodigde hem naar den
Dalem van Zyn Broeder te volgen, dit
aangenomen hebbende, kwam
ik spoedig ter bestemde plaatse
aan en werdt ik door den Panumba-
hum zeer minzaam ontvangen,-
ik gaf hem in het kort de reden van
myn komst te kennen en over-
handigde wyders de brief van
den Heer Commissaris,- toen Z. H.
daarvan lecture had genomen
en daaruit vernam dat de Hol-
landsche Commissaris zich aan
de monding van de rivier bevondt
gaf hy opstaande vast order om de
noodige prauwen naar de monding
aftezenden om de Commissaris aftehalen;

65

Aankomst by den Panum
bahum van Mampauwa

Het Brikje waarop zich de Heer Commissaris bevondt was inmiddels de rivier binnen geboegseerd en kwam dezelfde avond nog voor de Negory Mampauwa ten anker en werdt er bepaald dat ZynEdele de volgende dag zyne opwachting by Z. H. zouden maken. In de vroegen morgen van den 15^e Octbr. 1818 had de receptie by den Panumbahum plaats de optogt naar den Dalem werdt begeleid door een meenigte Prinsen en andere Inlandsche hoofden, wy werden in den Dalem met een behoorlyke Eerbewyzing ontvangen Z. H. scheen met onze komst zeer in zyn schik te zyn,- na dat de Commissaris aan Z.H. de reden van zyn komst had kennelyk gemaakt waarvan Z. H. zeide door informatie van den Sultan van Pontianak reeds verwittigd te zyn, kwam men weldra overeen om des andere daags de Hollandsche vlag met Eerbewyzing te planten en werdt er des avonds tusschen den Commissaris en den Panumbahum een Contract geslooten in de form gelyk aan die op Pontianak aangegaan;- den 15^e had de bevestiging der Nederlandsche vlag behoorlyk plaats en werd den Heer Prediger als waarnemend Resident openlyk voorgesteld en een gebruikelyke Proclamatie voorgelezen, wyders ontving gemelde Resident de noodige voorschriften of Instructie en werde hem twee ambtenaren toegevoegd den Hr. Raape en den Heer, een Luitenant met zestien Amboeneesche Soldaten maakte de bezetting uit;- Mampauwa is een welgelegen plaatsje en grootendeels gaanbaare grond, doch waarvan door

Anno 1818

de Inkomlingen weinig gebruik en nut werd
getrokken, eenlyk vindt men hier en daar
een yverige Chinees die zich met de ryst
teelt onleedig houd voor welkers aanplant
de grond veel geschiktheid heeft, en waar
door de landstreek een aangenaam
aanzien verkreigt,- met veel genoegen
deed ik tydens myn verblyf te Mampauwa
aangenaame wandelingen, myn gelief
koosde was die naar het zeestrand, onge-
veer een half uur gaans van de hoofd negory
neerwaarts een goed voetpad tusschen
rystvelden daar heen leidt,- de handel
op Mampauwa is in vergelyk van Pon-
tianak en Sambas van zeer weinig om-
gang.-

Vertrek van Mampauwa

Den 22° Octbr. 1818 nam den Commissaris
in gezelschap van de Heren Voss, Waterloo en
de ondergeteekende afscheid van Zyn Hoog-
heid en embarkeerde ons weder aanboord
van het Brikje van den Sultan van Sambas.
Toen wy s' morgens vroeg in zee kwamen troffen wy een
gunstige gelegenheid, zoo dat wy nog den
avond van denzelfde dag voor de
monding van de Pontianaksche rivier
aankwamen, doch door onkunde van onze
kapitein aan de grond werden gezet en
ongelukkiger wyze met het vallen van het
water zoo dat wy genoodzaakt werden
tot de volgende dag het wassend water
weder aftewachten, zynde de afstand
van de Negory nog te ver af om met
de sloep naar wal te roeyen,- tot over
maat van tegenspoed overviel ons des
nachts een storm die ons in een haghe-
lyke toestand bragt, daar de Brik geheel
over een kant was opzwaaid en het boord

Anno 1818

Terugkomst op Pontianak

gelyk met zee stond en de golven nu en dan over het dek rolden, het was ons geluk dat het een moddergrond was, alzoo by het tegendeel onze bodem niet bestand had geweest voor de zwaare stamping die het onderging, om streeks middernacht nam het weder eenigzins af en tegen den morgen stond was het nagenoeg bedaard en waren wy niet weinig verlangende naar het wassen van het water om uit der neetelige toestand te geraken,- weldra zagen wy ons verlangen vervuld, raakte weder vlot en gingen toen dadelyk onder zeil ter wyl een goede doorstaande zeewind ons tegen vier uren nademiddag van den 24 oktober 1818 ons behouden voor de Negory Pontianak deed aankomen alwaar wy zoo wel door den Sultan als den Heer Resident Hartman met een behoorlyk Salut werden verwelkomt,- wy namen onze intrek by den Heer Resident, in een planke huisje gelegen even aan de benedenkant van het Chineeschen kamp op een terrein dat vry hoog ligt altoos niet onder water loopt, en waarop in vroegeren jaren de toenmalige Resident Blom een lust tuin heeft aangeleegen, van daar dan ook dat men daar nog verscheide vruchtdragende boomen vindt die het plekje eenigzins aangenaam maakt – de Militaire bezetting van Pontianak was daar in de nabyheid ook vry goed gelogeerd in een van bamboes en atap³⁵ opgeslagen Caserne, terwyl de Officieren en Civiele ambtenaaren omme naby het residentie huis, kleine wooningen hadden - voor het huis van den Resident stonden 4 metaale veldstukjes, door ons van Java medegebragt.-

Anno 1818

De zaken hadden sedert onze tourne naar Sambas en Mampauwa een welge-regelde loop gekreegen evenwel eene vast organisatie had er noch geen plaats gevonden, den Hr Boeckholtz die sedert onze komst op de Westkust van Borneo van geene voordeelige gezondheid jouiseerde en immer ziekelyk was, had zich voor behouden, de nieuwe organisatie met primo 1819 in werking te brengen en wilde derhalve noch voor die tyd, zyn bezoek in het Landaksche gaan afleggen ten einde ook dat Landschap eenigzins plaatselyk te leeren kennen en met de daar regerende Pangaang een Contract aantegaan;- de Reis derwaarts werdt bepaald op den 16^e November 1818, den Heer Voss, Waterloo en ik hadden de Eer de Commissaris te vergezellen als mede den Luitenant Blanke en 40 Soldaten,- daags voor onze aftogt kwam de Pangerang Ratoe van Landak, om de Commissaris op de Reis te vergezellen, een zes-tal praauwen waren voor ons in gereedheid gebragt,- ik bevond my met den Heer J. Waterloo op een praauw waarop zich tien Dayakkers of koppen-snellers als roeyers geplaatst waren, op de Westkust van Borneo leven de Dayakkers meer in de binnen landen dan op de Z.O. kust en zyn meer afhankelyk van de regerende vorsten voor wien ze diensten moeten doen

Anno 1818

en daar door minder gevaarlyk, altans op de Z.O. kust zouden ik my niet hebben durven wagen met zoodanige een bemand praauw een reis te doen;- Landak ligt in de binnenlanden van Borneo op ongeveer 4 dagen distantie van Pontianak, ik heb evenwel daar tien dagen over bezig geweest het geen werdt veroorzaakt door de zwaare stroom die destyds bestond en ons getal roeiers te gering daar tegen in te roeien en wy genoodzaakt waren des nachts stil te houden alzoo zy het anders niet hadden kunnen volhouden,- daags na onze afreis van Pontianak passeerde wy de Kampong Tabang alwaar de rivier eene scheiding maakt die naar Mandoor leidt,- vervolgens passeerde wy de Kampongs Rantau panjang, Tetobo-bakong, Singasibirang, en Krang-an;- den 26^e Novbr. arriveerde wy des avonds te 5 uren in de hoofd negory Landak, alwaar wy den Hr. Commissaris c.s. aantreffen die bereids drie dagen voor ons waren aangekomen;- de overtocht van Pontianak naar Landak is zeer eentonig, en verveelend, het eenigste dat men nu en dan moet bewonderen, is de schoone Majesteuse breede rivier die men bevaard en waarvan de oevers met de zwaarste boomen pryken / meest al yzerhoutboomen / - wy zagen nu en dan op onze togt Orang-oetans, en een Legio rooden aapen met langen neuzen, die by het springen van de eene boom in den anderen een wonderlyk figuur maken, daar ze dan met een voorpoot

Aankomst te Landak
binnenlanden van Borneo

de neus vasthouden op dat die niet bescha- digd want by de minste blessuer die daar aankomt, heeft dit meestal doodelyke gevol- gen; ook zag ik op deze togt verscheiden slangen, meest al een soort van een groene huid die zich op de over de rivier overhan- gende boomtakken om kronkelde en en- kelde zeer gerust scheenen te slaapen, meer dan eens gebeurde het dat wy onder zoo en vriend heen vaarde en het my deed huiveren vooral als die niet van het kleinste soort was, ik zag er die stellig wel acht en tien voeten lang waren, maar niet zeer dik;- onder de byzonderheden op deze togt moet ik ook vermelden dat ik myn vriend en reisgenoot Waterloo van een nagenoeg gewisse dood, heb gered,- op een nacht aan de oever met ons vaartuij nacht kwartier houdende, gebeurde het dat myn vriend Waterloo, / die zich naar het voorste ge- deelte van het vaartuij had begeven om een zeker iets te doen / overboord tuimmelde, ik lag achter een klamboes³⁶ / die my voor de zich daar meenigvuldig ophoudende moskieten beveiligde / half en half te dommelen, toen ik een plof in het water hoorde en my als het ware werdt ingegeven daar valt Waterloo over boord,- ik sprong op, steek myn hand buiten boord en op het zelfde oogenblik dreef Waterloo langs het vaartuij met de stroom weg doch had ik het geluk hem by de haaren te grypen en vasthouden, en hy van dat oponthoud in zyn vaart gebruik makende sloeg beide handen om myn arm en enterde zoo tegen boord op,- geen enkele man van onze Day- aksche equipage had van het overboord vallen iets gehoord alle slieden als wolven was het dus niet dan een Goddelyke ingeving

my wakker had gehouden en myn hand juist aan de kant waar Waterloo afdreef, buiten boord had doen steeken, dan ware hy gewis verdronken want zwemmen kon hy niet en tegen zoo een hevige stroom had hem dit ook weinig geholpen te meer daar het nacht en stik donker was,- met een goede teug brandewyn werden wy beiden van de schrik genezen.- Landak is eene bergachtige landstreek, het is te bejammeren dat men er geen goede wegen vindt, smalle en ongelyke voetpaden doorsnyden hier en daar het gebergte,- den 2^e December 1818, deed ik in gezelschap van den Heer Boecholtz en de Pangerang van Landak een tourne naar Mongo, ongeveer drie uren roeyens boven Landak, de rivier maakt daar weder eene scheiding, die naar de grenzen van Sambas leid, de landpunt die hier de scheiding uitmaakt is een vry hooge heuvel waarop de kampong Mongo is gelegen, even buiten de kampong op de uitterste punt van deze heuvel stonden twee oude Kanonnen, het kwam my voor dat dezelve van Spaansche afkomst waren, de Pangerang wist ons niet te vertellen door wien, of wanneer die daar geplaatst waren maar zulks moet reeds van een onheugelyke dagteekening tellen;- van dit punt heeft men een verrukkelyk gezicht over de rivier die zich tusschen de hooge bergoevers kronkeld, ook bestaat hier een kleine waterval of een verhooging van de geheele bedding der rivier / riam genaamd /, die een verval heeft van 3 à 4 voeten, het geen een zwaare stroom en kabeling veroorzaakt,- met moeite en niet zonder gevaar, gaan de Landakkers met hun scherp gebouwde yzerhoute vaartuigen tegen die stroom op – hoe hooger dat men de

Anno 1818

Bezoek in een Diamantmein

rivier op komt hoe meenigvuldiger riams van zwaarder verval men aantreft, van daar dan ook de moeyelykheid, om Borneos middenpunt te bereiken en over het gebergte moet die moeyelykheid zoo men ons verhaalde nog veel grooter zyn;- na ons te Mongo eenige uren te hebben opgehouden, keerde wy naar de hoofd negory Landak terug, op de terug reis bezochten wy een Diamant mein, dezelve werdt voorheen door Chineeschen bewerkt, doch nu waren er eenige onderdaanen van de Pangerang aan het graven, men was by onzen komst juist bezig om de Erst³⁷ te spoelen en te zuiveren door middel van een kleine waterleiding,- de Erst is geelachtig van kleur en zit vol van allerhande steen soorten, veel gelykenis hebbende met kittel steentjes zoo als men die in Europa op de tuinpaden strooid – na dat die goed gezuiverd en van de aarde ontdaan zyn, neemt men een paar handen vol en schud die op een zeer platte bokael uiteen en de zoeker met zyne goevende oogen, die bovendien met een verbasende groote bril gewapend zyn, begint zyn werk,- in onze tegenwoordigheid vondt men een paar zeer onbeduidende diamant steentjes, maar daar en tegen onderscheiden van zyne familie, Broeders, Zusters Neven en Nichten geen gebrek, uitgezonderd de Mama of de zoogenaamde Moersteen, men zegd dat die nog zeldzamer is dan de Diamant; - er waren in deze mein twaalf man aan het werk, waarvan er acht onophoudelyk bezig waren om uitgravingen te doen het geen een zwaare arbeid is, gedurende de acht dagen dat men daar reeds werkzaam was bedroeg de gezamentlyke vond, slechts de geringe hoeveelheid van drie Karaden aan

Anno 1818

Diamantjes,- die welke over den drie karaden gewicht hebben, vallen aan de Pangerang, al wat daar beneden is, maakt de inkomsten uit van de bewerkers, meer dan eens is het gebeurd dat men van deze bepaling misbruik heeft gemaakt en by den vangst van een noemenswaardige diamant, na die te hebben doorgeslikt, daarmede naar een ander Regentschap vertrok om die van de hand te zetten – man verhaalde ons dat op een zoodanige ontvreemding de doodstraf stond, tegen de middag kwam ik wel voldaan over de aangenaame tour die ik had gemaakt, op Landak terug.-

Den 3^e December is er met den Pangerang een voorlopig Contract geslooten de Hollandsche Vlag geinstalleerd en den Heer Vos aangesteld als gezagvoerder,- na dat de zaken hier eenigzins geregeld waren zyn wy den 15^e Decbr. vertrokken onder uitgeleide van de Pangerang die ons tot den volgende dag vergezelde en toen weder terug keerde, den 17^e Decbr. kwamen wy in de vroege morgen te Pontianak aan.-

- Den Heer Boeckholtz had zich voor behouden zoo als ik reeds vroeger heb aangeeteekend om met primo 1819 de nieuwe organisatie op de Westkust in werking te brengen, dien volgens waren wy dagelyks druk bezig met alles hiertoe in gereedsheid te brengen tot op den 26^e Decbr. toen de komst van den Heer Goldman van Java dit staakte, daar ZynEd ons berigt gaf dat den Heer Kolonel Nahuys³⁸ zich op Z. M. Schoener Calypso Komdt. Olyve

74

Vertrek van Landak
en
terugkomst naar
Pontianak

voor de monding van de rivier bevondt en benoemd was als Kommissaris van onze bezitting op Borneo en den Heer Boekholtz alzo kwam vervangen – deze tyding was voor laastgemelde Heer zoo onplaisirig als onverwacht, en bragt hem in geen aangenaame stemming, ZynEdele gaf my instille last om alle de aantekeningen, die op de onderscheiden reisjes gehouden waren, en waaruit een geheel geformeerd en de organisatie op gebaseerd moest werden, te verbranden, hetgeen ik glad af weigerde, daar ik begreep my dit by de nieuwe Chef in en kwaad dag licht zouden stellen, en na hieromtrent met den Heer B. vertrouwelyk gesproken te hebben bragt ik het by ZynEd zoo verre dat hy van dit plan ook afzag, wel be-seffende dat dit zyn zaak eerder zoude verergeren als verbeteren,- Den 27^e Decbr. kwam den Heer Kolo-nel Nahuys aan wal en werdt met de Eerbewyzyng aan zyne rang verschuldigd, ontvangen,- den 28^e had de overgeven plaats van het gezag en alle de Attributen die tot het Commissariaat behoorde, en zulks met behoorlyke Eerbewyzyng,- gelukkig voor den Heer Boeckholtz en voor ons alle dat Zyn Edele in den Heer Nahuys een oude bekende en goed vriend trof, ware het iemand hem geheel vreemd, dan had deze ontmoeting stellig onaangenaam oogenblikken te weeg gebragt, den Hr. Nahuys behandelde

alles met de meeste minzaamheid, ZynEdele gaf voor dat de Hooge Regering te Batavia kennis had bekomen van de ziekelyken toestand waarin den Heer B. nu en dan verkeerde, en om die reden ZynEdel liet vervangen,- den Heer B nam dit zoo als ZynEd liet blyken naar goeden munt aan, alhoewel de eigentlyke oorzaak van zyn ontslag gezocht moest worden een gevolg te zyn van het buitenmatig gebruik van sterkendrank waaraan den Heer B. zich nu en dan te buitenging, het welke zeer was te bejammeren daar ZynEdel een byzonder knap en verstandig mensch was, die onder het bestaan van Generaal Daendels, en het Engelsche tusschenbestuur op de Gouvernements Secretarie, groote en goeden diensten heeft bewezen, terwyl ZynEdele voor den uitslag zynen zending naar Banjermassing de goedkeuring der Hooge Regering heeft verworven.

Met primo January 1819 werdt de nieuwe organisatie zoo als die door den afgetreden Commissaris was geprojecteerd in werking gebragt, altans dezelve onderging weinige veranderingen,- Majoor Nahuys bepaalde wyders zyn vertrek naar Sambas tegen medio January en kwam ZynEd met den Heer Boeckholtz overeen dat deze laatste hem op zyne Inspectiereis naar onze bezittingen op Borneo (waaronder dus ook Banjermassing) zouden volgen om daarna gezamentlyk naar Java terug te keeren;- By myne komst ter Westkust Borneo, werdt my door

Anno 1819

den Heer Comms. Boeckholtz de keus gelaten om als Wd. Resident op Pontianak dan wel op Sambas te verblyven, dan aangezien my deze kust en dies bewoonders volstrekt niet bevalde, en ik liever wilde trachten op Java in de nabyheid van myne betrekkingen, myn fortuyn te beproeven, zoo heb ik den Hr. B gracieuselyk voor zyn aanbod bedankt en van hem de toezegging verkreegen met ZynEdele naar Java terugtekeeren, dan aangezien door de komst van Majoor Nahuys de betrekking over de ambtenaren niet meer aan den Heer B was aangelaten, zoo heeft ZynEdele aan Majoor Nahuys verzoek gedaan (zie bylaag La.E) dat ik hem op de terug reis naar Java moge verzellen, hetwelk werdt ingewilligd / zie bylaag La.F. / .-

77

Vertrek van Pontianak
naar Sambas
voor de tweede maal

Den 16^e January 1819 zeide ik Pontianak vaarwel en scheepde my in aan boord van Z M Schoener Calypso Komd. Olyve in gezelschap van Majoor Nahuys den Hr. Boeckholtz de Heeren Goldman en Driessen als mede een Tummegung³⁹ Chinees van Djocjakarta die den Hr Nahuys als Tolk verzelde,- Over het traject van Pontianak tot Sambas waren wy 10 dagen bezig hebben met zwaare tegenwinden te kampen en verloren een groote en kleine steng, den 27^e January 1819 kwam ik voor de tweede maal in de Residentie Sambas aan, en nam myn intrek by den Heer Kommandant der troepen Kapitein van der Polder,- de Heeren fungerende en afgetreden Commissarissen logeerde by den Wd

Aankomst te Sambas
voor de tweede maal

Anno 1819

Resident den Hr Muller,- tot den 4^e february vertoefde wy daar, gedurende welke tyd alle de zaken in regeling van den Hr afgetreeden Commissaris nauwkeurig werden nagegaan, doch geene verandering van belang ondergingen,- het kwam my voor dat beide Heeren Commissarissen met den Resident niet wel harmonieerde, laastgemelde beschuldigde men van styf hoofd- of koppigheid, de kwestie die er tusschen hem en de waard. Resident van Mampauwa den Hr. Prediger over de grensscheiding hunner Residentien had plaats gevonden, by welke gelegenheid de opgezetene tot dadelykheden zyn overgegaan en de Hollandsche Vlag voor eenige oogenblikken onteerd hebben, is gebleeken door toedoen van den Resident Muller te zyn ontstaan, gelukkig dat men zich spoedig den aangaande had verstaan, anders waren er misschien bloedige gevolgen tot voort kunnen komen.- Toen wy den 4 february met Z M Schoener Calypso de rivier weder afzakte, ontmoete wy nagenoeg by de monding, twee zeer groote Chineesche Wankangs⁴⁰ / Kopula Idjoes / welke van Canton daar ten handel kwamen - aan de monding gekomen zynde namen eenige Prinsen en Orangkaja Boedjang die ons uitgeleide deden afscheid van ons en keerde naar de Negory terug;- Aan de mond van de rivier van Sambas ontdekken zich ter wederzyden een heuvel en Noord van de zelve eenige eilanden,- op de bank staat met laag water 8 a 9 voet;

Vertrek van Sambas

Anno 1819

even de rivier ingegaan zynde, is de diepten 30 a 40 voet en neemt in diepte af en aan, zoo dat men op sommige gedeelten der rivier tot 30 vadem water heeft.-

- den 7^e feby kwamen wy op de hoogte van Mampauwa, den Hr Nahuys wenschte gaarne den Hr Resident Prediger noch even voor zyn definitief vertrek te spreken maar vreesde dat het opvaren van de rivier van Mampauwa te veel tyd zouden vereischen en zag daarom van zyn voornemen af – ik gaf ZynEdele Gestrenge toen een middel aan den hand om spoedig op Mampauwa te kunnen zyn, namelyk om met de sloep naar het dwars van ons aflaggend strand te roeyen tot op een zeker hoogte die ik my goed herrinnerde vroeger bezocht te hebben en van waar ik wist dat een voetpad leide die ons in een half uur gaans op de Negory zouden brengen, - myn middel werdt aangenomen, de sloep in gereedheid gebragt, voor de wal geroeyd en binnen het uur zaten wy by den Resident, met wien den Heer Nahuys eenige zaken verhandelde, nademiddag zyn wy toen langs de zelfde weg geretourneerd en kwamen wy tegen zes uren weder aanboord,- - den Heer Prediger stond niet weinig verwonderd den Hr. Nahuys, Goldman en my op het onverwachts voor hem te zien staan, waren wy langs de gewoone weg gekomen, dan was de tyding van onze komst hem spoedig overgebragt, maar

Aankomst te Mampauwa
voor de tweede maal

Vertrek van Mampauwa

Anno 1819

Aankomst aan de rivier
van Pontianak
voor de derde maal

nu langs een hem noch onbekend voet
pad, baarde dit natuurlykerwyze zoo
wel by ZynEd als by den Panumbahan
veel opziens, het was zeer koddig om
te zien toen wy weder vertrokken en tot op
het strand door den Hr Resident
een meenigte van Prinsen uitgeleide werden
gedaan – na den afloop van deze tourne
betuigde Majoor Nahuys my zynen dank
voor het aan de hand gedane goede mid-
del, het anker werdt geligt en den 7^e
des avonds laat, laten wy het voor de
monding van de Pontianaksche rivier
wedervallen – den 8^e febr debarqueerde
Doctor Colonie, die bestemd was om op
Pontianak te verblyven,- Heeren Com-
missarissen en ik bleeven aanboord,
zy hadden evenwel den Hr Resident
by hun ontboden die den 9^e aanboord
kwam, ZynEd: bragt ons tyding dat
den Hr ambtenaar Vos door ziekte werdt
verhinderd mede te vertrekken, waartoe
door hem vroeger was verzoek gedaan,
na dat er met den Heer Resident Hart-
man nog eenige zaken geregeld waren
nam Zyn Edele afscheid van ons en
begaf zich naar Pontianak, terwyl
de Schoener dadelyk het anker werdt
geligt met een vrische koelte onder
zeil kwam en de koers naar Ban-
jermassing werdt gesteld,- wat de
schaftery betrof, hadden wy het zeer
goed, maar het logies was ellendig,
in de Kajuit spreide Heeren Commissarissen
den Hr Goldman, Driessen en ik, om gezamentlyk
op hoedzakjes ter neder, afzonderlyke hutten

Vertrek van de Westkust
van Borneo, naar Ban-
jermassing, op den Zuid Oost
kust gelegen

Anno 1819

waren er niet en liet de ruimte ook niet toe om die opteslaan;- onze reis was zeer voorspoedig wy troffen het langs de kust nog byzonder goed met de weste winden, den 14^e february 1819 hadden wy evenwel het ongeluk van aan de grond te raken; door de gebrekkige kaarten die wy hadden gebeurde het dat men, in de vooronderstelling van de inkom van Banjermassing binnen te zeilen, die van een ander rivier inzeilde en wy vast raakten, zoo het al spoedig bleek op een zandbank, men wilde door het overboord werpen van eenige schuitjes yzeren ballast beproefen aftekomen, maar vruchteloos, de eb liep zoo geweldig snel dat wy binnen twee uren tyds, met de Schoener geheel op het drooge leide en men genoodzaakt was om de Schoener met Spieren te stallen ter voorkoming dat die niet geheel oversloeg – onze schuitjes ballast vonden wy spoedig terug en werden nader overgenomen,- er bleef ons voor het oogenblik niet anders te doen dan geduldig het waschende water aftewachten want wy waren stellig nog een myl of acht van de wal, en wy zagen geen enkele vaartuigje die ons van de bank konden onthalen - wy deede eene goede wandeling op de bank en amuseerde ons met krabben en oesters te vangen, gelukkig

Anno 1819

dat wy niet vroeger op den bank waren gekomen want twee kabellengtes van ons af bevondt zich een uitgestrekte koraal klip waarop onze bodem wel eens een lek had kunnen stooten,- tegen de middag begon het water tewaschen en des avonds omstreeks 7 uren geraakte wy weder vlot het geen evenwel niet dan met zwaare stampen tegen den grond gepaard ging waardoor de Schoener en het boog veel kwam te leiden;- ons kommdt. oordeelde het raadzaam om dadelyk onderzeil te gaan niet tegenstaande de wind in ons nadeel was, en er op de kust van de bank noch een geweldige branding stond, wy kwamen er God dank gelukkig door en waren een oogenblik niet buiten gevaar terwyl het tuig magtig had te leiden en de Schoener water maakte, weldra in de ruimte en diepte komende kreegen wy een voordeelig windje die ons den 15^e february de Banjermassingsche rivier deed bereiken - met toestemming van de Heeren Commissarissen begaf ik my vooruit naar de Residentie plaats Tatas, om den Heer Resident Benoit van hunne komst te prevenieeren, die ik het genoeg had weldra in welstand aantetrefen even als veele andere geemployeerden die in 1816 met my gelyktydig op Banjermassing waren aangekomen,- de plaats was sedert medio 1817 merkelyk verbeterd en was er veel handel en bedryvigheid, en zoo als men voorgaf heerschte er welvaart.-

Aankomst te Banjermassing in 1819

Anno 1819

Op Banjermassing
terug van een verloren reis

83

Vertrek van daar
voor de tweede maal

Na dat den Heer Nahuys van alles In-
spectie had genomen en wy een tourne
naar Martapoera gedaan hadden,
werdt door ZynEd de terugreis naar
Java bepaald op den 26^e february
- den avond van dien dag kwamen wy
nog in zee, aanvankelyk troffen wy
het goed, maar toen wy een twintig mylen
van de kust verwyderd waren overviel ons
een storm waar by de wind geheel
contrarie liep en ons noodzaakte
naar Banjer terug te keeren, hoofd
zakelyk om dat wy eenige zeilen en
een anker hadden verloren en de Schoener
weer tamelyk veel water maakte –
- den 4^e Maart 1819 kwamen wy
alzo van een mislukte reis op Tatas
terug – dadelyk werden de middelen tot her-
stel van bekomen schaden aan tuig en
bodem in werk gesteld, zoo dat wy
den 10^e Maart 1819 konde tweede
maal de overtocht naar Java onder-
nemen, hetgeen in de west monsson⁴¹
welke op dat tydstip nog goed doorstond
zeer bezwaarlyk te doen valt,- ook
ditmaal waren wy niet gelukkige
als de eerste maal, toen wy den 17^e
Maart tot op 18 a 20 mylen in zee
en langs de kust gevorderd waren,
noodzaakte ons hevige weste winden
om, wilde men niet verloren wat men
in zeven etmaalen had gewonnen, onder
de kust te gaan ankeren.- tweemaal
24 uren bleven wy ten anker en daar er
weinig vooruitzicht op verandering

Anno 1819

Voor de tweede maal op
Banjermassing terug van
een verloren reis

van wind bestond en er slechts maar
voor een kleine acht dagen water meer aan
boord was, besloot men naar ryp over-
leg om voor de tweede maal naar Ban-
jer terug te keeren en aldaar de kentering
van de west op oostmonsson aftewachten,
- het anker werdt geligt en met een
ferme weste wind kwamen wy den
20^e aan de monding en den 21^e op Tatas
terug,- de Schoener Calypso moest weder
om om groote reparatien ondergaan
en de komdt. besloot om nu niet eerder
te vertrekken alvorens hy de overtuiging
had dat er favorabele winden waaide
- drie dagen na onze terug komst, arri-
veerde op Tatas de Schoener Luciver
gezagvoerder van Westen, welke met een
geringe Cargo van Sourabaya kwam
om peper te halen, op de verklaring
van de gezagvoerder aan den Majoor
Nahuys dat hy by zyn overtocht niet
dan favorabele winden had getroffen
kwam ZynEdele met hem overeen, om
de overtocht nu met drie bodem te on-
dernemen, het scheen voor hem van het
grootste belang spoedig
op Java te zyn, huurde dienvolgens
gemelde Schoener voor Gouverne-
ments rekening in daar de Calypso
op langen na noch niet in order was
en den 1ste april vertrokken wy voor
de derde maal van Tatas met de
hoop het ons nu beter zouden ge-
lukken;- toen wy eenige mylen in zee
gevorderd waren, bleek het eens duidelyk
dat er kentering van monsson bestond
want troffen niet dan schoon weder edoch

Vertrek van Banjermassing
voor de derde maal

Anno 1819

Aankomst te Passing
een dorp gelegen aan de
Noord Kust van het Eiland
Madura

zeer flauwe winden zoo dat wy maar een kleine voortgang maakte,- den 9^e april ontdekte wy in de vroegen morgen Land, hetwelk spoedig bleek de kust van Madura was, de wind was zeer flauw en het zouden noch wel drie dagen kunnen aanloopen daarmede Sourabaya te bereiken – Majoor Nahuys besloot daarom zich op Madura aan land te doen zetten om de reis over land vervolgens voort te zetten, den Heer Boeckholtz, de Chineesche Tummengung en ik verzelde den Majoor en begaven ons met de sloep naar wal, wy lande aan by het dorp Passing genaamd gelegen aan de N.K. van Madura - Nadat Majoor Nahuys zich by het kampongs hoofd had bekend gemaakt en deze ons de noodige paarden verschaft, besloot ZynEd om van daar regelregt op Bankallang⁴² af te gaan, hetgeen evenwel volgens verklaring van het kampongshoofd aan moeyelykheden onderhevig was aangezien de wegen langs het Noordelyk gedeelte van Madura zoo slecht en niet meer dan kleine voetpaden zyn - den Heer Boeckholtz die geen groote ruiter was en zich aan de fatigue⁴³ niet wilde blootstellen besloot om zich eerst naar de hoofd plaats Sumanap⁴⁴ te doen pikelen⁴⁵ in het vast vertrouwen van daar over de groote postroute pr. os wel verder te komen, hy moest zich wel is waar een omweg van een 30 palen getroosten, maar dacht by zich zelve om het spreekwoord Langzaam

gaat zeker; te twaalf uren begon de optogt; twee gids leiden voorop daar achter Majoor Nahuys en vervolgens ik den Chineesche Tummegung en een bediende, het was koddig om ons op de kleine paardjes te zien omspringen, meer dan eens gebeurde het dat een onzer zandruijer wierd⁴⁶ en hetwelk voornamelyk was toebeschryven aan de zadels die op Madura van een byzonder maaksel zyn, en zeer korte styg beugels, met uitzondering van den Heer Nahuys beroden wy alle mery⁴⁷ paarden, hetgeen oorzaak was dat het kleine en dartele hengstje nu en dan eens onder den Majoor van daan sprang en ZynEdele in het zand liet staan – ruim een half uur gereeden te hebben passeerde wy de kampong Stabaas, van daar passeerde wy een rivier en kwamen toen in het district Makassa⁴⁸, vervolgens in de kampong Kapoeng⁴⁹, alwaar wy van paarden verwisselde en zorg droegen dat zich daaronder geen hengsten bevonden, van daar trokken wy op Tamberan en verwisselde wederom van paarden, de weg daar wy afsloeg was werkelyk niet anders dan een voetpad over een klip achtige grond dan eens aan de oever der zee en dan weder eenige palen binnen 's lands, den avond begon nu te vallen, gelukkig hadden wy schoon weder en maanlicht, ten negen uren kwamen wy in de kampong Piroun alwaar

wederom van paarden verwisselde,
ik had de hoop gekoesterd dat Majoor
Nahuys hier nachtkwartier zouden
houden, maar daar stond niets van in,
onmiddelyk by aankomst rekwiseerde
Zyn Edele versche paarden en vervolgde de reis, wy
kwamen toen des nachts te twee uren na vier
of vyf kampongs te zyn doorge-
trokken te Banjoe-Atties⁵⁰, en vertoefde
daar tot vier uren, van daar vertrokken
wy met versche paarden op Rusbaya⁵¹
alwaar wy by de Chinesche Bandaar⁵²
het middagmaal gebruikte, het was
toen c.e. 5 uren des nademiddag en waren
niet weinig vermoeid daar wy zoo
wat 24 uren achtereen, de verwisseling
van paarden er afgetrokken, en altoos in
een kleine galop gereeden hadden, ik
reken dat wy stellig een honderd vyftig
palen gemaakt hebben, en aan het gevoel op een teeder
deel van myne lichaam te oordeelen
waren het wel twee honderd,- uit naam
van den Hr. Nahuys schreef ik van Rus-
baya een briefje aan den assistent Re-
sident te Bankallang den Hr. Reep
zynde die plaats nog negen paal van daar
verwyderd, doch kan men hier
per os regelen, en deed ik het verzoek om
ons van hier met een wagen van den
Sultan zoo mogelyk op ontvangst
van myn schryven, te laten afhalen, een
monte paard was daarvan de over-
brenger en werdt de meeste spoed
aanbevolen; in afwachting van het
antwoord maakte wy alle gebruik
van een smeerige balie balie⁵³, om onze
lidenmaten eenige rust te doen genoten,

Anno 1819
Aankomst by den Sultan
van Bankallang
op het Eiland Madura

omstreeks negen uren kwam er een
wel bespanne vis à vis⁵⁴ van den Sultan,
dadelyk was het aan roete en tegen half elf
waren by den Sultan, die de Majoor Na-
huys en ons alle zeer minzaam ontving
- weldra werdt er een overheerlyk soupe
opgedischt, waaraan ik een groote Eer be-
wees en te twaalf uren leide ik my op een
aangenaam bed te rusten, iets hetwelk
my sedert myn vertrek van Batavia
/ Juny 1818 / niet was te beurt gevallen,-
Majoor Nahuys gaf my last om den
Heer Boeckholtz die van Sumanap ko-
mende hier moest passeren, optewachten
terwyl ZynEdele het voornemen had om
s'morgens vroeg pr. os naar Sourabaya
te vertrekken;- ik kan niet zegge dat
my dit last onwelkom was, vooreerst
konde ik eens goed uitrusten, en het tweede
wenschte ik ook gaarne iets van Ban-
kallang te zien.- S'morgens van
den elfde april 1819 had ik het genoeg
met Zyne Hoogheid een aangenaam
ontbyt te nuttigen, daar na liet Z. H. my
het alom beroemde en welluidende gam-
milangspel zien, vervolgens eenige
schoone rytuigen die in zyn Dalem
vervaardigd waren, op de middag
ging ik een bezoek afleggen by den Hr.
Reep die den dag juist in het huwe-
lyk trad en ten wiens Eere Z. H. des avonds
aan de Ingezeten party gaf waarop ik
my reeds vergeeste eens in het danssen te
goed te doen, maar helaas ik heb buiten
de waard gerekend;- te vyf uren reyde
er een rytuig binnen de Dalem, waar

Anno 1819

de Heren Resident Roesler en de Heer Boeckholtz uitstapte, eerstgemelde kwam om de huwelyks plegtigheid van zyn assistent in te wijden en voor de tweede had het spreekwoord die langzaam gaat, gaat zeker zich bevestigd en had het eiland Madura in zyn lengte vry wel makkelyker overgereeden dan den ondergeteekende en verder togt genooten;- toen nu den Hr. Boeckholtz vernaam dat den Hr. Nahuys s'morgens vroeg van Sourabaya was doorgereisd, wilde ZynEd ook geen minut langer toeven niet tegenstaande zoowel den Sultan als den Heer Roesler alle mogelyke moeite deede ZynEd overtehalen den nacht daar overteblyven, maar niets konde baten,- het rytuig kwam voor en juist by den aanvang van het bal zat de ondergeteekende tusschen de wielen opreis naar Sourabaya;- S'avonds te 8 uren kwamen wy aldaar aan en namen alhoewel ongenoodigd onze intrek by den Heer J van Zeyl, die ons in 1819 had gelogeed en nu ook nader met hartelykheid ontvangde, - den Heer Boeckholtz die gewacht had Majoor Nahuys op Sourabaya te vinden had ook misgerekend, ZynEd was reeds te twaalf uren overland naar Batavia vertrokken, en daar ZynEd begreep hem nu toch niet meer te kunnen inhalen om gelyk tydig op Batavia te komen, zoo kwam Zyn Edele te reede om de reis over zee te vervolgen, als zynde

Aankomst te Sourabaya

Anno 1819

Vertrek van Sourabaya
met de Schoener Luciver
Kapitein van Westen

voor ZynEd: gemakkelyker, alhoewel ik
wel had gewenscht de landreis te maken;-
de Schoener de Luciver was gelyktydig met
Majoor Nahuys op Sourabaya aangekomen,
zoo dat de Heeren Goldman, Driessen en de Tum-
megung Chinees nog even tyd genoeg hadden
om gelyk met de Heer Nahuys naar Batavia
aftereizen;- Onze bagage en bediende bevon-
den zich nog aanboord van de Luciver, dien
tengevolge kwam den Hr. Boeckholtz met den
Kapitein overeen om ons beide ook overtebrengen
- spoedig daarop, den 15^e april 1819 vertrokken
wy van Sourabaya, met voornemen ons
Samarang aantedoen,- onze reis was niet
zeer voorspoedig ten gevolge van de kentering
en daar door ontslaane stiltens,- den
20^e april passeerde wy op een zeer korte
afstand, Poelo Mandalika, zynde een
grootte hooge klip naby de vaste wal
tusschen Rembang en Joana,- twee
grootte zeeroovers vaartuigen roeide van
achteren de klip om naar zee met een zeer
snelle vaart juist op het oogenblik toen
wy die aan de zee kust even gepasseerd
waren, er waaide op dat moment
een goed brisje en de roovers zagen ons
stellig aan voor een Kruisser en koozen
daarom het haase pad,- in de namiddag
op de hoogte van Joana komende
ontmoete wy wederom drie roovers
prauwen die op ons afkwamen,
aanvankelyk maakte wy ons voor
een behoorlyk defensie gereed, maar
het geluk wilde dat er een ferme zee
wind doorkwam die de roovers deed
vluchten,- wy zaten hen wel is waar nog een

Anno 1819

Aankomst te Samarang

oogenblik achter na, maar zoo dra zy dit merkte, streeken zy zeilen en masten en roeide toen met twee en drie laag riemen over elkander en dus met een snelle vaart tegen de wind op en toen was er natuurlijk om geen inhaalen meer te denken.

- den 21^e april kwamen wy te Samarang, den Hr Boeckholtz bezocht zyn familie – uit aanmerking van de meenigvuldige zee rooveryen die er op de Kust gepleegd werden besloot ZynEd de reis over land te vervolgen – ik had alles reeds geschikt en myn bagage hiertoe in gereedheid gebragt, toen ik op het aller onverwachts vernam dat den Heer Boeckholtz nader van plan was veranderd en zich reeds aanboord van een groot Engelsch schip voor Batavia had ingescheept, er bleef my toen niets anders over dan met de Schoener Luciver de reis doortezetten want dezelve was eenmaal voor Gouvernements rekening en voor ons transport ingehuurd, wilde ik dus over land of met een ander schip de reis vervolgen, liep zulks voor myn eigen rekening en bezat ik daartoe geen middelen;-

ik kan niet zeggen dat deze handeling van den Hr. Boeckholtz heusch was, sedert ons vertrek van Batavia was ik onafgebroken by ZynEdelen en nu liet hy my zonder dat ik hiertoe eenige aanleiding gaf, in de steek en aan myn eigen over;-

- Nu myn eigen meester zynde, besloot ik nog een dag of twee drie op Samarang te vertoeven – het toeval wilde dat gedurende dit oponthoud, den Heer Voss,

Anno 1819

Vertrek van Samarang

Gevecht tegens drie roovers
vaartuigen op de hoogte
van Indramayo

die wy wegens ziekte op de Westkust van Borneo hadden achtergelaten / zie aantekening op 8 february 1819 / te Samarang met een Inlandsche vaartuig aankwam en daar ZynEd ook naar Batavia moest, deed ik hem de voorslag om gezamentlyk met de Luciver te gaan als kunnende dan kosteloos overvaren, dit werdt aangenomen en den 24^e april verlieten wy alzoo Samarang, - dagelyks hadden wy flauwen wind en stiltens; - den 1^e Mey was ik met het aanbreken van de dag aan het dek, de kapitein die de gandsche nacht de wacht had gehouden, leide pas te sluimeren, - ik bespeurde zeer dicht onder de wal drie roovers vaartuigen en zag door de kyker dat ze uit alle kracht roeide om ons de loef aftesnyden, - ik wekte dadelyk de kapitein en den Hr. Voss en na dat deze zich ook overtuigd hadden, dat de roovers ons zochte intehalen en welligt slechte voornemen hadden, maakte wy ons voor een behoorlyke defensie gereed, - de Schoener Luciver was in vroeger jaren een lands vaartuig geweest doch wegens ouderdom verkocht, - met een kleine verandering had de tegenwoordige eigenaar daarvan een kustvaardertje van gemaakt, maar dit nam evenwel niet weg dat zyn uitterlyk aanzien nog veel van een oorlogs schoener had, te meer daar dezelve met zes kanonnen van drie pond kaliber gearmeerd was, - onze equipage bestond met de kapitein uit zestien Inlandsche matrozen, zoo dat wy maar met ons drien Europeanen waren, benevens twee Inlandsche bediende en twee slaven

koks van den Hr. Boeckholtz, en twee Meiden, wy telde alzoo drie en twintig koppen van het mannelyk geslacht, de drie roover praauwen schatte wy een bevolking te hebben van ruim honderd koppen, onder dezelve was een groote praauw ballor, die stellig een 40 à 50 man aanboord had en het kommandant vaarttuig scheen te zyn, al tans ieder oogenblik hoorden wy daar aan boord op de gong slaan, waarna de twee anderen wisten welke manoeuvre zy te doen hadden,- de wind was nu geheel gaan liggen zoo dat de roovers ons gemakkellyk met roeien konden inhalen, wy bevonden ons op de hoogte van Indramayo, halverwege het want kon men de schepen daar ter reede zien liggen, de Boompies Eilanden⁵⁵ hadden wy ook in het zicht, door de kyker bespeurde wy dat zich daar nog meer zeeroovers praauwen bevonden – dientengevolge kwam de kapitein, den Hr. Voss en ik overeen, om op de drie eerstgemelde praauwen die in tusschen tot op een kanonschot distantie genaderd waren aftegaan ten einde welligt daar door het geluk te hebben de schrik er onder te jagen, en wy bevreesd waren dat anders, de roovers welke zich by de Boompies Eilanden bevonden ook op ons zouden afkomen en wy dan welligt voor de te groote overmagt zouden moeten zwichten, onze Equipage was echter vol moed en verlangen met de roovers aan de slag te komen, dan in hoverre dit te vertrouwen was kon ik niet zeggen;- ook kwamen

wy tot het besluit om ons tot het uitterste te verdeedigen en ingeval wy het niet konden staandehouden en wy overrompeld mogten worden, als dan de brand in het kruit te steeken en ons liever op die wyze van het leven te berooven, dan in handen van dat zeeschuim te vallen, daar ons dan toch ook een gewissen dood of welligt een Slaving te wachten stond;- dit ons stellig voornemen werdt natuurlyk voor de Equipage &c. geheim ophouden daar hunne groote lust om met de roovers aan de slag te komen, dan welligt zouden verflaauwen en wy geen diensten van hen zouden hebben;- alhoewel de Schoener met zes stukjes gearmeerd was, zag het er evenwel met de amunitie ellendig uit, er was geen enkele kardoes in gereedheid, de kogels waren veel al te groot, gelukkig dat er nog eenige geweren waren en ik de jagt spullen van my zelve van de Heeren Boeckholtz en Goldman onder ons konde verdeelen, - de meid van de kapitein werdt met haar kamaraad belast om zoogoed mogelyk kardoesen te vervaardigen, tot welk einde er een vatje kruit in de kajuit werdt geplaatst, waaruit zy een paar handen / op de maat / kruit namen en het in dunnen lappen linnen, en papier wikkelde, want om die behoorlyk tot kardoesen te naaien was natuurlyk geen tyd, - ik had op Samarang een klein paardje gekocht, hetwelk zich aan boord bevond, het arme beest zyn bosschen gras werden voor proppen gebesigd.- Het was nu omstreeks 8 uren in de morgen, en er

was op dat tydstip nog zoo veel wind dat wy ons vaartuig door de wind konden brengen, de roovers kwamen ons met de aanval voor, even nadat wy door de wind waren gekomen viel er een kanonschot van de groote ballor, het was wel gepointeerd, de kogel ging onder de groote rust door de huid, maar bleef gelukkig tusschen de kamhouten zitten, had de kogel zich niet een paar malen door de dermisen opgenomen en daar door in vaard belammerd geworden, gewis was dezelve dwars door onze bodem heen gevlogen, wy lieten dat schot een geruime tyd onbeantwoord om dat ze nog wat te ver af waren, allengskens kwamen wy tot elkander en namen wy toen onze slag waar om hen met drie stukjes te gelyk te begroeten, en welke door hen niet onbeantwoord werden gelaten, - wy waren nu tot op een geweer schot van hen verwyderd, over en weder vielen er verscheide schooten, tot dus verre bragten zy ons geene schaade toe, zynde er eenlyk een matroos door een splinter van het kombuis hak waartegen een schot was gevallen, aan het been gekneusd, of wy hen veel schaden toebagten, konden wy niet bespeuren, daar zy immer met de voorsteven van hunne praauw naar ons toegekeerd lagen terwyl zy dwars over hun vaartuig een van balken en kly te zamen gestelde borstwering hadden van 4 a 5 voeten hoog, en waarachter zy verscholen waren, nu en dan zag men

een roover over de borstwering springen om het stuk geschut welkers tromp daar door heen loopt, uit te wissen en op nieuw te laden,- wy konden nu de gesprekken van de roovers zonder dat wy iemand zagen goed verstaan,- zy riepen ons in het Maleidsch toe “om ons overtegeven”, waarop wy antwoorde dat wy dit niet vermogen te doen aangezien het een Compagnies vaartuig was;- hierop kregen wy tot bescheid “Wy en onze vorst van Kota Ringa⁵⁶ / Z.O. Kust van Borneo / zyn niet bang voor de vaartuigen van de Compagnie en raden u aan om met de boot naar wal te roeyen, daar wy vlug anders allen zullen vermoorden.- daarop antwoorde onze gezagvoerder “dat zy maar moesten beproeven om aanboord te komen zy dan een gewisse dood zouden vinden daar hy dan de brand in het kruit zouden steeken”;- Nu begonnen wy weder met nieuwen moed aan het vuuren en hadden het geluk een der prauwen afteslaan, welke waarschylyk een grond schot had bekomen, want men was daarop aanhouden bezig met hozen, - dit bragt de schrik onder de twee anderen en daar wy bemerkte dat zy hun stukken geschut meestal te hoog pointeerde, lieten wy hun schooten onbeantwoord tot dat ze daar door aange-noodigd weder wat nader by kwamen en wy dan onze beurt goed waarnomen - voor al werden zy dan goed ont-vangen, door myn lyfbediende genaamd

Nero en die van den Heer Goldman gen. Katjang, welke zich beide in de groote mast parteerde en de roovers dan van daar met twee kleine donderbussen met gekapte geweerkogels geladen begroete en onder hun bevolking groote schaden toebagten, daar zy van die hoogte in de gelegenheid waren over de borstweering heen te schieten,- onder onze Equipagen bevonden zich twee matroozen die zich by zeeroovers hadden opgehouden, de eene had zelfs een zes jaren by dat volkje in dienst geweest, evenwel tegen wil en dank om zyn leven te sparen, hy was indertyd op de kust van Java geroofd,- wy hadden van beide veel dienst en waren dapperen kerels, zy wisten ons prompt te zeggen wanneer er op de gang werdt geslagen, welke manoeuver de praauwen zouden maken waardoor wy altoos tyd hadden om ons te prepareren, zoo hebben wy stellig in den loop van de voormiddag onze drie stukjes geschut / zynde de drie andere reeds in den beginnen onbruikbaar geraakt / zeker wel 15 of 16 malen van Bakboord naar Stuurboord en omgekeerd, moeten overbrengen, om de roovers die met een snelle vaart en groote bogt achter ons heen roeyde, steeds battery te kunnen bieden,- onder de koks van den Heer Boeckholtz waren twee Bogeneesche Slaven, en paar fermme kerels die in hun land meer dan eens met zeeroovers aan de gang

waren geweest, ook van hen hadden
wy veel dienst, zy hadden ieder een pus⁵⁷
met zeewater gevuld en daar eenige
tjabees⁵⁸ en uyen in gemengd welk krachtig
watertje zy zouden hevigen als de roovers
een entering ondernamen om hun dan
daarmede in de oogen te smyten, een
middel dat in Boegies algewoon in gebruik is en dik-
maals heelzaame gevolgen heeft gehad,
want raakt het de oogen dan is men voor
het oogenblik onbekwaam;- Het was
nu zoo stil in de zee zoo effen als een
spiegel, dat er volstrekt geen stuur meer
in de Schoener was, de roovers konden
ons dus nu beter waarnemen, en zelfs
meer buiten bereik van ons geschut blyven,- omstreeks
een uren namiddag viel er een schot
van de groote Ballor die onzen kapitein
in den linker arm betaste,
gelukkig was het een schramd wond
die het aan been niet had geraakt evenwel
was het een groote wond en raakte hy
veel bloed kwyt, ik sprong dadelyk
toe om hem zoo goed doenlyk te
nabinden, ook de twee matroozen kwamen
toeloopen om de kapitein te doen neder
zitten op het dek, want zeide zy, als
de roovers gewaar worden dat er
een van drie Europeesen gewond is,
dan mogen zy stellig een entering
en aangezien zy stellig met een honderd
man tegelyk komen, dan zyn wy ver-
looren – kapitein van Westen volgde de
rand op, zitte zich plat op het dek
en gaf van daar zoo goed mogelyk zyn
beveelen,- over en weder viel er nu en dan

Anno 1819

een schot, dan daar wy begonnen te merken dat onze voorraad van kruit maay? ten einde begon te loopen, deden wy geen enkeld schot meer, ten zy wy zeker waren dat zulks effect had,- intusschen was er een klein zeewindje doorgekomen, zoo dat wy weder eenige voortgang maakte, wy beslooten om de reede van Indramayo aanteden ten einde hulp voor de wond van de kapitein te zoeken, de roovers bleven ons altoos volgen en deden nu en dan een schot op ons, maar toen omstreeks $\frac{1}{2}$ 3 uren de zeewind wat sterker doorkwam en wy de Schoener toen naar onze wil konde regeren, begrepen de roovers het geen zaak meer was, ons zoo naby te blyven, en roeyede toen alle drie onder de wal, waar het ons door de ondiepte toch ook niet mogelyk was hen te volgen,- te $\frac{1}{2}$ 4 uren kwamen wy op de reede van Indramayo ten anker en dankte ik God wy het gevaar zoo gelukkig ontkomen waren,- hadden de roovers meer Courage gehad en ons aan geklampt, gewis waren wy er daar om koud geweest,- aan ons uitterlyk aanzien en aan onze goede defensie durf ik het dan ook toeschryven dat wy hen hiertoe hebben afgeschrikt en ook om dat wy het geluk gehad hebben

Anno 1819

ons in den beginne een der prauwen
buiten het gevecht te slaan en die zelfs moeite
had zich boven water te houden. Op
de reede van Indramayo leide brikken
en twee Inl: vaartuigen, alle met arabieren en Inlanders
bemand, zy hadden ons geschut goed
gehoord zegd zy, maar wy waren te ver
weg om ons eenige assistentie te kunnen
brengen, zy moesten alle naar Batavia
en verzochte om onder ons Convooy
te mogen blyven – den 2^e Mey ging
Kapitein van Westen met den Hr Voss, naar
wal om voor eerstgemelde genees
kundige hulp te erlangen – omstreeks
elf uren van dien dag, zag ik de drie
zeeroovers vaartuigen weder uit hun
schuil hoek / ook een uitwatering van de
Indramayosche rivier die zeer ondiep is / komen
en op een brikje afgaan dat van de
oost stevende, het geluk wilde even
wel dien morgen, dat de zeewind
spoedig en sterk doorkwam, zoo
dat de roovers hun voornemen
weder moesten opgeven, want als er
maar een weinig wind is, slechts zoo
veel dat men kan manoeuvreren, dan
zullen zy er niet attakeeren maar op een
goede afstand volgen zoo als zy dan
ook gemeld brikje vervolgde, en ik
zouden haast durven gelooven dat de
drie roovers prauwen waarmede
wy het te kwaad hebben gehad, dezelfde
waren die wy op den 20^e april op den
hoogte van Joana ontmoet hebben
en die ons steeds zyn gevolgd tot dat ons
een doodelyke stilten overviel zoo als in de

Anno 1819

kenterings tyd dikmaals plaats vondt en zy dan hun kans waarnamen;- Ik teeken hier aan dat ik het voor my als een groot geluk beschouwde den Hr. Voss aanboord te hebben gehad, ZynEdele was een oud Soldaat en wist dus met de stukjes geschut zoo goed omtegaan terwyl hy ons alle aanmoedigde;- zonder myzelve evenwel te vleyen durf ik zeggen, dat ik zyn voorbeeld goed heb op gevolgd, dat ik van de vroegen morgen af aan my immer op het dek heb bevonden en met het over en weder brengen van de stukjes geschut my zeer heb afgemat, terwyl ik nu en dan ook een wel gedirigeerd schot op de roovers heb afgebrandt.- den 4^e Mey komen de Kapitein en den Hr. Voss weder aanboord, den 5^e gingen wy onder zeil gelyktydig met drie brikken en twee Pintjallangs⁵⁹ en den 7^e Mey hadden wy het geluk, zonder verdere ontmoeting met roovers, het anker op de Reede van Batavia te laten vallen;- ik moet hier nog melden dat de Kogel die onder de groot rust van de Schoener door het boord is geslagen, er op de Reede van Indramayo is uitgehaald en het bleek er een te zyn van 6 kaliber met een gekroonde R er op ingehouwen, waarschyntlyk alzoo af komstig van een verroovering op een Engelsch vaartuig. Het was na de middag toen ik myn voeten weder aan de vaste wal zetten en weldra

Terugkomst op
Batavia

smaakte ik voor de tweede maal het onuitspreekelyk groot genoeg myn dierbare Ouders, Broeders en Zusters en verder aan verwanten en vrienden, na een afwezigheid van ruim tien maanden, gezond en wel aantetreffen en aan myn hart te drukken;- Zy waren alle in een doodelyke ongerustheid over my geweest, den Heer Boeckholtz was reeds sedert een dag of wat aangekomen en had hen medegedeelde dat hy uithoofd van de meenigvuldige zeerooveryen, verkoozen had met een groot schip de overtocht te doen; Kolonel Nahuys die zich op Djocjakarta eenige dagen had opgehouden, was twee dagen na my overzee van Samarang vertrokken en ook reeds twee dagen op Batavia gearriveerd, ZynEdele melde my dat hy op de overtocht ook verscheidene zee roovers prauwen had gezien en toen Z.Ed. op Batavia aankomende vernam ik er noch niet was, zich zeer inquieteerde, daar ZynEd. wist hoedanig het met de ammunities aanboord van de Luciver gelegen was en was dus ook niet weinig verheugd myn behouden aankomst te vernemen,-

Myne dierbare ouders woonden nu op het Molenvliet vlak tegen over het groote huis van Beerenbrecht, al waar zy zoo lang by den Eedelen Heer van Hoesen gelogeed hadden, alle de Broeders, myn Zwager Smith, Vrouw en kinderen, Zuster Mimi, die in myn afwezigheid was gehuwd met den Heer

Annio 1819

Myn plaatsing
op Batavia

E Duyvene, woonde daar alle gezamentlyk en voor my werdt er ook dadelyk een buiten vertrek in gereedheid gebragt en de genoeglyke dagen die ik daar in de huizen van de familie heb door gebragt zal ik niet ligt vergeeten,- Daar ik nu voor de derde maal geen zin had om Java verder te verlaten en naar een Buiten Etablissement te gaan, stelde ik alle mogelyke moeite in het werk om eene plaatsing op Batavia te erlangen – waartoe zich de gelegenheid weldra op deed by het Departement van Financien hetwelke onlangs eene nieuwe organisatie moest ondergaan,- aanvankelyk was ik op de Sekretaris van gemeld Departement werkzaam en by Resolutie der Hooge Regeering van den 10^e augustus 1819 No.1 / zie bylaag La.G / werdt ik daarop aangesteld als Kommies der 1ste Klasse op een maandelyk tractement van f300,-; Ik onderging alzoo weder eene verhooging van f50,- s'maands en daarby was ik op de Hoofdplaats in de kring myner familie, en had ik dus geene reeden tot klagen,- het huiselyk geluk dat ik by myn Ouders gevond, werdt evenwel gestoort door het overlyden van myn Zwager G.H.

Anno 1819, 1820 & 1821

Smith, eene korts aardige ziekte
sleepte hem in de bloei zyne levens
op den 16^e augustus 1819 ten grave, en
liet eene diep bedroefde weduwe en
drie kinderen achter, hy was in leven
Pakhuismeester by de west zydsche pak-
huizen en algemeen geacht en bemind.
Sedert myn terugkomst van
Borneo had ik ten huize van haar
Oom den EdeleHeer W van Hoesen leeren
kennen Mejufrouw Johanna
Maria Carolina van Berckel, eene
weederkeerige genegenheid deed ons
tot het besluit komen ons te vereeni-
gen,- met herstemming van myne Ouders
en Haare Oom, trad ik met haar op den 28^e
November 1819 in het Huwelyk;- Slechts
negen maanden mogt ik met haar
de genoegens van den Huwelykenstaat
smaken daar zy my in het kraam
bedde van zoon Wynand Willem van
Berckel die den 23^e augustus 1820 ter waereld
kwam, op den 28^e voorgemelde werdt
ontruikt;- Myn genoegelyke levensda-
gen waren nu in dagen van droefheid
veranderd en welke vyf maanden later
niet weinig werden vergroot, daar het
den almachtige God behaagde myne
dierbaare braaven en onvergeetelyken
Moeder / Jeanette Butin, geboren te
Groede den 9 february 1769 / tot zich te
roepen, zy stierf op den 5^e february 1821
zacht en zalig in tegenwoordigheid van
Haar Echtgenoot kinderen en kindskinderen,
myn brave Vader was ontroostbaar

Anno 1820, 1821 & 1822

nimmer had ZynEd: gedacht deze droevige slag te zullen beleeven, de liefde tot zyne kinderen en het geluk van hen rond hem te zien bragt ZynEdele veel troost toe, evenwel waren wy in het vaderlyk huis niet van de gelukkigsten,- na dat op den 27 January 1820 het jongste dochttertje van myne Zuster Smith, op den 18^e Mey 1821 haar oudste aan de destyds heerschende Cholera Morbus⁶⁰ en op den 21 Maart 1822 deze myne deugdzaame Zuster zelve overleeden waren / hebbende zy drie maanden voor haar dood een tweede huwelyk aangegaan met den Heer R. M. Schabling / zoo telde wy alzoo onder de familie kring in het korten tyds bestek van twee en een half Jaar, zes droevige sterfgevallen.- Myn waarde Vader was intusschen in rang bevorderd en bekleede nu de betrekking van Lid der algemeen Rekenkamer en daar de geleedene verliezen nu door de tyd dragelyk waren geworden beleefde wy weder genoegelyke dagen, - Ook ten myne opzichte had de tyd zyn weldadige invloed uitgeoevend, ik gevoelde maar altemel dat ik nog te Jong in Jaren was om myn Leven ongehoord te slyten en daarenboven, rekende ik het van myn plicht en als myn belang, eene goede tweede Moeder

Anno 1822

voor myn zoon te zoeken, die door het afsterven van myne dierbaare Moeder en Zuster Smith, alle toevorzicht had verloren en aan de zorg van eene Inlandsche Minne⁶¹ was overgelaten:- Het voorwerp myner liefde vond ik in Mejufrouw Maria Elisabeth de Nys, met wien ik op den 26 Mey 1822 een tweede huwelyk aanging,- zy was de derde Dochter van den achtens waardige Heer Adriaan de Nys en Mevrouw Maria Fullings, - na de voltrekking van dit Huwelyk verliet ik de vaderlyke wooning en zette my tewoon op het Erf van myn Schoonouders in een klein doch lief bamboes huisje op myn kosten alders opgeslagen,- hier beleefde ik nu weder genoegelyken dagen, myn lieve Jeugdige Vrouw verzorgde myn Jongen Zoon met al die Moederlyke teederheid als of het haar eigen kind was en toen zy zelfs Moeder wierdt, bleef haar liefde omtrent hem onveranderd;- Onze beiden vreugdelyk dagen werden kort na ons huwelyk niet weinig vermeerderd daar ik in de maand July 1822 door de Hooge Regering werdt benoemd tot Postmeester over de Brieven en wagen postery te Batavia op een maandelyks inkomen van f500:- waardoor wy nu ruimer in staat werden gesteld in onze dagelyks aan wassende behoefte te voorzien.- Ik ga nu over om hieronder opvolgende aantekening te doen van de geboortens myner kinderen, sterfgevallen en andere in

Benoeming
tot Postmeester te Batavia
zie bylaag La.H

Anno 1823, 1824 & 1825

de kring mynen familie voorgevallen
byzonderheden en begin alzoo dat myn
lieve Vrouw my op den 13 Juny 1823
een zoon schonk die de naam ontving
van Pieter Albert
den 11^e January 1824, arriveerde te
Batavia tot groote blyschap van myn
goeden Vader, Zyne Voordochter Nivina
met haar Man Bruno van den Plas
en Zeven Kinderen
den 26^e October 1824, schonk myne
Echtgenoot nu een dochter die de
naam ontving van Jeanette Maria
den 30^e Mey 1825 werdt ik belast
met het toezigt over de brieven en
wagen post van de Residentie Bui-
tenzorg op een daggeld van f6.-
voor elke reis die ik verplicht was
te doen, zie bylaag La.I.-
den 20^e augustus 1825, werdt ik
by de oprichting van de Batavische
Schuttery benoemd tot Kapitein
by de 4^e Compagnie 2^e Bataillons –
- deze betrekking door plaats hebbende
omstandigheden niet na
behooren kunnende waarnemen, ver-
zocht en verkreeg ik myn Honora-
bel ontslag op den 23^e augustus daar
aanvolgende en trad ik als schutter
in by de 2^e Compagnie 1^e Bataillon
zie bylaag La. J en K.

Anno 1825 tot 1831

den 29^e November 1825, schonk myne
Vrouw my verder een Zoon, die de naam
ontving van Adrianus Johannes
den 8^e October 1826, trad myn Broeder
Francois Butin in het huwelyk met
Mejufrouw Rosalia Sophia de Nys, Jongste
Zuster van myne Echtgenoot, met wien
wy nu gezamentlyk een nieuw opgebouwd
huis op het Koningsplein bewoonde.-
den 9^e february 1827 overleed myn
waarde Vader Jan Bik in de ouderdom
van Zeventig Jaren, hy was op zyn sterf-
bed omringd van alle zyn kinderen,
kleinkinderen en achterkleinkind, zyne
nagedachtenis blyft by ons alle in rege-
ring.-
den 23^e february 1827, bragt myn dier-
baare gade verder een zoon ter waereld
die de naam ontving van Theodorus Eugenius
den 27^e september 1827, overleed myn
Zwager Elisa Duyvene nalatende
eene bedroefde weduwe met twee dochters
- hy was in leven Secretaris der Hooge
Indische Regering.
den 5^e Maart 1828, schonk myne
Echtgenoot my eene tweede dochter, die
de naam ontving van Adriana Maria
den 21 September 1828, betrouwde
myn Zuster de weduwe Duyvene met Gys-
bert Jan van Zon, Notaris te Batavia
den 1^e Mey 1831, overleed opgemelde myn
Zwager G.J. van Zon, aan boord van het
koopvaardy schip Kortenaar, Kapitein

Anno 1831 en 1832

Glazener op de hoogte van Poelo Babie in Straat Sunda, eene ondermynende ziekte noodzaakte hen naar het Vaderland te vertrekken en naauwelyks vertrokken zynde overviel hem de dood; Zyn Echtgenoot en myn Jongsten Broeder Bruno die hem gevoegd waren, debarkeerde toen weder te Anjer en na het Lyk aldaar ten aarde te hebben besteld, keerde deze beide overland naar Batavia terug.-

den 1^e Jany 1831, schonk myn Vrouw my een derde dochter die de naam ontving van Elisabeth Geertruida den 28^e february 1831 overleed myn nicht de oudste dochter van Broeder van der Plas, Anna genoemd, zy was weduwe van G. van Harpen en liet twee zoons achter.-

den 10 Octbr. 1832, overleed myn Jongsten Dochter Elisabeth Geertruida ten huis van haar Groot Ouders.-

den 15^e february 1832, overleed myne halve zuster Nivina Bik, verlatende haar Echtgenoot Bruno van den Plas en nog zes kinderen

den 19^e Mey 1832, werdt ik benoemd tot ontvanger van de belasting der Collaterale Successien te Batavia met behoud van de betrekking Postmeester, zie bylaag La.L, aan deze betrekking is geen vast salaris verbonden men geniet daarby slechts 5% van de gepercepieerde gelden;

Benoeming tot Ontvanger
van de belasting der
Collaterale Successien

Anno 1832 tot 1835

In het laast van het Jaar 1829 is Zoon Wynand Willem van Berckel voor zyne opvoeding naar Holland vertrokken pr. schip Zeemanshoop Kapitein P. Kraag
In het Jaar 1833 vertrok naar Holland tot opgemeld einde myn tweede zoon Pieter Albert, met het Schip Nederlandsche Koning kapitein P. Vis.-

den 29 Mey 1834, overleed myn hooggeachte SchoonVader Hr. Adriaan de Nys, was in leven oud kolonel der Infanterie in dienst van Z.M. Lodewyk de XVI, en ridder van St. Louis, hy bereikte de gezegende ouderdom van 75 Jaren en was op Batavia algemeen geacht, zyn nagedagtenis blyft by zyn talryke kinderen in regering.-

In het Jaar 1826 werdt ik Lid van het genootschap van Waterloo, zie diplom Bylaag La.M

den 31^e augustus 1835 ontving ik Gouvernements Besluit waar by ik worde beschouwd het radikaal van Indisch ambtenaar te bezetten, zie bylaag La.N.

Het was om in den Jaar 1835, dat myn goede Vrouw zich in een ziekelyke toestand bevond, reeds sedert de twee laatste Jaren was haar gezondheid ondermynd, tengevolge van eene zwaare miskraam, - haar kwaal was van dien aard dat de Doctoren my verklaarde er voor haar hier in de Oost geen beterschap was te wachten

maar welligt een reis naar de Vaderland gelukkige gevolgen zouden hebben, - na ryp overleg met myne Broeders en andere betrekkingen besloot ik om een twee Jarig verlof naar Nederland te verzoeken, en had ik het geluk zulks te verkrygen met vrye overtocht van Vrouw en kinderen,- voor deze laatste was het een voordeelig besluit dat ik had genomen, daar wy nu in de gelegenheid waren hen in Holland op goede schoolen te plaatsen en zy, wat de Jongen aanbelangd metertyd dog derwaarts hadden moeten vertrekken,- Ten einde tot nu in Holland niet te bekrompen te hebben, maakte ik alle myne toestellingen tot goeden, en nam passage aanboord van het Schip Prinses Marianna Kapitein W. Plug,- gemelde bodem moest eerst nog naar Sourabaya en zouden in february 1836 de reis van Batavia aannemen.- Den WelEdeleGestreng Heer M. P. Merkus⁶² des tyds Raad van Nederlandsch Indië had op gemelde bodem met zyne Echtgenooten en kinderen ook passage genomen, ZynEdeles gezondheid vorderde ook een reis naar het Vaderland.- Weldra naderde het tydstip van ons vertrek, voor de reeds hoog bejaarde Moeder myner Echtgenooten was het voor zeker een droevig afscheid, dan in de achterblyvende vond HaarEd een goede troost,- den 10^e february 1836 begaf ik my

Anno 1836

Vertrek naar Holland

aanboord, met myne Vrouw, Dochters Nettje en Jeane en Zoonen Jan en Doris
- den elfde february kwam den Edele Heer Merkus aanboord met zyne Echtgenooten kinderen en een zoontje van Generaal Reitz⁶³, - dadelyk werd het anker geligt en gingen wy onder zeil – wy troffen schoon weder, den 13^e feby passeerde wy Anjer en den 14^e raakte wy uit het zicht van het Eiland Java, het land waar ik by kans 20 Jaren had doorgebracht, - onze reis was aanvankelyk vry voorspoedig, maar hetgeen meer afdoet, dezelve was zeer aangenaam daar ik met myn gezin het geluk hadden in groote achting te staan by de familie Merkus en wy van hen groote bewyzen van vriendschap ondervonden. - den 8^e Maart bejegende ons een kleine storm die niet lang aanhield. - den 16^e Maart sprong onze derde stuurman Bokker genoemd, des nachts over boord en verdronk, hy was op Batavia zwaar ziek geweest en op de terug reis niet wel in het hoofd. den 18^e Maart vierde wy aanboord met groote luister, de geboorte dag van den Edele Heer Merkus, des middags te twaalf uren viel er een Salut van elf schooten den 20^e Maart, praaide wy de oorlogsbrik Meermin, acht dagen voor ons van Batavia vertrokken, - den kommandant den Heer Eusler vroeg onze kapitein voor wiens Eere wy eergisteren gevlagd en gesalueerd

hadden,- Naauwelyks had onze kapitein geantwoord, wy vierde de geboorte dag van den Edele Heer Merkus, of men hoorde op de Brik het Kommando,- Stuurboord! Vuur en er viel een salut van dertien schooten – het kwam zoo onverwachts en schielyk dat wy er alle van schrokken, de Brik was ons zoo naby en zeilde met een ferme koelte, nooit in myn leven zag ik Majestieuser gezicht, onze gezagvoerder liet het salut niet onbeantwoord en gaf een Contra van negen schooten waarna er nog een enkeld schot van de Brik werdt gedaan en toen was het een oorlam⁶⁴ en klonk er een Hurra van belang, wy zeilde toen met de Brik Meermins koers, maar den volgende dag waren wy elkander door het onstuimige weder kwyt geraakt, wy naderde nu met rassche schreeden het Kaapsche rif:-

den 24^e Maart waren wy op het rif en bejeegende ons een zwaare storm die anderhalf eetmaal aanhield.-

den 28^e Maart passeerde wy de Kaap de Goeden Hoop, op 7 a 8 mylen afstanden had wy de Tafelberg in het zicht, ook de Brik Meermin kreegen wy op een ruime afstand weder in het zich.-

den 8^e april arriveerde wy in de vroege morgen te St. Helena, troffen daar Z. M. Kornet Heldin daags te voren aangekomen en evens als de Brik Meermin, 8 dagen voor ons van Batavia gezeild, laatstgemelde kwam dien dag ook aan,- toen ik en familie in gezelschap van de familie Merkus debarqueerde deden beide oorlogschepen een Salut ter Eere van den Raad van Indie, het was een treffend geluid, zoo als de schooten door de hooge klippen van het Eiland resonneerde,- toen wy aan wal stapte stond er voor de Dames een Rytuig van den Hr. Salomon gereed en namen wy by deze onzen intrek, en hadden het daar perfect goed, het meest dat my by het landen frapeerde waren de groote paarden, sedert 20 Jaren had ik er geen gezien -

den 9^e april deed ik in gezelschap van den Heer en Mevrouw Merkus een tourne over het geheele eiland, in een lief aangenaam open rytuig, wy bezochten alle hoeken en gatjes en dan Natuurlyk ook het Graf van de groote Napoleon, zyn laatste woonhuis en dat hetwelk na genoeg voltooyd doch door hem niet is bewoond geworden,- in het vertrek waar de Ex Keizer voor eeuwig zyn aardsche loopbaan eindigde, stond nu een pel moolen en de kamer daarneve was in een stal

Anno 1836

herschapen,- by het graf woonde een
Eng: weduenaar met twee kinderen, by
wien wy eenige ververschingen gebruikte
- ook nuttigde wy een glas water
uit de bron in het glas door Napo-
leon gebezigd en dan in bewaring
gesteld by een oude Infaliede die
by het graf de wacht houd.-

Na ons nu een meenigte van vruchten
en andere ververschingen te hebben voor
zien vervolgde wy op de 10^e april
weder de reis naar Holland.-

den 15^e passeerde wy het Eiland As-
sension

den 16^e praaide wy schip Abel Tasman
kapit. Zeilstra, gelyk tydig met ons
van Batavia vertrokken.

den 20^e passeerde wy de Linie

den 9^e Mey praaide het schip Hersin
kwam van Bengale en was naar
England bestemd.-

den 19^e Mey praaide schip Herman
kwam van Rio Janeiro en was bestemd
naar Breemen

den 21^e praaide een Eng: Schoener

den 27^e passeerde het Eiland Fayal,
een der Wester, of Azorisch eilanden

den 30 en 31 sukkelde met tegenwind

den 1^e Juny hadden wy een harde tegen wind
die in de namiddag in een heevige storm
overging, het schip slingerde en
stampte geweldig, wy verloren des
avonds drie bramstengen, de kluiver en

buiten kluiver boomen... met het gaan klaren buiten boord van gemelde zwaare stukken houd, die om de touwen waren blyven hangen en geweldig tegen de boeg sloegen, sprongen drie Matroozen toe,- maar helaas, het ongeluk wilde dat er een zwaare stamping kwam waar by de boegspriet nagenoeg onder water kwam, en die de drie hulpnoodige menschen hun graf in de golven deed vonden,- dit bedroevend geval veroorzaakte zeer onaangename gewaar wording, het waren alle drie goede en oppassende Sujetten, een derzelve was Bootmansmaat, hen verlies werdt door alle zeer betreurd,- omstreeks middernacht nam het weder langzaam af, door de geweldige hoge zeeën, slingerde wy verschrikkelyk en had het schip veel te leiden –

den 2^e Juny was het weder bedaard, de geleeden schaden aan tuig &c. werdt hersteld, en tegen de middag stelde wy met een goeden wind koers die wy het geluk hadden te behouden tot op den –

8^e Juny als wanneer wy onder de Engelsche Kust in het Kanaal zeilende waren, zagen die dag verscheidene schepen, praaide het schip Diligence Kapt: Bos, van Java naar Holl bestemd –

Heden had er een byzonderling voorval plaats;- Kapt: Plag zeide tegen my, Zie daar gints zeild een Kofschip; het geen ik op dat oogenblik met geen mogelykheid konden onderscheiden,

en als ik my niet vergis, vervolgde hy,
dan vaart myn Zwager daarop als
Kapitein, alzoo het tuigage van zyn kof my
bekend is,- alhoewel dit gezegde van
kapitein Plag op dat oogenblik werdt
in de wind gevlogen, bleek het echter
weldra dat hy waarheid had gepraten
want naderby elkander ingekomen
zynde deden wy een sein, hetwelk van
de kof onmiddelyk werdt beantwoord,
wy praaide elkander, kapt. Plag ging
by zyn zwager aanboord en vernam
van deze de blydetyding dat zyne
Vrouw gelukkig van eene zoon
was bevallen,- hy bragt ons een portie
versche kabeljauwskritjes? en nieuwe
aardappelen mede, waarvan wy niet
weinig gesmuld hebben, kapitein
Plag heeft gedurende de reis meer
maalen doen blyken hy een onbegrypelyk
scherp gezicht heeft.-
den 9^e Juny kregen wy op de hoogte
van Duinkerken twee Hollandsche
Lootzen aanboord, die ons aangaande
het Vaderland goede tyding gaven
en ons ook zeide dat de gelegenheid
van binnen te zeilen zeer schoon was.
den 10^e Juny bevonden wy ons by het
aanbreeken van de dag voor de wal
en zagen het Land van Goeree, tegen
elf uren melde de lootsen het hoogste
water en daar de wind in ons voordeel
was zeilde wy behouden binnen en

Anno 1836

Aankomst in het Vaderland

kwamen omstreeks twee uren voor Hellevoetsluis ten anker, hebbende de reis alzoo volbragt in 120 dagen, - gelyk tydig zeilde met ons binnen het schip, de Stad s'Gravenhagen Kapt. Bolding, aanboord hebbende Mevrouw de Eerens⁶⁵ en familie, terwyl de oorlogschepen Heldin en Meermin den dag te voren waren gearriveerd.-
- naauwelyks waren wy ten anker gekomen of den Hr. Janus Post Directeur kwam aanboord en overhandigde my brieven van Zwager Tiedemann en vriend van der Vinne, en eenige oogeblikken later kwam den Hr. A Gevers uit s'Gravenhagen aan om ons te verwelkomen;- toen ik voor het eerst na eene afwezigheid van 20 Jaren myn voeten weder op de Vaderlandsche grond zetten, kon ik myn vreugde trouwen niet wederhouden en had ik een innerlyke gewaarwording die ik niet weet hoe te beschryven:-
- de Prinses Marianne ging te diep om dadelyks voor Rotterdam door tegaan, onze kapitein bezorgde ons alzoo een zoogenaamde praamschuit waarmede wy op den 11^e Juny de reis aanvaarde en omstreeks te twee uren te Rotterdam aankwamen, stapte aan de Boompies aan wal en begaven ons in het Bad Hotel van Hendriks.- Ik had het plan gemaakt om dadelyk pr. os of trekschuit naar Amsterdam te vertrekken, dan de schipper van de Praamschuit

zeide my dat het weder en de wind zoo gunstig was hy wel dorst aannemen my des anderdags s'avonds binnen Amsterdam te bezorgen, en aangezien al myn bagage zich daar nog aanboord bevond, trof ik met hem een accoord.- des avonds omstreeks elf uren gingen wy onderzeil de Maas op, en met het aanbreeken van den dag waren wy reeds een goed einde weegs de Yzel op, en kwamen te zes uren te Gouda, wy troffen schoon weder, myne goede Vrouw, kinderen en ik zelve, hadden geen oogen genoeg om de lievelyke dorpen die wy nu en dan passeerde gade te slaan en daar het juist Zondag was, was een ieder in zyn Zondagspak, het geen alles een deftig aanzien gaf – Te Gouda moesten wy door de stad schutte om in de Gouwe aftrekvaart te binnen komen, hier toe was eenige oponthoud noodig en maakte ik daarvan gebruik om onze Neven Maryt en Willet te gaan opzoeken, Jan en Doris waren dadelyk gereed my te volgen, toen wy de groote kerk passeerde waarin men juist de vroeg Predikatie begonnen was, kon ik niet verlaten daar eens binnen te loopen om in den Eerste plaats myn dankbede aan onzen Hemelsche Vader optezenden voor de behouden aankomst in het

lieve Vaderland, en ten tweede om myn
kinderen de prachtig geschilderde kerkglazen
te doen zien.- ik had het genoeg beiden
de neven met hun echtgenooten in goeden
welstand aantetreffen, zy wisten hoege-
naamd niets van myne komst in het
Vaderland af en standen alzoo niet
weinig verwonderd my in de vroegen
morgen voor hun te zien en vroegen
my of ik uit de lucht kwam vallen
- zoo wel my de tyd toeliet vertelde
ik hen nu de rede van myne komst,
vertoefde eenige oogenblikken en begaf
my toen weder aanboord van de
praamschuit, die intusschen reeds in
de Gouwe lag en waarvoor drie
Jagers gespannen waren om de
reis te vervolgen,- Jan Maryt deed
my tot hier uitgeleide, hoofdzake-
lyk om het genoeg te smaken myn
lieve Maria te leeren kennen die
met haar twee dochters aanboord
gebleven waren,- Ik vond in ZynEd
dezelfde hartelykheid als voorheen,
wy spraken af elkander spoedig aan
te zullen komen opzoeken,-
Met schoon weder, drie fiksche
Jagers voor de schuit en nu en
dan een fries briesje vaarde wy de
Gouwe langs, passeerde weldra
het aangenaam Boskoop
alwaar ik met myn Broeder
Doris in onze Jongelings Jaren
zoo veel genoegelyke dagen doorbragt,
het huis om Oom Maryt ziende

Anno 1836

gevoelde ik eenige aandoening;- wy
passeerde weldra Gouwsluis en kwamen
te twee uren aan den Uithoorn, ver-
volgens te Ouderkerk, toen ik van
hier over de schoone weilanden
de groote toorens van myn geboorte
plaats konden zien, kon ik myne
vreugdetraanen niet wederhouden,
het inwendig gevoel dat my
op dat oogenblik beving, moet
men ondervinden want laat zich
niet beschryven – omstreeks ½ 8
uren naderde wy de stad, met de
zondag kriede het aan de Beerebyt
en Lokhorst of liever gezegd, aan
de Utrechtsche en Weesper zyde, van
Menschen evenals voorheen, hoe
meer ik de stad naderde, hoe meer
my alles levendig voor de geest
kwam als of ik slechts eenige dagen
afwezig was geweest en evenwel
waren er 20 Jaren vervlogen;
- Ter vermyding van aan de Beerbyt
met onze Oostersche gezichte en
kleeding opziens te veroorzaken,
verzocht ik de schipper om maar
regel regt de stad in te varen daar
ik toch op de binnen Amstel moest
wezen; hy voldeed aan myn ver-
langen operde evenwel de zwaarig-
heid dat wy met de zondag het met de

Anno 1836

Aankomst in myn geboorte
stad, Amsterdam
sedert een 20 jarig afwezen

tol bediende niet zouden klaren,-
laaten wy het maar eens probeeren, zeide ik,
en toen wy voor de Hooge sluis aan
het tolhuisje kwamen, zeide ik tegen
de schipper, zie daar heeft gy een goede
fooy, geef die aan de wachthebbende
bediende en zeg hem, gy een ambtenaar
uit Oost Indie aanboord heeft met
zyn Vrouw, Kinderen en bagage,
naauwelyks had de schipper de
Commissie volbragt of een luider
stem liet zich hooren met de woorden
“Laat de ambtenaar maar pas-
seeren”.- wy vaarde nu de stad
binnen en stapte by de Achtergragt
aan wal.- Myntje Cranssen, by wien
wy voornemens waren om te begeven,
woonde op de binnen Amstel by
de Kerkstraat, wy hadden dus slechts
een klein gragt afteloopen om
daar te zyn, wy vonden HaarEd voor
de glazen zittende en stond verstomd
my en Meitje en de kinderen daar
zoo deftig te zien aankomen,
zy ontving ons regt hartelyk en
werdt door ons niet weinig ver-
rast toen ik haar het zoontje van
haar overleedene zuster Antje / Wil-
lempi Jutting / in de armen wierp,
wy hadden dat Jongske van Rotterdam
alwaar hy gelyktydig met ons van Java
was aangekomen / pr. Zuidholland kapt.
Schnil / onder onze bescherming
medegenomen;- eenige oogenblikken
later werden wy ook aangenaam verrast

Anno 1836

daar wy het geluk hadden onze twee zoonen Willem en Albert in goeden welstand aan ons hart te mogen drukken, - ik dacht hen op school te Kampen te vinden, dan met een vacantie waren zy naar Amsterdam gekomen, ook had ik het genoeg Zuster van Zon met haar twee dochters die by Myntje Cranssen in woonde in welstand aantetreffen,- ik verzocht onze vriendin om een kamer voor twee of drie dagen, die zy my af stond, liet dadelyk myn bagage van bedde goed aan wal komen, spryde een en ander op de grond en maakte daarvan een zoogenaamd kermis bed, en op die wys bragt ik by haar zes genoegelyke dagen door; in welke tyd ik op myn gemak een goed logies opspoorde en zulks hoopte gevonden te hebben by de Weduw Landz op het water by den Dam, ten wien huis ik aangenaame en vrolyke appartementen huurde en my ter woon nederzette.-

127

Het Eerste Jaar van ons verblyf in Holland besteede wy hoofdzakelyk om onze wederzydsche familie relasen en kennissen optesporen en te bezoeken - Wy troffen een schoon zomer en de Hollandsche lucht scheen op het gestel van myne lieve Vrouw goede invloed te hebben, altans zy nam zeer veel in krachten toe en gevoelde zich goed in staat een binnenlandsch reisje te ondernemen;

Kort na myn aankomst begaf ik my alleen voor s'Gravenhagen om my by het Ministerie aantemelden en werd by den Minister, onze gewezen Gouverneur Generaal van den Bosch⁶⁶, zeer minzaam ontvangen,- daarna deed ik myn zes kinderen in de geheele kost te school, als, de vier Jongens te Loenen aan de Vecht by den Hr. van Wieringen en de twee Meisjes by Mad: Audin te Amsterdam - Ik had nu met myne vrouw de noodige vryheid en konde wy ons nu gerust opreis begeven;- Voor dat ik overga het te beschryven, moet ik vooraf melding maken van het uitstapje, dat ik vier dagen na myn aankomst binnen Amsterdam in gezelschap van Zwager Tiedeman naar Utrecht gemaakt hebben ter bywooning van het tweede Eeuwfeest des Utrechtsche Hoogeschool⁶⁷;- den 18^e Juny vertrokken wy in gezelschap van nog zes vrienden van myn Zwager, pr. trekschuit waar in de 1^e roef was afgehuurd zeker wel acht dagen te voren want de aanloop van menschen die zich ook ter bywooning van dat feest naar Utrecht begaven was zoo groot dat het alle beschryving te boven gaat,- de Diligences waren niet alleen van binnen opgepropt maar zelfs boven op de Imperiaal zaten een meenigte van menschen terwyl ieder onderneming met 16 a 20 bywagens reed zoo dat men de straat weg tusschen Amsterdam en Utrecht wel over de rytuigen konden belooopen - wy vaarde met zes trekschuiten tegelyk af die van binnen vol en boven op ook

met een groote antal menschen laaden
waren,- drie Jagers voor ieder schuit hadden moeite om de
zelve door het water te trekken – onze voort
gang was alzoo niet zeer snel, dan voor
my ging het snel genoeg daar ik hierdoor
goed in de gelegenheid werdt gesteld, de
schoon, prachtige en aangenaam
gelegen Buitenplaatsen die men door de Vecht
en Amstel passeerd, gade te slaan in te beworden,
en ook zyn de gezichten die men op dit
tourtje by de dorpen Loendersloot,
Maarssen, Breukelen en te Nieuwersluis
aantrefte zeer aangenaam voor het oog
- op de laatstgemelde plaats konden ik
niet ingebreken blyven myn hart eens
optehaalen om een smakelyk mooytje ge-
bakken paling.- te Utrecht was het een
drukte van belang de gandsche stad
wemelde van menschen en voor ieder huis
prykte een Hollandsche of Orange
Vlag hetgeen een fraaye vertooning
gaf,- de Logementen waren tot in
de haanebalken toe bezit, wat
moeite wy ook deden, er was daar
in geen logies te krygen, na lang rond
gelopen te hebben, lande wy einde-
lyk aan by een pastybakker die
gedurende de feestdagen opentafel hield
- wy maakte daarvan gebruik en
nuttigde daar een overheerlyk middag-
maal terwyl ik het by de lekkere
pastybakker zoo ver wist te brengen
dat hy my met nog twee vrienden
een kamertje inruimde en ons

gedurende vier dagen aangenaam logeerd
- des nademiddags legde ik een bezoek
af by den WelEdele Heer Smith, vader van
myn waarde helaas overleeden Zwa-
ger, ten wiens huis destyds gelogeed
was Neef Albert, eenigste overgebleven
telg van myn waarde edoch ook
reeds ten grave gedaalde zuster Nettje,
- ik trof hem in welstand aan en
hy was niet weinig verheugd zyn
Oom Piet te omhelzen die hem op zyn
negende Jaar by zyn vertrek van
Batavia naar boord bragt.-
des avonds van de eerste dag myner aan-
komst te Utrecht, had de Mascarada⁶⁸
plaats van de vereenigde studenten
voorstellende de Optogt des Nederlandschen
Legers naar Ostende den 3 July 1600,
daags na de overwinning by Nieuw
poort / zie afteekening onder myne
Collectie plaaie⁶⁹ / - ten tien uren zouden
den optogt by fakel licht een aanvang
nemen en het gelui van de groote
blok op de aloude dom tooren die aan
kondigen, het was prachtig en sta-
tig om de trein te zien, jammer dat
het weder eenigzins ongunstig was
en eene stort regen veel van het fraaye
weg nam, de huizen en de straat waar
de trein passeerde waren opgepropt en
bezaaid met aanschouwers, er heerschte
overal eene doodelyke stilte hetgeen dit Tooneel
nog meer luister en deftigheid byzette,
de goede order werdt voor zooverre my
bekend is geen oogenblik gestoort, het geen
by groote volksverzamelingen niet altoos het

geval is, tot twee uren in de nacht duurde de optogt men liet nagenoeg geen straat of gragt onbezocht;- den tweede dag had ik van den Heer Graaf van Hoogendorp⁷⁰, myn voormalige Chef als Resident van Batavia by wien ik een bezoek aflegde, een toegang billet bekomen voor het Cantatum, hetwelk dien morgen in de ... kerk⁷¹ zouden plaats vinden,- de toeloop was daar ook verschrikkelyk groot, er was in de kerk een amphiteater opgeslagen, waarop een uit wel drie honderd personen te zamengesteld Orkest en toon kunstenaars geplaatst waren,- ik kwam juist nog tydig genoeg om Prins Frederik der Nederlanden⁷² die het Cantatum met zyn tegenwoordigheid vereerde, te zien binnen leiden, Z. H. werdt aan de poort ontvangen door onze voormalige hoog geachte Gouverneur Generaal Baron van der Capellen⁷³, die als Eerste Rector der Hooge Akademie, de konserts van het feest waarnam,- nadat Zyne Hoogheid en een groot aantal anderen Hooge personadjes⁷⁴ gezeten waren, nam het Cantate of groot zang gedicht een aanvang,- hetzelfde werdt door de groote Vrucht⁷⁵, Mevrouw de Boer en meer andere verdienstelyke Sujette voor gedragen, het Choor bestond zeker uit meer dan honderd Jongelingen en Meisjes uit de Stad, alle de Meisjes gelykformig in het wit en de Jongelingen in het zwart gekleed,- dat ik my hier in het gehoor van die overheerlyke zang en verrukke-lyk muziek, zeer verlustigde laat zich wel begrypen.

Anno 1836

den derde dag, diende er s'avonds een prachtig vuurwerk worden afgebrand, dan het ongunstig weder was oorzaak men dit plan moest opgeven, er hadden intusschen gedurende de dag aller handen soorten van Volks spellen en vermakelykheden plaats, waar men zyn schreedden wende, overal heerschte eene gepaste vrolykheid;- met een groot Bal en Soupé in het fraaye komedie gebouw eindigde op den vierde dag het Eeuwfeest welkers herinnering my steeds aangenaame gewaarwording zal te kennen brengen en keerde ik alzoo wel voldaan naar Amsterdam terug.-

Den 1e Augustus 1836 aanvaarde ik met myn Echtgenoot een binnen landsch reisje en begaven wy ons pr. diligence over Utrecht, Arnhem naar Dieren, alwaar wy een bezoek aflegde by Oom en Tant Ekeling, in het Logement alwaar wy afstapte, troffen wy gelogeerd onze waarde Neven Maryt en Willet met hunne vrouwen en zuster Koosje Maryt, ook Heer en Vriend Schneither was daar woonachtig - deze voor ons zoo aangenaam als toevallige ontmoeting had ten gevolge wy ons te Dieren vier dagen langer ophielden dan ons plan was, en daar wy ondervonden dat de levens wys

er zeer genoegelyk is, de environs over
treffelyk zyn en die landstreek voor een
der gezondste van ons land wordt
gehouden, kwam ik met onze gewaarde
neven en nichten overeen om de zomer
maanden van 1837 aldaar gezament-
lyk te komen doorbrengen, aangezien
de tyd ons nu ontbrak ons daar
langer optehouden.- Wy zette alzoo
de reis door over Zutphen Deventer
Zwoll, naar Kampen de geboorte
stad van myne liever Maria en waar
zy zeer verlangende was, Oom en Tante
Lookhorst te ontmoeten en welke
van onze komst verwittigd ons met
hartelykheid ontvangde en logeerde.
- ruim acht dagen hielden wy ons te
Kampen op gedurende welk tyd
wy al het merkwaardige bezigtigde
en het huis van wylen Vader de Nys niet
werdt vergeeten, van veelen zyner vrienden
en tydgenooten kreegen wy bezoeken en
waren zy verlangende eene dochter
te zien van hunne achtenswaardige oude
stadgenooten,- Te Kampen huurde
ik een Extra rytuig waarmede wy over
Voessen naar het Loo vertrokken, bezochten
daar het fraaye park van Z. M. de Koning,
van daar op Appeldoorn alwaar wy
nachtkwartier hielden en den volgende
dag over Arnhem op Nymegen, wy
hadden deze plaatsen vroeger nimmer
bezocht, alles was ons dus vreemd, maar
desniettemin beviel ons de schoone
lands daar buiten gewoon wel, vooral

de environs van Arnhem en Nymegen
- by eerstgemelde bezochten wy de fraaie
Buitenplaats Hartjesberg, bezigtigde
het Heerenhuis, de schoone stallen en paarden
en het Belvedere⁷⁶ van waar men over geheel
Gelderland en de Rynstroom een Majestieus
gezicht heeft;- in laastgemelde stad bezochten
wy het fraay gelegen Valkenhof, de daar
in gelegen Heidensche kapel, bezigtigde
de oudheden op het Stadhuis,- door tusschen
komst van den Majoor der Genie Kraayenhof⁷⁷
deed ik een wandeling langs de vesting
werken die sedert de Belgische onlusten
in een goede staat van defensie waren,
ook liet ik het schoongelegen Belvedere
niet onbezocht in een woord bezogt
alles wat merkwaardig en beziens
waardig was.- van Nymegen begaven
wy ons naar Cleef, alwaar wy volgens
afpraak Zuster van Zon aantroffen,- by de
Nichten duPuy en Vriend werden wy hartelyk
en lief ontvangen – wy hadden onze
intrek genomen in het Hotel Prins
Mauritz van Nassau, Myntje Cranssen,
Vriend Geniets en meer andere Oostersche
bekende troffen wy daar aan, hetgeen
ons daar twintig genoegelyke dagen deed
doorbrenge en ons tegoed deden om links
en rechts de schoon en overheerlyke om
streeks te bezoeken,- met Zuster van
Zon en Vriend Geniets deden wy een
uitstapje naar Kalker Xante en de
Monterberg, bezigtigde daar al het merk
waardigen – de Kerken op die plaatsen en de
zich daarin bevindende Schilder stukken
zyn wel waardig dit reisje te doen, ook

het kabinet van Romeinsche oudheden die even buiten Xante werden opgedolven op een plek gronds waar men zegd dat de Romeine gekampeerd hebben, is de moeite waard om te zien.-

Van Cleef vertrokken op Nymegen en vervolgens pr. stoomboot naar Rotterdam de reis pr. stoomboot is zeer aangenaam men treft daarop doorgaans een goed gezelschap terwyl er een uitmuntende goede bediening op is en al wat men noodig heeft kan erlangen.- by het passeeren van Bommel Gorkum en Dort houd de boot zich niet langer op dan noodig is om passagiers uit of in te schepen - te Rotterdam logeerde wy in het kleine Schippershuis op de Spaansche kaai, alwaar wy het zeer goed hadden hielden ons daar eenige dagen op en bezochte het merkwaardige,- het was hier dat wy de Eerste brieven van Batavia ontvingen die ons recht welkom waren daar zy ons de voortdurende welstand van de achtergelaten familie mededeelde nogtans gaven die ook eenige aandoening daar ze ons het afsterven vermeldde van myne vrienden Landse en de Bruin Princen, eerstgemelde Resident van Cheribon en de tweede Resident van Bezoeki met wien ik op Batavia zynde in dagelyksche Correspondentie was – Van Rotterdam vertrokken wy naar s’Gravenhagen en stapte af in het Logement het Keizershof, op het buiten hof.- Hier ten plaatsen hadden wy het genoeg

Oom Fullings, Tante Hoeden en verscheiden Oostersche vrienden in welstand aante treffen,- wy bezochten ook hier al het merkwaardige als: het schoon Muzeum, de gebouwen in het binnen hof, de vergader zaal van Staten Generaal, de Lotery Zaal⁷⁸, de Modelkamer van het Marine weere, alwaar men de modellen vindt van oorlogs schepen ten tyde van Admiraal de Ruyter⁷⁹ &c. zeer merkwaardig om te zien,- wy deeden en tourtje naar Scheveningen, bezochten het pavilloen van de Koningin en het fraaye Bathuis,- bezigtigde in het terug komen het Huis te Bosch, waarin men de prachtige Oranje Zaal vindt en meer andere schoone vertrekken, vervolgens de Tenten in het Bosch alwaar men twee of drie maal s' weeks het schoone muziek hoord door het Corps muzikanten van het regiment der grenadiers, uitgeoevend - ook woonde wy eenige representatien in de Schouwburg by en zagen daar zoo wel door Koninklyke Hollanders als Franschen Tooneelspeelders, voortreffelyke stukken en operen opvoeren;- de Haag beviel ons byzonder goed, als ik in Holland bleef zouden ik daar myn domiciliair⁸⁰ kiezen, de Environs zyn overheerlyk men scheidt daar meer vrischen lucht als elders en boven dien is het er niet duurder leven, en treft men daar veel Oostersche bekende en een aangename Societeit aan.-
Van s'Hagen vertrokken wy op Leyden, bezochten ook daar weder al het bezienswaardige

als Koninklyke Museum van Natuurlyk
Historie – de Romeinsche oudheden en mum-
mies, het Japansch kabinet van Von Siebold,
de schoone Schilderstukken op het Stad-
huis, de Academisch planten huis waarin
wy met genoeg een in bloei staande
Pisang plant aantreffen en meer
anderen Oostersche gewassen,- Professor
Reinwardt deed my de Eer aan my
op een wandeling door het park te
vergezellen en was recht verblyd den
Broeder te ontmoeten van twee Zyner
Reisgenooten op Java en aan de Moluksche
Eilanden;- Wy troffen te Leyden ook
in gezondheid aan Neef van Dyk Ma-
ryt die aldaar de betrekking bekleed
van Inspecteur der Belastingen, ik
deed met hem een tourtje naar het
dorp Noordwyk binnen, ten einde
de uitgestrekte velden met in volle bloei
staande Roosen in oogenschouw te
nemen, de geur van de schoone
bloem kwam ons reeds op een
kwartier uur afstand lievelyk te
gemoed waayen;- wyders bezochten
wy een Laken fabriek die door stoom
wordt in werking gebragt, ik zag
daar een machine waarin aan de
eene kant een stuk laken dat nog wollig
en haarig was, werdt ingestoken, en het welke
aan het ander einde der machine er
weder uitkwam, zoo gaaf en glad ge-
schoven en geglansd, dat er niets aan
ontbrak om het zoo ter koop in de win-
kel te zetten, slechts twee personen waren
by de machine aan de werking gade

Anno 1836

teslaan;- van Leyden vertrokken wy op Haarlem alwaar wy wederom het genoegen hadden eenige merkwaardigheden in oogenschouw te nemen, als: de door stoom gedreven, uitgestrekte Spin en Wevery,- ik zag daar verscheide machines waarin aan de een kant de ruwe katoen wordt ingedaan die er aan den anderen kant zeer schoon gezuiverd weder uit golfde en vervolgens tot draaden werd gesponnen, de benedenzaal van de fabriek bevatte 300 weefgetouwen die alle tegelyk in werking waren. Slechts by vier banken zag men een manspersoon die de lospringende draaden weder aanhecht, overigens geschied de bewerking geheel door de machine en verkreegd men daaruit binnen en korten tyd, en rol zeer gelykmatig geweven Katoen,- de Stoom machine die in den fabriek de werking geeft heeft de kracht van 350 paarden krachten.-
- wy bezochte wyders de groote kerk en het alom beroemde orgel te hooren bespeelen,- het pavillon in de Hout, en deede vervolgens een aangenaam tourtje naar Overveen Kraantje Lek, Zaanspoort &c. &c. – wy spoede ons nu naar Amsterdam aangezien wy gaarne nog iets van de Kermis wilde zien en bywoonen zynde die reeds ruim acht dagen geleeden begonnen,- den 10^e September kwamen wy alzoo van dit aangenaame

reisje in ons Hoofd Kwartier terug
- myne lieve Vrouw was merkelyk
in krachten toegenomen, zoo dat ik my
vlyde dat zy in het Vaderland een vol-
komen herstelling zouden opdoen.-
Ik genoot nu met myn Vrouw
en kinderen, die ik van school voor eenige
dags had doen overkomen, de genoegens
van de Kermis, met uitzondering van
al paardenspelen, zag ik daar sedert
een twintigjarig afwezen geen verande-
ring altans zeer weinige als by voorb.
de touren van den Hr. Martin⁸¹ met een Tyger,
Hyena en Slang, die zyn eenig in
hun soort en zeer merkwaardig, edoch
schokverwekkende om te zien,- edoch
de vorderingen die men in de paarden
spullen had gemaakt en de ongelooflyke
touren die men daar ziet uitoevenen
gaan alle beschryving te boven,
wy wenschte nu binnen Amsterdam
ook al het bezienswaardige, als het
Paleis, het Museum in het Trippenhuis
s'lands werf – het Instituut van Doof
stommen, en meer andere byzonder-
heden, alles was ons vreemd en
daarom wellekom.- na het
eindige van de kermis begon de
guere⁸² winterdag zich reeds spoedig
doen gevoelen en bleef ik niet
van de laatste, om ons met een goede
kagchel en ferme brandstoffen tegen
de koude te wapenen,- ik was bevreesd
dat myn goede Vrouw die Holland op
haar zesde jaar had verlaten, veel van de

koude zoude te leiden hebben en daarom nam ik goede voorzorgen;- De eerste winter die wy beleefde was echter niet streng en viel ons de koude alzoo niet tegen,- ik voor my had evenwel gewenscht dat die met meer Vorst gepaard had gegaan ten einde my eens met het Ys vermaak te vergenoegen dan slechts weinige dagen achter een waren de gragten en rivieren dicht bevroren en welke ik my ten nutte maakte om eens te beproeven of ik gedurende de twintig afwezige jaren het Schaatsereyden niet had verleerd en waarvan ik destyds een groot minnaar was, dien tengevolge huurde ik een paar goede schaatsen en liet dezelve my aanbinden dan naamelyks had ik eenige slagen gedaan of ik gevoelde dat myn Corpulensie my hinderde, en ik het niet lang op de beenen zouden houden,- ten einde nu de Eer aan my te houden besloot ik maar om het voor eerst by dien kleine proef te laten en liet my de schaatsen weder ontbinden;- de man die zulks deed was ook vry Corpulent en zeide my zeer flegmatisch, "het is onze zaak niet meer Myn Heer, eenige jaren geleeden was ik nog groot liefhebber maar nu ben ik te zwaar en te dik,- het vallen is trouwens niets, maar het weder opstaan, keik dat is een deun" Ja vriend gy hebt wel gelyk en daarom zie ik er ook maar van af, was myn antwoord en wezentlyk de Man had gelyk, want een Corpulent

Anno 1836 en 1837

Het tweede Jaar van myn verblyf
in Holland

141

Mensch die plat op de grond gaat liggen, heeft moeite om zich weder overeinde te brengen dus zoo veel te slimmer, wanneer men met schaatsen onder de voeten op het Ys ligt.- gedurende het winter seizoen maakte ik met myn beste Vrouw nu en dan gebruik van Schouwburgen en Concerte, die dat jaar door aantreffelyke Sujette werden bezocht en ons dus groot vermaak verschafte,- nu en dan hadden wy ook het genoeg onze zes kinderen by ons te hebben en hun deelgenoot te maken aan een of ander uitspanning en zoo vervlogen de langen winter avonden alzo spoedig en werden eerlangs door de aangename lentedagen vervolgen; De zomer van 1837 stelde zich goed in, reeds vroeg in het seizoen, zouden wy volgens onze afspraak met de familie Maryt ons naar Dieren begaven, voor de maand Mey kon dit evenwel niet geschieden daar het weder voor die tyd nog te zeer onbestendig is.- In de maand april deed ik alleen een reisje naar Zeeland en het land van Kadzand, geboorte land van myn onvergetelyke Moeder, ten einde haar familie betrekkingen eens te bezoeken, pr. diligence vertrok ik naar Rotterdam, vervolgens pr. stoomboot naar Middelburg, - daar werdt ik aller hartelyks en vriendelyk ontvangen by onze Nicht, Mevrouw de weduwe van Berlekom gebooren Risseeuw, en by wien ik eenige dagen logeerde,- haar eenigste overgebleven dochter is gehuwd met den Heer advocaat van Ekeren, heeft reeds kinderen en leven zeer gelukkig

ook zyn te Middelburg woonachtig
neven Herclas en Lutin, de laatste
is gehuwd met eene dochter van Neef
Risseeuw te Oostburg; wyders had ik
het genoeg te Middelburg aantetreffen
den Heer en Vriend van Schoor van Java
die zeer verheugd was een Oostersche bekende
te ontmoeten,- toen ik naar het land van
Katzand zouden gaan, deed ZynEdele
my uitgeleide tot Vlissingen, bezichtigde
daar gezamenlyk s'lands werf &c. .- pr.
stoomboot stak ik over op Breskens,
daar aankomende vond ik voor my
een wagen gereed staan die my spoedig
by Neef Risseeuw te Oostburg deed
aankomen, ZynEdele ontving my
hartelyk, ook by Zyn Zoon Jan en
tweede dochter, beide gehuwd, werdt
ik gul ontvangen – ik deed met Neef
Risseeuw een uitstapje naar Sudsande
en naar de Hofsteede van nu wylen
Neef Pieter Butin, alwaar ik met
myn Broeder Doris in onze Jongelings
Jaren zoo onuitspreekelyk veel genoeg
heb gehad, met uitzondering van de
gastvrye bewoonder, vond ik daar
alles nog even als voorheen,- ook
deed ik een tour naar S'Lars⁸³ in Vlanderen
en bezichtigde daar de verdedigingswerken
tegen de Belgen opgericht,- ook een
tourtje naar het zoogenaamde Mol-
legat was niet onaangenaam,
het ligt ongeveer twee uren van Oost-
burg juist aan de Belgische grenzen,
er was daar een Belgische Douanen
post die my evenwel ongemoeid lieten

passeren, wandelde toen een kwart uur ver op Belgische grond gebied en proviteerde van de gelegenheid om in een kroeg / de Witte valcke / een potteke leuvens te drinken; - na acht genoegelyke dagen by Neef Risseeuw te Oostburg te hebben doorgebracht keerde ik naar Middelburg terug, vertoefde daar ook nog een paar dagen en vertrok toen in gezelschap van den Heer van Schoorpr. stoomboot op Rotterdam en vervolgens naar S'Hage alwaar ik van Zyn Edele afscheid nam en naar Amsterdam door reisde

Het weder nu reeds bestendiger zynde vertrok ik met myn Vrouw al spoedig naar Dieren alwaar wy volgens afspraak de familie Maryt aantreffen, het logement dat wy bewoonde was om zoo te zeggen door ons geheel bezit – er bleef niets over dan de gemeene gelag zaal, wy waren daar dus zeer vry en regt aangenaam met primo July had ik alle zes myn kinderen daar by my en betaalde toen voor kost en inwooning (zonder dranken) f10;- daags – dat was zeer billyk edoch met de kamers moest ik my wat behelpen;- van tyd tot tyd deden wy klein tourtjes naar de omliggende plaatsen en overschoone Buitenplaatsen, ook ben ik met de heeren eens naar Borkulo⁸⁴ geweest om s'lands Hengsten te zien, nimmer in myn leven zag ik schooner paarden er waren er in de zeventig op de stal, de zindelykheid die daarin heerschte laat niets te wenschen over.-

Anno 1837

Met primo augustus vertrok ik met Vrouw en Kinderen naar Zwol, alwaar wy by Zuster Emile van Berckel, acht ge-noegelyke dagen doorbragten – wy deeden weder een uitstapje naar Kampen &c. – de va-cantie voor de Kinderen geeindigd zynde vertrok ik met hen van hier pr. Beurtman⁸⁵ op Amsterdam, bezorgde de Meisjes op school en de Jongens reisde per trekschuit naar Loenen door, uitge-nomen Zoon Willem die my weder vergezelde,- daags naar myn aan-komst te Amsterdam vertrok ik weder pr. Beurtman op Elburg, nam daar een wagen en kwam des avonds te Kam-pen terug alwaar ik myn best Vrouw aantrof,- na by Oom en Tante Look-horst nog eenige dagen te hebben door gebragt deeden beide oude luitjes ons uitgeleide naar Zwoll, passeerde den dag by onze Zuster en keerde zy des avonds naar Kampen terug, terwyl ik met myn Vrouw en Zoon Willem den volgende morgen op reis gingen pr. Diligence naar Arnhem, van daar over Nymegen naar Cleef ten einde van de familie nu den afscheid te nemen daar myn twee jarig verlof reeds spoedig ten einde liep, hebbende evenwel het plan gemaakt om een jaar prolon-gatie te verzoeken, daar myn Goede Maria nog niet geheel hersteld was en het jam-merlyk zouden zyn nu zy aan de beteren hand was, de terugreis aantenemen, dan ik konde de beslissing op myn verzoek natuurlyk niet vooruitloopen, en nam daarom

Anno 1837

van de Vrienden maar afscheidt;- van Cleef vertrokken wy over Nymegen, Grave s'Hertogenbosch naar Oosterwyk, een schoon groot dorp een uur gaans van Tilburg alwaar Zwager Meker en Echtgenoot Koosje van Berckel en kinderen woonachtig waren, wy bragten daar vyf dagen door, deden aangenaame wandelingen in de omstreken en passeerde een dag te Tilburg by de familie Ellagerhuizen, die daar een groote Lakenfabriek heeft.- van Oosterwyk vertrokken over Tilburg naar Breda bezichtigde daar al het merkwaardigen en na het middagmaal gebruikt te hebben vertrokken wy pr. Extra rytuig naar Gorkum alwaar wy des avonds laat aankwamen; Hier hielden wy ons weder drie dagen op en ontvingen een bezoek van Adrianus Bik met Vrouw & kinderen,- hy was destyds Ontvanger der Accynse te Deyl by Leerdam, ongeveer een paar uren rydens van Gorkum,- nu al het merkwaardige alhier in oogenschouw genomen te hebben vertrokken wy pr. stoomboot naar Rotterdam en keerde zoo langs de gewoon weg naar Amsterdam terug.-
In de maand September 1837 kreeg ik de gunstige dispositie, dan Z. M. den Koning my een Jaar verlenging van verlof toestond met behoud van het bepaalde verlofs tractement, ik had nu nog een jaar voor my

Anno 1837 en 1838

Het derde jaar van myn
verblyf in Holland

alvorens om de terug reis te denken en maakte wy weldra het plan om in 1838, een tourtje langs de Ryn te maken.- de winter van 1837 op 1838 was zeer streng en evenaarde aan die van 1740⁸⁶.- de vermaken op het ys waren algemeen, de buiten Amstel werdt dagelyks door duizende van menschen bezocht en wel door honderd arrensleeden bereeden de een nog fraayer als de anderen, ik zag er met twee drie en vier paarden bespannen,- groote kramen waren er opgeslagen alwaar men zich by eene gloyende kagchel konden gaan verkwikken, voor de Herberg de Paauw was een groote danszaal opgeslagen alwaar het dagelyks bal was, in een woord het geheel leverde een Compleete kermis op - met nog drie vrienden deed ik een tourtje naar Zaandam, namelyk over het Y met een vis a vis, er zouden een hard dravery om eene gouden zweep op de Zaan plaats vinden, de toeloop van menschen derwaarts zoo te voet, als op schaatsen, in arrensleeden en in andere rytuigen, was zeer groot, het pad over het Y dat naar Zaandam was afgebakent was Compleet zwart van de menschen en rytuigen, op de Zaan was het niet minder bezocht, een groot detachement schutters hielden de langen baan open voor de deel hebbers van de dravery welke met bespannen arrensleeden geschiede,- het duurde vry lang alvorens het lot werdt beslid – den Heer van der Hoop

van Amsterdam bleef overwinnaar
- ieder arrensleede &c. die uit het Y over
den dyk in de Zaan wilde, moest voor
passage over een styger een kleinigheid
betalen ten voordeelen van de armes der
stad; de gepercipieerde som is van be-
lang geweest meer dan 500 sleeden
zyn er gepasseerd;- wel voldaan over
dat uitstapje keerde ik in gezelschap
van den Heer Nolthenius pr. arresleeden
terug op welk togtje ik een verschrik-
kelyke koude heb doorgestaan;-
de winter was niet alleen streng
maar ook lang durig,- toen ik met
myn Vrouw en twee dochters den Eersten
Mey op reis gingen troffen wy onder wegs
naar Wageningen niet dan hagel en
sneeuw,- te Wageningen bragten wy
by Vriend van der Eb twee vrolyke
dagen door, vertrokken van daar door
de Beemster over Nymegen naar Cleef,
alwaar ik by den Boek verkooper Kreut-
ler drie kamers had gehuurd – ik
had het plan gemaakt om alle zes
de kinderen hier by my te laten komen
gedurende de Vacantie dagen, dit zoude
met groote kosten gepaard gaan en moest
ik het daarom wat zuinig overleggen;-
na alles te Cleef goed geregeld te hebben
keerde ik alleen naar Amsterdam terug
om eenige zaken voor de aansturende
terugreis in order te brengen – in Mey
deed ik met Vriend Geniets en de Wild
een tourtje door Noord Holland en retour-
neerde pr. stoomboot van Zaandam terug.

Haast had ik vergeeten melding te maken van een uitstapje, hetwelk ik in de maand October van 1837 naar het Nieuwendiep heb gedaan in gezelschap van den Heer N M Klein, die zyn Broeder uitgeleide deed om naar de Oost te vertrekken, pr. barge vertrokken wy van het Tolhuis door het groote NoordHoll. kanaal, omstreeks twaalf uren vertoefde wy eenige oogenblikken te Alkmaar en kwamen des avonds te zes uren aan het Nieuwendiep en namen wy onze intrek in eene voornaam logement, drie dagen heb ik my daar opgehouden en bezichtigde al het merkwaardige als: het groote schoon Maritime Etablissement s'Lands werf en eenige in het dok liggende oorlogsscheepen – vervolgens de vestingwerken te Kerkdam en de Voortoorning, de kaserne en kassematte van eerstgemelde werken zyn zeer intresant om te zien, zeker wel twintig voeten diep onder de grond vind men groote zaalen – op de trap die ons derwaarts bragt was het zoo verbaasd donker dat ik die op het gevoel al afging en toen ik beneden was duurde het een heele poos alvorens ik iets konden zien, - niet tegenstaande daar ruim 300 man van het Straf Battallon gelogeed waren, bespeurde of ondervonden wy hoege-naamd geen onaangenaame lucht, - de Helder is een aardig plaatsje de weg die van daar leid naar het Nieuwendiep is als het waren een digt bebouwde gragt, slechts sedert kort is men daar zoo druk aan het huizen bouwen geweest. - Toen ik de derde dag van het Nieuwendiep vertrok pr. os, gevoelde ik my zeer

Anno 1838

ongesteld in het hoofd,- te Alkmaar komende was ik genoodzaakt een Extra rytuig te nemen en liet my over de Beverwyk Sparrendam met de meeste spoed naar Amsterdam brengen alwaar ik des avonds laat aankwam,- de volgende dag verklaarde my de geneesheer dat ik een soort van pokken onder de leiden had, en werkelyk den volgende dag lieten die reeds bespeuren, viertien dagen ben ik daar mede behebt geweest, gelukkig waren die van geen kwaadaardigen aard en kwam ik er goed af.-

In het voorjaar van 1838 deed ik in gezelschap van Zwager Tiedeman eene tourtje naar Loenen alwaar de Jongen school leide en ik noodzakelyk moest zyn. een grap die er met ons deze dag gebeurde wil ik hier ook vermelden – ik had in Amsterdam een chais en paard gehuurd waarmede wy in den vroegen morgen op reis gingen, wy bespeurde weldra dat onze viervoet niet een van de vlugsten was, dan getrooste ons dit daar het schoon weder en de weg zeer aangenaam was, te Loenen komen beval ik aan de stal knecht van het logement waar wy af stapte om ons beestje van al het noodige goed te voorzien, alzoo wy voornemens waren des achtermiddags terug te keeren en dan nog een kleine omweg door het Geyn en Weesp te maken,- na myne zaken geregeld en het middagmaal gebruikt te

hebben, beval ik de stalknecht intespannen
- naauwelyks hadden wy de aftogt geblazen
of ons zwartje begon te loopen dat het
een lust was om te zien en maakte ik
aan myn Zwager nog de opmerking
dat de stalknecht myn orders goed had op
gevolgd, ten zy dat ons paardje het in de neus
had hy weder naar huis ging, dan hoe
dit ook zy, wy kwamen des avonds
behoorlyk en goed te huis en hadden een
omweg van zeker wel twee uren gemaakt
- ik bragt de Chais by de stal houder
en begaf my naar huis, maar ziet wat
gebeurd er, de stalhouder die juist af
wezig was toen ik aankwam bespeurde
toen hy s' avonds te ½ elf uren op zyn stal
kwam, dat hy zyn regte paard niet had
terug gekreegen, hy begaf zich dadelijk naar
myn zwager om daarvan kennis te
geven en deze er op dat oogenblik
niets aan het geval kunnende doen beval
hem den dag van morgen aftewachten te
meer daar zy verklaarde dat het paard
beter was als het zynen en hy dus aan het
beste einde was, terwyl het harderen loopen
van ons zwartje in het naar huis gaan, voor
ons nu ook geen raadsel meer was, maar
ziet wat gebeurd er te Loenen⁸⁷, - kort
na dat wy vertrokken waren, beval een van
de gasten in het logement om zyn Chais
intespannen; zynde een aannemer der
wegen die over Utrecht, Gouda naar Rotterdam
toe moest, voor dat hy in de Chais sprang
keek hy het inspan nog eens na, en riep toen
met luiden stem tegen de stalknecht, Wat
blik... Jaap, dat is myn paard niet,

kom voor de dond... verwissel het spoedig
ik heb haast, Jaap kwam met een
beklemd gezicht, zag toen ook dat het wer-
kelyk het verkeerde paard was, maar
was niet in staat om het te verwisselen, daar
wy reeds een uur geleeden met de
aannemer zyn paard vertrokken
waren; dat Jaap er toen geducht van
langs kreeg laat zich ligt begrypen,
zyn Baas beval hem dadelyk om
de Amsterdamsche knol stadwaarts te
brengen, gelukkig was hy zoo slim by
de schoolmeester alwaar wy ons den
voormiddag hadden opgehouden, myn
adres te vragen, en toen hy met zwartje
in de vroegen morgen stond van de volgen-
de dag voor de Muider poort kwam
heeft hy het maar naar zyn eigen verkiezing
laten loopen, en het beest liep zeer
flegmatisch naar de Amstel straat, daar
die tehuis hoorde, en Jaap het paard
van de aannemer op stal vond staan,
- Jaap kwam by my om my het voor-
val te verhaalen, de armme drommel
had van de aannemer wel een
pak verdiend, dan daar hy my werkelyk
een goeden dienst had bewezen ⁸⁸ aan
genaam over de weg zyn gekomen,
gaf ik hem een goede fooy, en hiermede
sluit ik dit my overkomen grapje
waarover ik verscheiden dagen achtereen
met myne vrienden hartelyk hebben moeten
lachen, het geen by de aannemer voor zeker
wel niet het gevoel zal zyn geweest.-

Anno 1838

Reisje langs de Ryn
Emmerik

Ik keer nu weder terug ----
en begaf my weder naar Cleef -----
myn goeden Vrouw wy wachten -----
om ons voorgenomen reisje langs de Ryn
bewerkstelligen, na onze beide dochters
ten huize van onze waarde Nichten Dupuy
en Vincent logies bezorgd en aan hun-
ne zorgen toevertrouwd te hebben vertrok
ik met myn Vrouw den 19 Juny pr. Chais
naar Emmerik en wachte aldaar de
Keulsche boot de Zeeuw genaamd, op
- Emmerik is een lief en zindelyk stadje
het was er juist markt dag en het kwam
my voor dat er veel welvaart heerschte
- de stoomboot kwam omstreeks half
twaalf uren aan, ik naam daar op pas-
sage tot Keulen, te twaalf uren precies
stak dezelve weder af en stoomde
wy met een goeden vaart de Ryn op,
- de Ryn oever levert van hier tot
Keulen niet veel byzonders voor het
oog op, links en rechts ziet men nu en
dan laag en niet zeer vruchtbaar land
- de meenigte stadjes en dorpen die men
passeerd maken evenwel een aange-
naame vertooning,- des nachts te drie
uren kwamen wy te Dusseldorf, alwaar
de boot eenige oogenblikken vertoefd
om passagiers in en uit te laten- toen
wy te middernacht de mond van de
rivier de Ruhr passeerde, kwam er een
vaartuig op zyde van de boot waaruit een
voorraad steenkoolen werden overgenomen
hetgeen zoo een geweldig leven veroorzaakte
dat geen der passagiers een oog konden digt
doen, ik had my op een der banken gebivouaqueerd

Anno 1838

Keulen

en voor myne Vrouw had ik een slaap
kooy opgehuurd, in een afzonderlyk vertrekje
als zeer nettjes en proper ingerigt, zy sliep
daar met nog eene Dame,- tegen elf uren
in de morgen van den 20 Juny kwamen wy
te Keulen, deze stad levert van verre een
schoon en treffend gezicht op voorna-
melyk door de aloude Domkerk,- wy
namen onze intrek in het Rynsche
hof op de groote markt,- des achter
middags bezichtigde wy de fraaye
Domkerk en het zich daarop bevindende
graf der drie Koningen⁸⁹ en meer andere
merkwaardige grafsteden; daarna be-
gaven wy ons naar de S. Pieters kerk
om het beroemde schilderstuk van
Rubens⁹⁰ te zien, voorstellende de Kruisi-
ging van Peter, nimmer zag ik kunstiger
schilderstuk,- Rubens is in deze kerk ge-
doopt zoo men ons verhaalde, en hy heeft
dit fraay schildery aan haar ten geschenk
gegeven,- tydens de Regering van Napo-
leon, is het naar Parys vervoerd ge-
weest; den volgende dag deden wy een
aangenaame tour door de stad, bezichtigde
het stadhuis een zeer oud en merkwaardig
gebouw, het Cassino en verscheiden kerken
ook de tentoonstelling van Inlandsche
vlyt lieten wy niet onbezocht en in de
fabriek van Jean Marie Farina op
Juliens plaats, kocht ik een kistje echte
Eau de cologne.⁹¹ - den 21 Juny vertrokken
en passage genomen naar Coblantz pr.
stoomboot Princes Marianne, deze
togt is aller schoonst en intresants; even
de stad Bonn gepasseerd zynde, kronkeld

Anno 1838

Coblentz & Ehrenbreitstein

de Ryn zich tusschen het merkwaardige zeven gebergt op welkers toppen men de Ruines ziet van oude Ridder kasteelen, de Drakenfeldt is de hoogste en schoonste, de beide oevers zyn hier verrukkelyk, men heeft geen oogen genoeg om alles te aanschouwen, ik had my een Minia-tur Panoraame van de Rynstroom aan geschaft, waarop ik de naamen van ieder stad, dorp, gehucht of kasteel &c. vond aan geteekend, hetwelk my veel genoegen verschaft en my van het lastige vragen verschouwde;- tegen 7 uren des avonds kwamen wy te Coblentz – het gezicht op deze stad en op de daartegen over liggende vesting Ehrenbreitstein is prachtig.- wy namen onze intrek in het logement das Weissenboss te Ehrenbreitstein, ik verzocht en verkreeg kamers die op de Ryn uitzicht hadden, het schoonste gezicht dat men zich kan voorstellen leverde zich nu van hier voor ons oog op, vlak tegen ons over de stad Coblentz, een weinig rechts de mond van de Moesel en de schoone steene brug die over deze rivier ligt, een weinig buiten, de schipbrug die de gandsche dag weemeld van menschen paarden rytuigen &c., verder naar hoog, een schoone buitenplaatsen in een woord het was verrukkelyk;- den volgende dag den 22 Juny begonnen wy onze tour met het bezichtigen van het schrikverwekkende fort Ehrenbreitstein, - het werd ons vergund met de wagen tot boven op de Explanade te komen het geen voor myn beste Maria te pas kwam

daar zy de hoogte anders niet konde bereiken en dan veel had gemist want het Panoraame dat men hierop van een der hoogste wallen heeft, is onbescheffelyk prachtig en Majestieus,- wy bezochte hier ook eenige Caserne, kasse-matten en wat er zooal meer in een vesting te zien valt, er was slechts een geringe bezetting maar veel gedetineerde, toen wy de groote poort weder uitreeden en onze wagen even stil moest houden om myn pas afteteekenen, maakte eenige van die ongelukkig daarvan gebruik om myn Vrouw een paar ringentje aantebieden van zwart paardenhaar vervaardigd en met wit paardenhaar de naam Ehrenbreitstein er ingewerkt, zeer aardig en waar voor wy met genoeg enoch in stilte een goeden drinkpenning gaven,- vervolgens begaven wy ons naar de stad, reeden in dezelve overal rond, ook de Environs van de Moesel, en lande welvoldaan naar ons Logies terug,- des achtermiddags vertrokken wy pr. Extra rytuig naar Bad Ems, over een fraaye en aangenaame weg door het gebergte, tegen zes uren kwamen wy daar aan en stapte af in het Logement, het Posthuis, alles was te Ems opgepropt met menschen, wy bezochten even na onze aankomst de bronnen, het water dat ons daar uit werdt aangeboden had een onangename smaak en was lauw, er stonde by de bronnen verscheidene toonbanken met een groot aantal glazen voorzien, en voor een kleinigheid erlangd men een glas water;- wy gebruikte de thee in de tuin van de Cursaal⁹², kochte

Anno 1838

in een Kraam die daar het aller brillantschte kristal en glaswerk uitstalde, een paar fraaye flacons, waarop wy in ons byzyn eenige letters lieten insnyden,- des avonds laat bezocht ik alleen de Cursaal en zag ik daar voor het eerst van myn leven de roulletspeelen, er waren evenwel geen liefhebbers en ging er weinig om – den volgende dag, den 23 Juny vertrokken pr. Diligence naar Wisbaden, deze togt is ook verrukkelyk schoon en intresant, de weg leidt meest al langs de Ems en door het gebergte, men passeerd de plaatsen Nassau, Nastätten en Lan-gen Schwalbach, by eerstgemelde plaats passeerd men de Ems over een yzeren hangbrug een zeer merkwaardig zamenstel.- te Schwalbach gebruikte wy het middagmaal en te vier uren arriveerde wy te Wisbaden, alwaar wy onze intrek namen in het Nas-sauerhof, zynde het tweede Logement in rang en zeer aangenaam gelegen tegenover de Conversation Zaal⁹³, tusschen het theater en het groote Hotel, de Vier Jaargetyen,- des avonds deden wy nog een aangenaame wandeling in de tuin of park van de Cursaal, welke prachtig was verlicht, een der vleugels van het gebouw maakt een langs gaande ry uit, waar in men niet dan winkels vindt, van allerhande fraaye weinigheden, de een nog schooner en netter ingericht als de anderen, men kan daar zeer kostelyke duidtjes goed besteeden,

maar aangezien wy niet waren gekomen voor te koopen, maar om te zien, zoo viel er aan ons weinig te verdienen, ik kocht even wel een stel handsknoopen, en een paar plaatjes van de Cursaal;- den 14 Juny zag ik uit de vreemdelingslyst van de vorige avond, dat den Hr. Gysing van Batavia ook in ons Logement was aangekomen, ik zocht ZynEd: dadelyk op en had spoedig het genoegen hem in welstaan aantetreffen – wy deeden dien dag gezamentlyk een tour naar de Geisberg, myn vrouw besteeg die op een Ezel, die daar tot die einde in algemeen in gebruik zyn, men heeft aan deze berg een schoon ver gezicht,- nademaaltyd bezocht ik een Ruine van een ridderkasteel, ongeveer een uur van Wisbaden, de weg derwaarts was zeer schoon, edoch wat zanderig zoo dat de paarden slechts stap voets konden gaan; terugkomende gebruikte wy de thee in de Cursaal alwaar op dat oogenblik en met de Zondag zeker wel 1000 menschen verzameld waren, er wierdt overheerlyk muziek gemaakt, en groot Corps muzikanten zaten onder een Tent op een kleine heuvel die aller fraayst met plantsoenen was aangelegd,- te 7 uren begaven wy ons aan de Komedie, alwaar een gerenomeerde troep uit Maintz die avond zouden opvoeren de opera Die Souberflote⁹⁴, - het Tooneel gebouw is zeer fraay en doelmatig ingerigt, wy namen plaats in de sper zitse⁹⁵ zeer convortabel⁹⁶, het spel was goed, de zang en muziek beter, de decoratien zeer fraay geschilderd.-

Na den afloop te half tien uren, begaven wy ons weder naar de Cursaal om eenige verversching te gebruiken, schoon muziek te hooren en om ons fortuin aan de faro of roulet tafel te beproeven, maar er waren zooveel liefhebbers aan de slag dat men moest dringen om aan de tafel te komen en om die reden heb ik my maar vergenoegd daarby stille aanschouwer te blyven en myn kostelyke duitjes bewaard - de zaal van den restauratie was met een groot aantal hongerige maagen bezocht, wy namen daar ook een tafeltje in en aten ala Cart overheerlyk en lekker;- voor de herinnering leg ik als bylagen hierby La.O en P, de twee te Wisbaden gekochte plaatjes het een voorstellende de Cursaal van buiten en het anderen, dezelve van binnen, men kan zich daar uit ten naaste by een dankbeeld vormen van de groote en het voortreffelyke der Conversation Zaal te Wisbaden - soms geeft men daar in Bads, en dikwyls wordt er s'middags opentafel aangekondigd en gebeurd het dan niet zelden dat men er 600 couverts teld, de stad Wisbaden opzichzelve is niet veel byzonders, edoch in de laatste Jaren is die merkelyk vergroot en uitgebouwd met prachtige gebouwen - men vindt daar verscheiden mine-raale bronnen warm en koud de badgasten die de kuur ondergaan ziet men in schoone lommeryke laanen met een glas bron water in de hand op en neder wandelen, daarginds in de vroegen morgen op de nuchteren maag.

Anno 1838

Frankfort

Den 25 Juny deed ik alleen een tourtje naar Frankfort, myn goede Maria was bevreesd dat haar dit tourtje op een dag heen en weder, te veel zouden vermoeyen, en om daar een nacht overteblyven ontbrak ons te tyd, alzoo wy den 31 Juny te Cleve moesten terug zyn om onze Zoonen die den 1^e July met de Vacantie over kwamen, te kunnen ontvangen, en aangezien wy gaarne Mainz, Bonn en Dusseldorf wilde zien en bezoeken zoo schooten er geen dagen genoeg over om ons te Frankfort langer optehouden, - in de vroegen morgen van den 25^e vertrok ik pr. Diligence derwaarts en kwam daar omstreeks elf uren, ik huurde dadelyk een wagen en liet my de geheele stad door en rond touren en daar waar ik een fraay gebouw of iets vreemd zag liet ik eenige oogenblikken stil houden, Frankfort is vol van schoone en fraaye gebouwen ik zag een geheel nieuw aangeleegen straat, waarin het een huis nog uitsteekender was dan het anderen – ook het paleis van de Ryke Rodschild⁹⁷ is een prachtig gebouw, - ik gebruikte het middagmaal aan de open tafel in het Logement de Witte Zwaan, en zaten daar met ruim 200 menschen over tafel, - na verscheidene winkels gezien te hebben en de buiten singels der stad rond getourd te hebben, nam ik de terug reis weder aan en kwam omstreeks negen uren te Wisbaden terug, en maakte toen dadelyk als in gereedheid voor ons ver-

Anno 1838

Bieberich

Maintz

trek op morgen den 26^e Juny,- In de vroegen morgen van dien dag, vertrokken wy met een aangenaam extra rytuig over Bieberich naar Maintz, het was een schoone dag en dat traject is zeer aangenaam, te Bieberich komende maakt wy dadelyk een aangename wandeling in het park van de Hertog van Nassauw en bezichtigde een gedeelte van dezelfs Paleis, hetwelk zeer schilderachtig en fraay aan de Ryn oever geleegeen is – na ons hier nog eenige oogenblikken in het bezichtigen van de schoone landschouwen verlustigd te hebben vervolgde wy de reis naar Maintz, alwaar wy te twaalf uren aankwamen en onze intrek namen in het groote Hotel d’Hollande, na de maalyd deeden wy een zeer aangename tour pr. wagen door de stad, en de vesting werken, bezochte de Romeinsche oudheden, en gebruikte de thee in de schoon geleegeen tuin, genaamd Neue Anlage,- het gezicht dat men van hier voor het oog kreigd, is treffend, ik wist niet dat ik elders iets schoonders heb gezien,- het bordes waarop wy zaten was vlak tegen over de monding van de rivier de Main, het dorp Bischofsheim, het gehucht Cassel, het fort Montebello, de schipbrug die immer van menschen &c. vol is en de meenigte groote Keulenaars stoombooten die men de Ryn ziet op varen en afzakken, dit alles geeft zoo een verrukking coup d’oeil⁹⁸, dus men met tegenzin deze plek verlaat.-

Anno 1838

Bonn

Godesberg

- in de stad komende, bezochten wy nog een paar fraaye kerken, ook het stambeeld van Gutenberg⁹⁹ en kwamen recht vermoeid s'avonds laat te huis, den 27^e Juny vertrokken wy pr. stoomboot naar Bonn alwaar wy des achter middag te drie uren aankwamen en onze intrek namen in het Logement de Gouden Ster, op de groote markt - na het middagmaal deden wy een tour van Godesberg, zeer schilderachtig en aangenaam geleegeen, men vindt daar onderscheidene Hotels, terug komende bezochte wy de kerk op de Kruisberg, voorheen was dit een klooster, en de 24 Monniken die hier intyds woonde liggen daar in een verwolfde kelder begraven, in open kisten met hen monniks pak en schoenen aan, aan een deze kelder byzondere eigenschap, eigen, schryven men toe dat de lyken zich zoo goed Conserveeren, men wees ons een lyk dat er reeds 300 Jaren in had geleegeen, en een slechts 40 Jaren, maar men kan geen onderscheid zien,- men vindt in dit kerkje ook een fraaye marmeren trap die naar het altaar leidt,- de volgende dag, bezochte wy de domkerk, de universiteit, waar in een zaal is daar de wanden in fresko beschilderd zyn, zeer kunstig, voorstellende de vier faculteiten, deden vervolgens een tour door het stadje dat zeer aardig is – en vertrokken te 3 uren pr stoomboot naar Dusseldorf, alwaar wy des avonds

Anno 1838
Dusseldorf

te 8 uren aankwamen en onze intrek namen in het Breidenbachsche Hof in de Alleestrasse – den volgende dag maakte wy pr. rytuig een aangename tour in & buiten de stad, bezichtigde de vorsten tuin, het muzeum, oudheden, en de tentoonstelling,- s'avonds werdt er een prins van den bloede¹⁰⁰ verwacht die met de stoomboot van Maintz zoude vertrekken; Een Dusseldorfer boot ging Z. H. tegemoet met alle de Hooge Civiele en Militaire beambte aanboord en een schoon Corps muzikanten, door tusschenkomst van een bekende, was ik ook op de boot,- het was een schoon gezicht, toen de booten s'avonds te 10 uren de stad naderde alwaar alles was verlicht om de Prins te ontvangen en vielen aanhoudende vreugdeschooten,- dan door een misverstand kwam de boot waarop Z. H. zich bevond aan een verkeerde styger aan, alwaar hoegenaamd geen toebereidselen van deszelfs ontvangst gemaakt waren, hetgeen een groote Convusie veroorzaakte en voor een meenigte van menschen een te leurstelling, namelyk aan die, den Z. H. by de bepaalde plaats van aankomst reeds sedert zes uren waren wachtende geweest en nu alle zonder prins te hebben gezien naar huis konde gaan.- den 30^e Juny vertrokken pr. stoomboot Agripina naar Emmerik alwaar wy ten 4 uren aan

Anno 1838

Cleve

kwamen, wy lieten ons dadelyk de Ryn over zetten namen daar een Chais en binnen het uur waren wy weer te Cleve terug,- hebbende alzoo over op dit tourtje langs de Ryn twaalf aller genoegelykste dagen doorgebracht, wy hadden het geluk en genoeg onze beide dochters en nichten, in welstand aantetreffen, de volgende dag begaf ik my naar Nymegen om myn zoons optewachten, zy kwamen met hen vieren aldaar te zes uren aan en vertrokken met my dadelyk naar Cleve, niet weinig verheugd hen lieven Moeder en Zusters daar gezond aantetreffen en met het vooruitzicht in deze aangename plaats een volle maand doortebrengen en het wyd en zyt beroemde schutters feest by te wonen, het welk den 18 een aanvang zouden nemen,
- De herinnering aan deze maand waarin ik met myn beste Maria aan onze zes lievelingen eenige genoegens verschafte en waarvan zy zoo een goed gebruik gemaakt hebben, zal my steeds aangenaam zyn,- Het schutterfeest heb ik met genoegens bygewoond het is wel de kosten waardig er een reisje om naar Cleve te maken, onder La.Q leg ik hierby over een Programa waaruit men te meeste by kunt zien wat er op dat feest zoo al voorvalt.

Anno 1838

Tot primo augustus verbleeven wy met onze Liefelingen te Cleve en namen toen de terug, over Nymegen, Arnhem en Aamersfoort, aan naar Amsterdam.

- Daar myn verlof tyd met ultimo December ten einde liep, zoo was ik genoodzaakt, ten einde op myn tyd weder op Java present te kunnen zyn, in de maand September de terug reis naar Batavia aantenemen en schoot my alzo slechts nog maar een maand over om alle myne zaken te regelen,

- myne eerste bezigheden daartoe bepaalde zich om een goede scheepsgelegenheid optedoen, en waarin ik dan ook weldra naar genoegen slaagde en passage naam aanboord van het fregatschip de Koning der Nederlanden kaptein Barneveld Kooy, met myne Vrouw twee Dochters Zoon Willem en Mejufrouw Formyn, wien ik had geangageerd als gouvernante over de verdere opvoeding myner dochters en die van myn Broeder F Butin Bik te Batavia.- Tot het by een brengen van onze uitrusting &c. &c. en om by onze goede vrienden en betrekkingen afscheid te nemen, waren wy dagelyks bezig, zoo dat de maand augustus voor my als het waren om vloog,- ook begaf ik my nog maals naar Gouda om de familie Maryt, myn laatste afscheidts groet te brengen,- de laatste dagen van augustus tot die van ons vertrek naar het Nieuwendiep welke was bepaald op den 5^e September 1838, hadden

Anno 1838

165

Vertrek uit Amsterdam
naar het Nieuwendorp
en embarquement
op de Koning der Nederlanden
Kapiten Barneveld Kooy

wy alle onze kinderen by ons in het Logement hetgeen my en myne beste Maria nog meenig aangenaame uurtjes deed passeeren.- Myne beste Vrouw was niet radicaal¹⁰¹ van haare kwaal genezen doch zy was oneindig in krachten toe genomen en verlangde nu ook kortelyk naar Java terug, te meer daar zy zich in eene zwangere toestand bevond en zy gaarne haar bevalling op Batavia wilde afleggen hetgeen zoo wat in de eerste dagen van february 1839 moest plaats vinden,- wy rekende de reis op vier maanden en konde alzoo in het laast van December op Batavia zyn by aldien er geen ontevoorziene toevallen plaats hadden, en daar ik my had verzekerd dat zich aanboord van de Koning der Nederlanden een bekwaame Doctor en Acoucheur¹⁰² bevond, zoo zag myn beste Maria met haar positie hoegenaamd niet tegen de reis op;- weldra genaakte de 5^e September, een hart verscheurend afscheidt had er nu plaats met myne Zoons Albert, Jan en Doris, die zich dien zelfden dag weder naar hun school te Loenen zouden begeven,- myne Zuster de Weduw van Zon, deed ons uitgeleide, wy namen passage op de Barge en kwamen des avonds te zes uren aan het Nieuwendiep en begaven ons dadelyk aanboord van de voor onze overtocht bestemde bodem, die nog binnen de haven aan de baai was liggende en werden door de gezagvoerder

Barneveld Kooy zeer minzaam ontvangen; onze mede passagiers waren, de Weduwe Rosier, en haar kleinkinderen Mejufrouw van der Ven en haar twee oudste Broeders benevens drie Inlandsche bediende;- den 6^e 7 en 8 werden wy door tegenwind verhinderd uittezeilen,- Zuster van Zon bleef twee dagen by ons en keerde toen weder naar Amsterdam terug;- den 9^e September was de wind gunstig, dadelyk kwam de stoomboot de Holland en sleepte onze bodem naar buiten en kwamen wy des achtermiddags te 6 uren buiten de laatste ton alwaar ons de Lootzen verlieten die ik nog eenige brieven aan de achter gelaten betrekkingen medegaf,- tegelyk met ons zeilde uit en waren naar Java bestemd, schip Javas welvaren kapitein van Delden en de Ons genoeg kapt: Landzaad;- toen wy in het ruime sap kwamen stond er een aller onaangenaamste deining veroorzaakt door de sedert eenige dagen gewaaid hebbende contrarie wind, de beweeging was zoo afmattend dat ik die anders nimmer met zeeziekte geplaagd was, nu daaraan onderhevig werdt, voor myne goede Vrouw was het zeer nadeelig en werdt zy daardoor weer zeer verzwakt, den 11 en 12, zeilde wy met fraay weder langs de kust van Engeland zagen verscheiden schepen en ook de met ons uitgezeilde,- op de hoogte van Deyl kwam er een lootsman aan boord aan wien wy brieven voor Holland medegaven,- de volgende dag raakte wy

uit zicht van het Land en stevende met een goede gelegenheid naar de Spaansche Zee, wy vleyde ons aanvankelyk een voor spoedige reis te zullen maken, maar de uitkomst heeft het tegendeel bewezen,- de Koning der Nederlanden, dat een nieuw gebouwd en sterk schip was / het was de tweede reis die dezelve naar Java deed / had echter een groot gebrek, namelyk dat die door zyne buitengewoone breedte, zeer aan slingeren onderhevig was,- dit veroorzaakte dan ook dat myn beste Vrouw vreeslyk aan zeeziekte leed en die haar zoodanig afmatten, dat ik my dikmaals over haar in hare zwangere toestand ongerust maakte, er ging als het ware geen dag voorby, of zy ondervond het onaangename van die ziekte,- ik had hoop, dat wanneer wy in de passaat kwamen en een meer gestadige wind onze bodem zouden voortstuwen, het dan wel beter zouden gaan, dan helaas ook in die hoop zag ik my bedrogen, by de minste verheffing van de wind, slingerde het schip zoo geweldig dat ik my soms niet ter been konde houden en dus in de positie van myne Vrouw was dit voor haar aller nadeeligst,- van dag tot dag nam zy in krachten af – zy konde by kans niets van het geen zy nutigde inhouden, niet tegenstaande onze Doctor haar geneeskundige hulp toebragt; alle deze onheilen hadden tengevolge, dat myn lieve Vrouw ¹⁰³ op den 7 December 1838 op 37°30 zuider breedte en 83°4 oosterlengte

ontydig verlost van een meisje,- ik behoef niet te melden dat deze gebeurtenis my in groote verleegeheid bragt en ik vreesde dat myne Vrouw er onder zouden beswyken, dan alles liep buiten verwachting goed af, onze Doctor gaf by deze gelegenheid goede blyken van zyn ervarenheid in de verloskunde;- het armzaalig kleine schepzeltje dat men geen twee dagen leven zoude toeschryven, gaven wy de naam van Wilhelmina, gelukkig hadden wy een melkgevend koe aanboord, dagelyks gaven wy haar twee maal een weinig versche aangemengde melk,- myne Vrouw was natuurlyk te veel verzwakt om zelfs te zogen, niet tegenstaande zy zich naar omstandigheid beter en opgeruimder gevoelde dan voor haar kraam, dan helaas den 12 dag na haar bevalling overviel haar op eens een zenuwtoeval, die haar in eene aller bedenkelykste toestand bragt – door de toegediende geneesmiddelen was zy den volgende dag oogschynlyk wel iets beter doch deze vreugde was van korten duur, de toevallen vernieuwde zich en tobde haar bereids zoo verzwakt lichaam zoodanig af dat alle hoop op haar levens behoud verdween, zy zelfs gevoelde het en verklaarde aan Mejufrouw Formyn dat haar laatst uren gekomen waren,- alle mogelyke hulp werdt aangebragt maar vruchteloos, myn dierbaare echtgenoot gaf in den nacht van den 22 op 23 December 1838 te kwart over een uur, zagt en kalm de geest,- O groote God welk een gevoelige slag was dit, met myn beide Dochters en Zoon

Anno 1838

Willem stonden wy aan haar sterfkudde en storte bittere traanen, moest wy dit ongeluk overkomen aanboord, en zoo naby de plaats onzer bestemming / dit ongelukkig sterfgeval had plaats op 11°37 zuiderbreedte en 99°22 oosterlengte / zoo iets had ik nimmer kunnen denken, dan het bewust zyn dat myn dierbaare gade nu gelukkig, uit haar leiden en in een beter gewest was overgaan gaf my de beste troost,- de langen dagen en nachten die ik wakende by haar door bragt, zyn met geen pen te beschryven, hard verscheurende was het in haar laatste levens dagen aantehooren, hoe groot haar verlangen was spoedig op Java by haar bejaarde Moeder en verdere betrekkingen te zyn, dan God heeft het gewild zy deze hier op Aarde niet meer terug mogt zien –
- Aan de goede diensten die ik van onze Doctor Mejufrouw Formyn en Zoon Willem heb genooten, zal ik steeds met eerkentelijkheid blyven gedenken, ook aan de goede behandeling van kapitein Kooy, door wiens zorg, het Lichaam van myne onvergeetelyke Echtgenoot in een behoorlyke kist is bewaard, om het op Batavia by aldien de reis nog niet als te lang aan hield, ten aarde te komen bestellen en dit geluk heb ik mogen ondervinden, zeven dagen na deze droevige ramp, den 30^e December arriveerde wy op de reede van Batavia en hadden alzoo een reis van 112 dagen,- de toestand waarin ik my nu bevond, om my onder het oog den familie te begeven, was aller pynlykst

Aankomst te Batavia
in December 1838

en weet ik byna niet te beschryven, reikhalzende zagen deze het oogenblik van onze terugkomst te gemoet, toen de tyding kwam dat onze bodem in het zicht en aan het opzeilen was, heerschte er ten huize van Broeder Butin by wien Moeder de Nys inwoonde, een onuitspreekelyke vreugde welke op eens in eene bitteren droefheid overging toen myn brief die ik te Anjer had afgezonden hen het treurig lot dat my was wedervaren bekend maakte, ged: brief kwam juist op het tydstip aan toen onze bodem ter reede kwam, hoe af myne ontmoeting by de familie dus was zal een ieder die met de betrekkingen van Bik en de Nys bekend zyn, ligtelyk kunnen beseffen, vooral voor onze hoog bejaarde Moeder was het een harde slag, zy had haar geliefde dochter Maria nog zoo gaarne eens terug gezien, dan helaas deze vreugde heeft zy niet mogen ondervinden; myn eerste zorg was nu de treurige pligt te bewerkstelligen, voor de ten aarde bestelling van myne geliefde Maria, wel dra was alles daartoe in gereedheid en den 31^e December 1838 bragt ik haar dierbaar overschot vergezeld van de op Batavia aanwezige Broeders en eenige Vrienden naar het Kerk hof en zette haar in het graf, digt in de nabyheid van onze overige afgestorven betrekkingen,- myne droefheid was grenzeloos en gevoelde dat het voor my van het grootste belang was my eenige afleiding te bezorgen en had ik derhalve dadelyk pogingen om weder in functie te komen,- veel, ja zeer veel

Anno 1838

troost ondervond ik in de kring myner familie,- myne goede Zusters namen dadelyk alle zorgen voor myn kinderen opzich, gy lieve dochters Nettje en Jeanne gy lieden hebt groote verplichtingen aan uwen Tantes Jeane en Rosalie, zy vervangde voor u dadelyk de plaats uwer lieve Moeder waarvoor zoo ik hoop gy u altoos dankbaar zalt betoonen;- De kleine Wilhelmina kwam dadelyk onder opzicht van Tante Jan Bik, dat armzaalig wigkje had goeden zorgen van nooden het was zeer achterlyk en wel te voorzien dat ik het niet zouden behouden,- Met het afsterven van myne beste Vrouw in den bloei harer Jaren / zy bereikte slechts den ouderdom van 33 Jaren / verloor ik myne grootste vreugd op Aarde, het was voor myne lieve kinderen dat ik God dagelyk bad myn levens dagen te sparen, om hen alle een behoorlyke opvoeding te kunnen verschaffen vooral voor Albert, Jan en Doris die in Holland voor hunne opvoeding waren achter gebleven en nog onkundig van de zwaren ramp die ons had getroffen, wat zouden er anders van gylieden geworden zyn, daar ik geen aardsch schatten bezit u na te laten en dus eene goede opvoeding het eenigste is dat ik myne geliefde kinderen schenken wil, om eenmaal ook als nuttige leden der Maatschappy hun aardsche loopbaan te komen bewandelen.

Anno 1839

By Besluit der Hooge Regering van den 5^e January 1839 werdt ik weder belast met de functie van Ontvanger van de belasting op de Collatrale Successien / Zie bylaag La.R / welke betrekking ik voor myn afreis naar het Vaderland ook bekleede,- ik had dus dadelyk weder bezigheden en eene goede afleiding om myn geleeden verlies te matigen – kort daarop den 19^e January 1839, werdt my een wacht geld toegesteld van f200;- s' maands / Zie bylaag La.S / en den 26^e January 1839 werdt ik tydelyk belast met de werkzaamheden als Lid der Batavische weeskamer, op een toeleveren van f325;- s' maands, zoo dat ik toen weder in het genot was gesteld van myn Inkomen zoo als voor myn vertrek naar Holland / zie bylaag La.T / en in welke laatstgenoemde betrekking ik definitief werdt bevestigd den 21^e Maart 1839, zie bylaag La.U, en zulks op het daaraan verbonden Tractement van f650;- s' maands en had ik alzoo alle reden van dankbaar te zyn aan de gunstige en spoedige hulp my door de Hooge Regering geschonken. - ook ten opzicht van Zoon Willem had ik reden tot dank, daar hy als klerk by de Generaale Directie van financiën werdt aangesteld en hy alzoo in het voetspoor was gesteld om langzaamerhand eene goede Carriere te maken.- Ik bleef by myn Broeder Butin inwoonen, daar ik volstrekt geen lust had om weder een eigen menage¹⁰⁴ te gaan aanleggen, en ik ten zynent ook meerdere afleiding ondervond, ik leefde daar alzoo stilletjes, in de kring myner Dochters en Zoon Willem, dikwyls

Anno 1839 en 1840

Uitstapje naar de
Vorste Landen op Java

zonderde ik my in eenzaamheid af, om in stilte het verlies te betreuren dat ik ondervonden had;- ach hoe gelukkig zoude myn Maria geweest zyn, als zy deze dagen nog had mogen beleeven dan helaas Gods wille geschied en hierover moeten wy ons onderwerpen.- Het Jaar 1839 en 1840 spoede al ras ten einde en had er ten myne opzichte geen verandering plaats, eenlyk verkreeg ik in de maand July 1840 een verlof van eene maand om myn Broeders op Java te gaan bezoeken, in gezelschap van Broeder Jan met zyn Vrouw en Broeder Doris, deed ik toen een aangenaam tour van Sourakarta Vorste Landen en had het genoeg Broeder Vreede Bik en Jan de Nys en Zwager van Berckel ¹⁰⁵ te Samarang in welstand aantetreffen.- Kort na myn terug komst op Batavia, werdt ik benoemd tot Lid en penningmeester by de Hoofdkommissie van Weldaadigheid zie bylaag La.V, zynde dit slechts eene eer post waarom hoegenaamd geen verdiensten verknocht zyn.- By de terug komst in December 1840 van het Japansche schip, vernam ik dat de betrekking van Opperhoofd voor den Nederlandschen handel aldaar, zouden vacant komen en daarin in 1841 moest voorzien worden,- op grond van de weinige vooruitzichts die er voor my, om eene betere en meer voordeel gevende betrekking op Java te erlangen, bestonden en na ryp overleg met myne Broeders, besloot ik om naar gemelde betrekking aan zoek by de Hooge Regering te doen, wel is waar moest ik my dan weder van myne betrekkingen afscheiden en in een vreemd land

op een klein plekje grond in eenzaamheid leven, dan een goed Inkomen dacht ik verrust al het onaangename en wat meer is, als ik twee Jaren die betrekking heb waargenomen, had ik aanspraak op een voordeelig pensioen, waarvoor ik hier op Java nog ettelyke Jaren vruchteloos zouden moeten dienen,- met overleggen van myne staat van dienst waarby ik aan toonde dat ik 21 ½ Jaar het gouvernement diende, deed ik alzoo verzoek om met meer gemelde betrekking begunstigd te worden, ik had veele navolgers, dan ziet de keus der Hooge Regering bepaalde zich op myn Persoon, den 10^e april 1841 werdt ik benoemd tot Opperhoofd van den Nederlandschen handel in het ryk van Japan onder genot van het daarover verbonden inkomen van f23,000;- s'jaars / zie bylaag La.W. / Nu begon er voor my weder een geheel nieuwe loopbaan, myne lieve kinderen die myn nu reeds kort op handen zynde vertrek zeer ten harte ging, troosten zich met de hoop van een gelukkig wederzien over 4 a 5 Jaren.- Alle myne zaken bezocht ik nu weder op een effen voet, tot myne gemagtigde stelde ik aan Broeder Butin en Zwager J. M. Tiedeman,- den 13 Juny 1841 werdt ik uit de betrekking van Lid der Hoofd kommissie Eervol ontslagen / zie bylaag La.X. / en in het laast van gemelde maand ook die van Lid der weeskamer en ontvanger der Collaterale Successien;- Het schip Middelburg kapitein Rooderkerk was voor Japan uitgestuurd en deszelfs vertrek bepaald op

Anno 1841

Vertrek naar Japan
pr. Schip Middelburg
kapitein M Rooderkerk

den 10^e July – de op Batavia aanwezige
Japansche ambtenaaren die my zouden ver-
gezellen, waren de Heeren J M Wolf, waard pak-
huismeester, H Oelrichs, assistent, Pierot
assistent en tevens belast met een plant
aardig onderzoek, Lucas pakhuismeester,
en den Heer E Bicker, Commissaris van de
kambang of particuliere handel in
Japan.- Den 10 July was daar, een hard
verscheurend afscheid had er nu weder
by ons plaats – ik werd door verscheiden
Broeders en Vrienden uitgeleide gedaan
en naauwelyks waren wy aanboord
of het anker werdt geligt en een
Salut kondigde ons vertrek aan,
de wind was ons gunstig en weldra
raakte wy uit het zicht van de Jvasche
bodem.- ik vergat nog te melden dat
den Heer Lutjens, Lid der algemeene
Rekenkamer zich ook aanboord be-
vond en Zyn Edele voor herstel van gezond-
heid eene reis naar Japan en terug onder
nam.- Zoo als boven gemeld, was ons
de wind zeer gunstig passeerde des ach-
termiddags de Duizend Eilanden¹⁰⁶, kreegen
des andere dags de Sumatrasche kust
in het zicht en kwamen des avonds in
Straat Banka te anker.-
den 12^e July zeilde wy met een goede
gelegenheid door Straat Banka, te 10 uren
praayde wy de Civiele Schoener de Hagedis
gezagvoerder van der Loo die naar Batavia
stevende en aan wien ik een brief voor
Broeder Butin mede gaf – des achtermid-
dags praaide een Engelsch schip komende van
Singapoera, aanboord bevondt zich den Hr.

Anno 1841

Reed Jr. aan wien wy eensgelyks verzochte ons op Batavia te reporteren, des s'avonds te 9 uren ankerde wy benoorde Muntok, met zons ondergang hadden wy een schoon en verrukkend gezigt op de Residentie Muntok, - het groote Residentie huis en meer anderen konden men goed onderscheiden

13^e July zeilde met een goede edoch flaauwe koelte in de Maleidsche Zee

14^e als boven, passeerde het Eiland Linge

15^e idem passeerde op de middag Poelo-Ouwer een der Schepelingen was dien nacht overleeden, het lyk werdt te elf uren overboord gezet welke droevige Cermonie by my een onaangename gewaarwording teweeg bragt en my aan het verleedene herinnerde.-

16 & 17, zeilde met goed weder koers.-

18^e July, myn 43ste geboortedag,- slecht weder regen en veel wind, maakte klein zeil edoch behielde koers, myne gedachten waren deze dag op Batavia en in Holland by myne kinderen en verdere betrekkingen die ik stellig wist my ook indchtig waren.

19^e July goed weder, passeerde s'morgens Poelo Ciecer de Terre

20 – 21 – 22 goed weder – te 12 uren van de 22ste waren wy op de Macclesfields Bank en looden 40 vadem,- des avonds een betrokken buijige lucht, onweder, zwaare deyning en weinig wind

23 & 24^e July zeilde koers naar Straat Formosa zwaare deyning en eene dik bezette lucht hadden daar door geen observatie kunnen nemen

25^e July, dik bezette lucht geen observatie en zwaare deyning,- des achtermiddags te 5 uren na een verschrikkelyk harde stort regen, nam

de wind hand over hand toe en bestond er een geweldig gedruis in de zee, wy maakte klein zeil – na zons ondergang zette de wind al meer en meer door en veranderde weldra in een hevige storm of Thayfoen,- het schip werkte verschrikkelyk en sloeg op eens zoo geweldig over stuurboord over dat ik dacht het nimmer weder zouden opryzen, aan het fokzeil hadden wy ons behoud te danken, alle de overige zeilen zelfs die welke reeds waren vastgemaakt zakte by die gelegenheid los en vlogen weg, gelukkig heeft men de fok weten by te zetten en die deed het schip weder opryzen, by den zelfde gelegenheid sloegen onze twee sloepen die in de davids¹⁰⁷ hingen weg, die aan stuurboord zyde kan men wel zeggen dat weg gespoeld werd want het schip hing zoo verre over, dat die sloep vlok raakte, verscheiden ander kleinigheden die op het dek stonden sloegen eens gelyks weg, gelukkig dat er geen menschen levens waren verloren geraakt,- in dien toestand bragten wy zoo als ligt te denken is eene kommervollen nacht door,- in de kajuit en voornamelyk in myn hut was alles door en door nat, veroorzaakt door dien het regen en zee water door de wind geweldig door de kajuits poorten werdt naar binnen geslagen, ik lag in myn hut tusschen twee kussen vast gesjord en de andere Heeren lagen in de kajuit, het was voor ons niet mogelyk op de beenen te blyven staan, en moesten alzoo geduldig ons lot afwachten, wy bleeven echter alle zeer bejaard,- met het aanbreeken van de dag 26ste, stormde het immer geweldig door, ik vernam van de kapitein dat het er aan het dek treurenswaardig uitzag – tegen de middag

nam het weder iets of wat af – onze toestand bleef echter het zelfde, daar de geheele tuigage magtig had geleeden, de twee groote rusten ontzet waren terwyl men 5 voet water by de pomp peilde, hadden geen observatie en dreeven met de stroom door dien er geen genoegzaam zeil aangevoerd werden, geweldig weg zoo dat ik by my zelve de vrees koesterde, dat wy op de kust van Formosa zouden vervallen; - ook bespeurde wy dat het schip door dat geweldig overslaan een slag zyde over stuurboord had bekomen, waar uit men moest opmaken dat de Suiker lading zich had begeven, wy herstelde zoo wel mogelyk de geleiden schadens en er werden andere zeilen aangeslagen

27^e was de wind afnemende, zeilde naar de Chineesche kust, kreegen een schip en een Brik in het zicht, die eensgelyks derwaarts koers hielden;- de pompen raakte onklaar en verstopte door het stroopwater en het zand van de ballast

28^e de stuurboords pomp werdt uitgenomen en bleek het dat ruim 5 voeten zand verstopt was en reeds daar in zoo verhardt was, dat men het met yzeren houten er moest uit rameyen – al het water dat zich in het schip bevondt was nu een en al in stroop veranderd zoo dat de suiker lading reeds veel had geleeden, het schip helde meer dan 3 voeten naar stuurboord over, welke omstandigheid my veel kommer noodzaakte voor de schoone gouvernements lading,- de gezagvoerder verkeerde in eene benarde toestand, beleide des avonds zyn scheeps raad en droeg daarin alle de be-

zwaren voor die een verder voortzetten van de reis naar Japan konden na zich sleepen daar by opmerkende dat by aldien ons onverhoopt weder zwaar weder mogt overvallen, de onheilen dan niet te voorizen waren en welligt voor behoud van schip, lading en opvarende, aller noodlottigst en gaf derhalve in overweging of het voor behoud van lading - waarvan de suiker reeds in Melassis was veranderd, niet raadzamer was de Haven van Macao binnen te loopen daar dit de laatste haven was die ons op de verdere reis tot Japan bejegende, terwyl daarby speciaal werdt in overweging genomen dat men te Nagazaky / Japan / die hulp en voorziening aan scheepen behoefte, zooals zeildoek en touwerk, niet erlangen kan, en waartoe op Macao de middelen voorhanden waren en dit van het grootste belang was om het schip voor de terug reis van Japan naar Java bekwaam te maken,- de schips raad nam alle deze punten in overweging en stelde de beslissing uit tot de volgende morgen den 24^e als wanneer zy opnieuw vergaderde en er toen met eenparige stemmen werdt beslooten te Macao binnen te loopen om te repareren en de lading voor eene Totaale verwaarloosing te behoeden,- dadelyk daarop werdt de Koers veranderd, praaide toen wy eenigzins nader by de kust kwamen een Chineesche Visscherman, waarvan twee personen by ons overkwamen om ons tot loods te dienen, welk overkomen evenwel met groote vrees gepaard ging

Anno 1841

Aankomst in China

182

en waartoe zy als het ware door de gezag
voerder gedwongen wierden;- wy maakte
dien dag weinig vordering, doch hadden een
goede observatie en bevonden ons in
het Vaarwater naar Canton, ankerde
des avonds te 7 uren in onder de kust
30^e s'morgens vroeg onder zeil, maakte
weinig vordering door dien de wind
niet sterk genoeg was om de hevige
stroom die van de Canton rivier afkomt
door te zeilen;- de stuurboords pomp
werdt weder ingezet en onafgebroken
waren er vier mannen aan het pompen,
tegen de middag zette de wind in ons
voordeel eenigzins door, zeilde weldra
binnen de Eilanden door en hadden
het geluk s'avonds te 10 uren op de buiten
reede van Macao het anker te laten
vallen – by het opzeilen hadden wy een
trots gezicht op de meenig vuldige hooge
eilanden en klippen en hooge bergen van
de vaste kust in het verschiet, van
de stad konden wy met den avond
niets anders zien als de verlichting.-
31^e July, Heden morgen was ik met het
breken van den dag aan het dek om
al het schoon en vreemde dat my
omringde eens goed optenemen;-
Macao heeft wezentlyk een Majestieus
ligging waartoe deszelfs amphiteatersge-
wyze bouwing veel by brengd, de
verscheidene forten die het verdedigen
en op de hooge berg punten geleegen zyn,
leveren een schoon gezicht op zoomede
eenige torens en kloosters;- Daar
wy onze booten of sloepen verloren hadden, met

uitzondering van de Barkas¹⁰⁸, die zoowel van binnen als van onderen en op de beide kanten met Japanhout was beladen en om pakt en daarom niet wel losgemaakt konden worden, zoo werdt er een Chineesche boot gepraaid die kort daarna aan boord kwam en aannam om oze gezagvoerder en den Heer Bicker aan de wal te brengen ik meen voor 8 Spaansche daalders, en zoude ged. Heeren de noodige maatregelen voor ons alles debarquement inraamen alsmede voor eene spoedige ontlossing daar er immer stroop water werdt gepompt en het dus te vreeschen was de geheele suiker lading spoedig zouden verloren gaan.- te twee uren nademiddag ontving ik van den Heer Bicker een klein briefje waarin ZynEd my melde dat de Brik de Kock kapitein Willems de volgende morgen naar Batavia zouden vertrokken en dat een goeden gelegenheid was naar Java te schrijven,- Ik maakte dadelyk een officieel rapport van ons wedervaren aan den Directeur van s'landsproducten gereed en een brief aan Broeder Francois Butin, welke ik beide ter verdere Expeditie naar wal zond – des avonds kwam onze kapitein en den Hr. Bicker terug mede brengende den Heer Reynvaan die zich sedert kort te Macao als koopman of Commissionair had gevestigd, en by wien onze gezagvoerder zich ter bekoming van de benoedigde hulp had gewend, zynde er geen

Anno 1841

Hollandsche Consul of iemand daar mede belast op Macao aanwezig en de firma van Reynvaan & Co. het eenigste Hollandsche negotie huis,- Den Heer Reynvaan gaf ons de verzekering dat wy spoedig in alles wat ons schip benoodigd had zouden geholpen worden, ZynEdele verzocht my en den Hr. Bicker te logeren, het geen ik dankbaar aannam,- het was reeds laat in de nacht toen den Hr. Reynvaan naar de wal terug keerde en beloofde ons in de vroege morgen een vaartuig te zenden waarmede alle de Heeren te zamen konden debarqueren ons aanbeveelende om zoo weinig mogelyk bagage mede te nemen, alzoo wy anders moeyelykheden by het Departement der Inkomende rechten zouden onder vinden.-

184

Aankomst te Macao
in China

1^e Augustus 1841 vertrok ik in gezelschap van alle de Heeren met een zoogenaamde fastboot naar de wal, het was fraay weder en er waaide een ferme bris zoo dat ons vaartuig pylsnel er doorging en nu en dan water schepte, te 10 uren bereikte wy de stad aan de binnehaven; het was niet zonder aandoening toen ik de vaste grond weder onder myn voeten betrad, een vreugde traan ontrolde myn oogen en met groote dankbaarheid dacht ik aan het Opper wezen, die my en alle myne reisgezellen in de lange uren zoo weldadig heeft bygestaan en ons voor een ons dreigend groot gevaar heeft gered,-
- de wooning van den Heer Reynvaan

Anno 1841

was gelukkig niet ver van onze landing plaats verwyderd, ik zeg gelukkig, want aan de wal was het onverdragelyk heet en drukkende, zoo als ik het op Java of op Borneo onder Linie nimmer heb ondervonden, spoedig kwamen wy daar alzo aan en werden op een kleine Collation ontvangen,- na het gebruik hier van, begaf zich den Hr. Lutjens, Wolf, Oelrichs en Pierot, naar het Logement van Harker & Loen en maakte daar voor een maand de noodige arrangementen;- des avonds ontving ik een bezoek van den fransche Consul den Heer Challeay¹⁰⁹, een Jong mensch van verdienst, met wien ik dadelyk op een zeer minzaame voet in kennis geraakt, en my de belofte deed my al het schoone en merkwaardige dat Macao opleverd te laten bezigtigen

2^e Augustus, Het vertrek van de Brik de Kock uitgesteld zynde, maakte ik dadelyk een tweede rapport aan den Directeur der Producten gereed en gaf daar in kennis wat er sedert my voorgaand schryven was voorgevallen onder andere dat een Eng: schip was ingehuurd om de lading van de Middeburg overtenemen – van beide opgemelde rapporten zondt ik dupli- katen pr. het Eng: schip Water Witshi¹¹⁰ van Singapoera

3^e augustus maakte ik in gezelschap van den fransche Consul den Heer Challeay en den Heer Pierot een wandeling naar St. Anthonio, bragten en bezoek by

de aldaar woonachtige fransche Missionarissen die my met de meeste vriendelykheid ontvingen, door tusschen komst van de Missionair den Heer Gallery kreegen wy toegang tot het park van een ryke Portugeesche Ingezeten van Macao, op St. Anthonio gelegen en zeer merkwaardig om te zien, deszelfs aanleg ligt aande afhelling van de heuvel waarop St. Anthonio gelegen is, de groote rotsen of steenklompen die men hier en daar in het park aantreft en van aarde ontblood verspreid liggen even als of die door menschen handen daar gebragt waren, kan men niet dan met verwondering aanschouwen voor al de zulke, waarop, niet tegenstaande er hoegenaamd geen aarde op te vinden is, toch zwaare boomen groeyen doch welkers wortels langs de steen of rots heen loopen in de aarde en zoo hen voedzel ontvangen, men vindt in dit park ook een soort van grot, of liever gezegd twee groot rotsklompen die tot elkander gevallen zyn en een boog of halte geformeerd hebben, die een zeer romanesk aanzien geven en uitwelke halte men een aller schoonst gezigt heeft op de binnen hoven en het hooge gebergte van de vaste kust van China, het is ter dezer plaats, dat de vermaarde Portugeesche dichter, Louis Camens¹¹¹ zyn schoonste Versen en Hensinde? heeft geschreven,- volgens de overlevering, kwam hy dagelyks zyn bezigheid in dit grot

uitoevenen,- de tegenwoordige eigenaar van dit park heeft ter nagedachtenis aan Camens, in gemeld grot een zeil laten oprichten met toepasselyke Inscriptien voorzien, en boven op de twee steen klompen, een koepel of speelhuisje geplaatst – van daar is het gezigt verrukkelyk en Majestieus zoowel op de vaste kust, het groene eiland, en op de landtong die Macao aan het Chineesche ryk verbind doch op welker midde de toegang door een zwaare steene muur en poort is afgeslooten, vroeger was deze poort steeds door een talryke Chineesche Militaire wacht bezet en mogt men die poort of muur zelfs tot op een ordentlyke afstand niet naderen zonder geen gevaar te loopen van door de Chineesche beschimpd of met steene begooid te worden;- nu een Jaar geleeden, hebben de Engelsche deze poort overmeesterd en de Chineesche wacht met achterlating van een paar honderd van doode en gekweste verdreven.¹¹² althans de poort stond nu in 1841 open en kon men die ongestoord passeren – ik zelf ben die op een wandeling doorgegaan en heb my zelfs wel een kwart uur verder landwaarts in begaven, zonder dat my iets is we-dervaren of schoon wy nu en dan eenige Chineesche tegenkwamen,- de eerste Chineesche stad of vlek die men langs deze route aantreft is by de Macaoers bekend onder de naam van Cassabranka¹¹³, met een kyker kan men de huizen zeer goed

onderscheiden, als mede een hooge Chineesche Tooren - den 4^e augustus, bezigtigde ik in gezelschap van den Hr. Pierot, het Engelsche en Amerikaanse Kerkhof ook op St. Anthonio gelegen, de zindelykheid die daarop heerscht laat niets te wenschen over, de meeste graven zyn van steene tombes voorzien, op de terug togt van dit Somber verblyf bezigtigde wy de fraayste Chineesche pagode die zich in de omtrek van Macao bevindt, dezelve ligt aan den voet van een vry hooge rots in de binne haven en nagenoeg een gedeelte der oever uitmakende, en bestaat in drie tempels, den een boven de anderen in de rots uitgehouwen en zeer fraay en kunstig bewerkt, een zeer gemakkelyk trap eensgelyks in de rots ingebouwen leid met kronkelingen van de een tot den anderen, het geheel te zamen levert door het fraaye geboomte die hier en daar tusschen de rotspleeten groeyen en welkers Kruins het alles omdekken, een zeer schoon en pictoresk tafereel op - den 5^e augustus deed ik een wandeling door de stad en bezocht verscheidene Chineesche winkels als een yvoor, zyde stoffen, lak en porcelyn winkel, waar in alles zeer keurig en nettjes ten toon wordt gespreid en de koopers aller vriendelykst werden bejegend,- men kreigt warentlyk respect van de Chineeschen als men hen in industrie en kunstwerken gadeslaat – ook begaf ik my by verscheiden portret en landschap schilders op hun werkplaatsen, ook hier kan men het oog belustigen op de fraaye bloemen, vogels

insecten en Chineesche portretten op rystpapier
vervaardigd –

Heden bragt ik in gezelschap van de Heeren
Lutjens en Reynvaan een bezoek by den
Gouverneur van Macao, waartoe wy te
voren verzoek gedaan hadden, ZynExcel-
lencie ontving ons met de meeste minzaam-
heid en bood ons, des vereischt wordende,
zyne hulp aan.-

Daar zoowel ik als de overige Heeren
van alle geldelyke middelen verslooten waren
nam ik by den Hr. Reynvaan op een
Som van \$700,- gelykstaande aan f2100,-
en betaalde daarmede ieder een maand
tractement, als aan my zelve f495,-

aan den	Hr. Wolf	“ 435,-
“	“ Oelrichs	“ 285,-
“	“ Pierot	“ 285,-
“	“ Lucas	“ 100,-
en “	“ Lutjens	“ 500,-

Teld f2100

waarvan ik aan den Heer Reynvaan een
wissel afgaaf op het Indisch Gouver-
nement op Java –

den 6° augustus deed ik in gezelschap
van de Heer Challeay, Dorrepaal en
Pierot een uitstapje naar het Eiland Priest
en bezochte aldaar in het gebergte de
ruines van een oud verblyf der Jesuite
die de eerste vestiging van Macao hebben
tot stand gebragt – het zelve was nage-
noeg door de Thaifons geheel verwoest –
- den Hr. Pierot verzamelde eenige botanische
planten, op onze wandeling zag ik
een afschuwelyke zwarte slang van wel
drie voeten lang, het land of het gebergte
heeft wyders niets aanvalligs, zynde alle

zeer bar en rotsachtig, hier en daar ziet men een soort van sparreboomen die echter niet hoog opschieten;- om op die eiland te komen maakte wy gebruik van twee Tanka booten die door Meisjes of Jongen Vrouwen bestuurd worden en zeer ervaren zyn met de riemen en vrikker omtegaan, de boot is plat formig vierkant met een van bamboes en riet te zamen gestelde tent overdekt.- van diesdadige booten kried het op Macao en maakt men daarvan voor een geringe betaling gebruik om zich naar boord van de schepen of van de eene kant van de stad naar den anderen te doen voeren.-

den 9^e deed ik een uitstapje naar het groene eiland, zynde het eigendom van de Portugeesche Geestelykheid, het is zeer klein maar nog al vruchtbaar, ik wandelde het in een half uurtje geheel rond, er staat een kleine huisje en een kapel op, omgeven van een moestuin, twee of drie maal s'weeks komen de Pristers met hunne leerlingen al de Chineesche Christenen, hier eenige uitspanning nemen.-

14^e aug. – Het schip Middelburg was nu zoo ver ledig gevallen dat hetzelfde binnen de Typa / zynde een voor de schepen alle zins veilige binne haven vlak tegen over de stad / konde loopen om de noodige reparatien te bewerkstelligen –

den 15^e begaf ik my naar boord om de beschadigde toestand van de Suiker kanassers¹¹⁴ in oogenschouw te nemen, men presumeerde dat de twee onderste loogen kanassers reeds verstroopt waren,

dus nagenoeg de helft van de lading of 600 kanassers – het zag er in het ruim beklagenswaardig uit, evenwel kreeg men de overtuiging dat het schip niet lek was hetgeen voor my een groote geruststelling was.-

Toen ik des avonds aan wal kwam vernam ik dat den Hr. Pierot die sedert eenige dagen ongesteld was, nu zeer ernstig ziek en eilhoofdig was, ik vervoeg my dadelyk by hen en vond hem werkelyk in een gevaarlyke bestand – den Hr. Lutjens had reeds Doctor Anderson ontboden die spoedig kwam en over Pierots toestand het hoofd schudde en verklaarde dat hy zeer bedenkelyk was – hy schreef dadelyk de Callamee¹¹⁵ voor, alsmede om hem het haar aftescheeren en het hoofd aan houdend met azyn en water nat te houden, - den assistent Oelrichs verzocht ik om by de Patient te waken met onze sloop Doctor den Hr. Hoos – toen ik de zieke verliet zeide ik tegen hem, Pierot ik kom morgen vroeg naar u zien, “het is wel Heer Bik ik zal waken dat ik vroeg by de hand ben” was zyn antwoord, had ik kunnen vermoede dat zyn dood zoo naby was, dan had ik hem stellig den nacht niet verlieten, maar helaas het was maar altewaar,- te half zes uren morgens schreef my den Hr. Oelrich dat Pierots toestand na myn vertrek almeer en meer verergerde en hy te half vyf uren de geest had gegeven, deze tyding trof my als een donderslag op het lyf en verplette my geheel en al, ik

Anno 1841

begaf my dadelyk naar het Logement om my van die verschrikkelyke tyding die ik niet konde gelooven, te overtuigen, dan helaas, doorkomende bleek het my maar als te goed dat myn vriend niet meer was, zyn gelaatstrekken waren reeds verschrikkelyk veranderd, traanen van weemoed ontrolde myne oogen en gaven my bevroefd hart verligting – ik had voor Pierot vriendschap op gevat en beloofde my daarvan de schoonste vruchten, dan tegen de onverbiddelyke dood is geen kruid gewassen;- myn eerste onderzoek was of den overleeden ook een laatste wils beschikking had achtergelaten dan myn nasporing was vruchteloos en dientengevolge benoemde ik den Pakhuismeester Wolf en assistent Oelrichs tot Commissarissen van zyn nalatenschap om daarvan aan de weeskamer te Batavia verantwoording te doen, en wyders het noodige in het werk te stellen dat onze reis genoot een ordentelyke en behoorlyke ten aarde bestelling onderging, tot dit einde hebben zy zich by de Missionarissen van het Engelsche kerkhof gewend en in de vroege morgen van den 17^e augustus 1841 bewezen wy aan wylen onzen vriend de laatste Eer – alles ging zeer delicaat en discreet in zyn werk, een Amerikaansche Missionaris deed een lykdienst, zoo als by hen gebruikelyk is, kort aan den ingang van het Eng kerkhof

Anno 1841

was een betamelyk graf in gereedschap gebragt,- het was heden juist 12 dagen geleeden dat ik met den overledene dit merkwaardig plekje grond bezocht en toen gezamelyk uitwyde over de groote eenvoudig en zindelykheid die hier heerscht, en hadden toen weinig gedachten dat een van ons beide daar zoo spoedig zyn laatste rustplaats zouden betrekken,- buiten en behalve de Heeren Lutjens, kapitein Rooderkerk en de overige Japansche ambtenaren, werdt de laatste Eer aan onze vriend ook nog bewezen door den Heer Challeay fransch Consul, en de Heeren van Loffelt en Reynvaan, kooplieden, door de gezamentlyke op Macao aanwezig Hollanders bekostigd is het graf van wylen Pierot met een Steene Zerk voorzien, waarop een toepas-selyke Inscriptie is ingebyteld.- Den 18^e aug. kwam er een schip aan die de Javasche Couranten¹¹⁶ tot 20 July aanbragt,- ik vernam daar uit voor my geruststellende tyding.- Den 22 aug. ontving ik ten huize van myn gastheer Reynvaan, een Contra bezoek van Zyne Excellencie den Gouverneur van Macao, kolonel Adriaio Accacio da Silveira Pinto¹¹⁷, Ridder van verscheide ordes, warentlyk een groote attentie

Anno 1841

en voor my vereerende onderscheiding, Zyne Excellencie was zeer spraak en minzaam, gaf my op nieuw de verzekering van zyne bereidwilligheid om my van dienst te zyn – ook bleef ZynEx. niet in gebreeken my te Condolleeren met het verlies van onze reisgenoot Pierot waarin ZynEx. grooten deel nam; na het nuttigen van eenige verversching nam ZynEx. afscheid en keerde naar zyn Hotel terug, hy werd gedrogen in een zeer nette Palankein, door vier in levery gedoste negers, vooraf gegaan van een ordonnans.-

Den 24^e augustus arriveerde te Macao met het Eng. schip Nephunes, den Heer P. Tiedeman, Compagnon van den Hr. Reynvaan – was den 6^e augustus van Java vertrokken en had myne familie den 27^e July op Batavia in welstand verlaten – ZynEd. verhaalde my dat myn brief in Straat Banka afgezonden behoorlyk was ontvangen

27^e augustus ons schip was nu nagenoeg leedig, men rekende dat er een kleine 600 kanassers met Suiker bedorven en verstroopt waren als mede eenige baalen met kruidnagelen en twee kisten met lakens uitterlyk beschaadigd - met ongenoegen vernam ik dezer dagen dat ons scheeps volk ontevreden was over de schaftery, dat enkele provisien geheel bedorven waren en zy geweigerd hadden dienst te doen, terwyl er tusschen den gezagvoerder en 1^e stuurman ook oneenigheden plaats

vonden die zoo ver liepen dat laastgemelde het arrest kreeg – dat deze voorvallen voor my en andere passagiers by het ongeluk dat ons reeds getroffen had, hoogst onaangenaam was, laat zich ligt begrypen, ik heb er my toen mede bemoeid en door myn tusschenkomst is alles weder ten beste geregeld – daar wy veel zieken en ook eenige dooden hadden, heeft de kapitein zes matroosen in dienst genomen van een al hier afgekeurde Deensch schip, hetgeen tot Completering der Equipage hoogst noodzakelyk was 28^e Den Heer Lutjens nam zich stellig voor om de reparatie van ons schip niet aftewachten – en heeft dezen dagen een accoord aangegaan met de gezagvoerder van het Eng. schip City of Palaices, die hem voor 175 Sp. daalders naar Singapoera zoude overbrengen, - Door de komst van den Heer Tiedeman by den Hr. Reynvaan geene genoegzaame ruimte overschietende om my te logeren zoo heb ik met intrek genomen in het British Hotel, alwaar de overige Heeren ook gelogeerd waren Den 9^e September wierde er van de Gouvernements lading uit de Middelburg op publieke vendutie verkocht

599 kanassers besch:	Suiker
11 zakken d.	Kruidnagels
4 d. d.	Saffloer

welke gezamentlyk rendeerde \$1200,- waarvan echter nog afgaan de vendue en anderen ongelden.-

Anno 1841

9^e September 1841 zyn er van de gouvernements lading ter goedmaking van de kosten van reparatie &c. &c. verkocht, de geheele hoeveelheid Tin a \$15,25 de pikol de resteerende kruidnagels “ 33 “ en de meesten muskaat “ 73 “ van de kambang pachten een groote hoeveelheid Rotting

14^e Sept. heden vertrok den Hr. Lutjens met de City of Palaices over Singapoera, ik gaf aan ZynEdele ten bezorging mede verscheidene officieele en partikuliere brieven, almede myn Portret, het welk ik hier door en Chineesche kunst schilder had laten vervaardigen en volgens getuigenis van andere zeer goed en gelykende was uitgevallen – ik bestemde het voor myne kinderen die ik verzekerd was daarmede een groot genoeg te doen

By het weder aan boord brengen van de gouvernements lading werden er weder 15 kanassers met beschadigde suiker ontdekt die verkocht wierden almede 250 kanassers onbeschadigde en eenige lywaden van de pachten ter goedmaking van de kosten;- De Middellburg was nu weder in goede order en bekwaam om zee te keeren, dan aangezien de monsson nu reeds zoo verre verlopen was dat om Japan te bereiken zulks een geheele ophaals togt was, waartegen de gezagvoerder zelfs zyn bezwaare in het midden bragt – en aangezien de gouvernements

Anno 1841

lading zoodanig was gespoileerd en het resterende niet toereikende was om daarmede op Japan ten handel te komen, altans niet om daarvoor de verlaagde koper taks te verkreigen en in aanmerking genomen hebbende dat by aldien de reis naar Japan werd door gezet zulks stellig tot gouvernements nadeel zouden strekken daar het schip zeker niet voor de maand April 1842 Japan weder zouden kunnen verlaten, / welligt met onvoldoende retourlading van koper om reden van de geringe aanbrengh / en het dus zoo veel langer in dienst zouden blyven en huurloon trekken – zoo ben ik na ryp overleg met den pakhuismeester J.M. Wolf, met de gezagvoerder over eengekomen om de terug reis naar Java aantenemen en overtuigd dat ik in de gegeven omstandigheden, in het belang van myn gouvernement handelde – hebbende ik van dat alles met de vereischte bescheiden aan het gouvernement verslag gedaan.-

Na een verblyf te Makao van ruim drie maanden, embarkeerde ik my weder op de Middelburg voor Batavia den 2^e November en verlieten wy den 7^e daaraanvolgende de reede, uitgeleiden gedaan worden door de Heeren Tiedeman en Reynvaan,- Ik wil niet in verzuim blyven hier aanteteekenen

Anno 1841

Over het algemeen verheugd ik my gelegenheid gehad te hebben Macao te bezichtigen, het is een merkwaardig plekje grond op Gods Aardbodem, de groote en prachtige gebouwen die men in de stad aantreft, getuigen van de welvaart die daar in vroegere tyden moet geheerscht hebben,- het is ongelooflyk welke natien dit kleine uithoekje van het groote Chineesche ryk al niet bezoeken - wanneer men langs de schoone Priagrande¹¹⁸ wandeld doet men geen tien schreeden of men ontmoet een vreemdeling, meer dan eens zag ik van uit myn vertrek binnen een oogenblik het Hotel passeeren Engelsche, Portugeeschen, Franschen, Hollanders, Deene, Bengaleesen, Persiaane, Arabieren, Maleyers, Manillaanen, Chineeschen, Americanen, Ja zelfs Japannischen, van welke natie zich een zestal op Macao bevinden, die op de kusten van zyne Vaderland scheepbreuk geleeden hebben en door Americanen of Engelsche in zee zyn gered geworden, en welke door de Japansche wetten na een maal hun geboorte land verlaten te hebben, wederhouden werden terug te keeren zouden hun leven niet op het spel te zetten worden

Macao heeft warentlyk iets aantlokkelyks voor een vreemdeling, even wel langer als ik er was moet men er niet blyven of het wordt te eentoonig - trouwens dit was thans

dat ik gedurende myn verblyf te Macao van de zoo even genoemde Heeren veel vriendschap genooten heb, als ook van de fransche Consul den Heer Chaillay en eenige fransche Missionarissen, de in hun gezelschap doorgebragte oogenblikken zullen my steeds eene aangenaame herinnering te weeg brengen over De terug reis naar Java die ik gehoopt had spoedig te zullen volbrengen, daar wy volgens de verklaring van des kundige juist op het beste tydstip van de monsson vertrokken, was evenwel alles behalve dat – reeds in den aanvang kampte wy met schraalen winden zoo dat de vordering niet zeer groot was den 11^e Novbr. waren wy slechts tot op 112 graaden lengte / 15 graaden N breedte gevorderd.- den 12 Novbr. was het zeer buijig weder en konde wy door de dik bezette lucht geen observatie kreigen – des nade middags nam de wind toe en liep om naar het Z.W., wy zeilde toen met digt gereefde marsseilen – des avonds te 9 uren kreegen wy de wind vlak voor de boeg, nam hand over hand toe en veranderde weldra in eene hevige storm – des nachts te 12 uren leede wy bygedraaid – te een uren brak door het geweldige dompen de boegsprit, verloren de kluiver en buitenkluiver voor groote steng,

Anno 1841

geenzins het geval, dagelyks ziet men er schepen van evengenaamde natien aankomen en vertrekken, men verneemd er dus al het Europeische nieuws en daarenboven heerscht er in Macao thans, door het aanwezen van de Engelsche vloot en arme op de noordelyke kusten en waarvan een kleine smal deel zich ter reede van Macao ophoudt, vry onbegrypelyke levendigheid en toestaat er een groot verlies van de dagelyksche noodwendigheden aan de meenigvuldige schepen Equipagen,- door de bank telde ik dagelyks tusschen de dertig en viertig schepen ter reede liggende.-

bram en marseraa, de bovensteng van de groote mars en deszelfs groote steng gespleeten, dit alles gebeurde by eene geweldige domping, men kan dus nagaan wat een vreeslyke schok en consternatie zulks veroorzaakte en dit alles onder geweldige donder, bliksem en stort regens – ik dacht dat ons laatste uur gekomen was, het was my niet mogelijk op de beene te staan en had my als het ware vast gesjord en bleef zoo geduldig en gelaten ons lot afwachten - de angstige en kommervolle nacht die ik toen voor de tweede maal op de Middelburg doorbragt laat zich by kans niet beschryven – al de onheilen op de uitreis, die wy zoo gelukkig waren ontkomen, kwamen my nu weder levendig voor de geest, dan ook nu gaf God ons uitkomst, tegen de morgenstond nam de wind af – toen ik de eerste schemering van den dag bespeurde en men my kwam verhalen dat het weder merkelyk bedaard was, dankte ik onze Hemelsche Vader in stille gebeden,- Ik begaf my nu ook spoedig naar het dek om oog getuig te zyn van de verschrikkelyke verwoesting, die onze bodem zoo eens klaps had ondervonden, het was een droevige aanschouwing, de

Anno 1841

twee voor marsseraas hingen nog in het stuurboords wand met de reeling doch verbreiseld, van de bram ra en steng des groote mars hing nog twee stukken te slingeren een groot gedeelte van zeilen, wand en ander touwwerk uit een gezakt, dit schip dat daags te voren er nog zoo aanschouwelyk uitzag, geleek nu geheel ontakeld;- alle hens was bezig om nog te redden wat mogelyk was het geen door de geweldige hoogen zeeën die er nog liepen met groot gevaar gepaard ging, wy kreegen evenwel alles gelukkig binnen boord, de zeilen die gespaard waren gebleven en men konde byzetten waren het groot zeil, groot marszeil, de fok, de bezaan en het grietje,- te 10 uren s'morgen kreegen wy een schip in zicht die de Eng. vlag vertoonde, daar wy nog voorraad hadden van rand houten, zeilen &c., zoo dat er in de geleeden schaden kon voorzien worden en herstellen, hebben wy geen assistentie of hulp gevraagd, aan een nieuwe boeg sprit konden hy ons toch niet helpen en werden er de beste middelen in het werk gesteld om dezelve zoo goed mogelyk met versjorringen in bruikbaare staat te brengen –
- de wind was nu geheel gaan liggen en was ons tegen – wy zeilden nu Coers naar de Kust van Cochin China

Anno 1841

welke wy des avonds van den
14 November in het zicht kreegen
(zeer hoog land) – dagelyks was de
equipage nu bezig om het boeg te
herstellen, ongelukkig was de baas timmer-
man ziek in de kooy, zoo dat de ver-
vaardiging van nieuwe raas en stengen
zeer traag ging.-

den 15 Novbr. kreegen wy een flauw doch
voordelig windje, maar helaas daar
wy slechts zo weinig zeil konden voeren
zoo was de voortgang onbeduidend
- de breuk aan de groote steng bleek
nu van meer aanbelang te zyn, als
men aanvankelyk had gedacht
juist by het ezels hoofd¹¹⁹ was dezelve
gespleeten of gekraakt – de herstelling
van deze breuk liep gelukkig af.-

Tot den 1^e December was het dage-
lyks niet dan zukkelen, wy hadden
toen meer dan een graad in breedte
verloren, wy liepen toen benoorden
de Anambas Eilanden naar de West
alwaar wy het geluk hadden er
meer noorderlyk wind te treffen

den 2^e Decbr. passeerde Poela Domor,

“ 3 “ “ de Linje

“ 4 “ “ de Eilanden Poelo Toty

en Poelo Taay – zeilde vervolgens koers
op Straat Banka, alwaar wy
des avonds van den 6 Decbr. aan
de monding ten anker kwamen,

Anno 1841

gedurende de twee laatst verloopen nachten hadden wy zwaare donder en bliksem den 7^e Decbr. praayde wy in Straat Banka de bark Dorothea Henrietta Kapitein Thedens, kwam van Singapoera en Riu¹²⁰ en was bestemd naar Batavia;- Daar onze kajuits provinsie nagenoeg op was verzochte wy eenige assistentie en verkreegen eenige kippen, wat aardappelen en vruchten benevens twee kleine levend kantjuls / een zeer smakelyk wild / liet den gezagvoerder voornd. voor een en ander myne hartelyke dank betuigen en verzocht ZynEd. tevens, zich te willen belasten met een brief aan Broeder Francois alzoo ik wel begreep hy de plaats onzer bestemming vroeger dan wy zouden bereiken ter zake wy door de geleedene schaden, geen genoegzaam zeil konden voeren Tot den 11 Decbr. zukkelde wy in Straat Banka doch in den achter middag van dien datum kwamen wy gelukkig buiten de Straat door de droogtens en passeerde weldra de Lucipara Eilanden, des nachts waaide het een viksche koelte die ons een goed einde weegs in de Javasche Zee bragt, duurde den 12^e voort en in de vroege morgen van den 14^e waren wy by de Noordwachter¹²¹ en zagen de zoogenaamde Blaauwe berg van het gelukig Java

Anno 1841

Den 15^e en 16^e zukkelde met tegenwind
en bleven immer by de Noordwachter
- om ons een weinig te verzetten gaf ik
met eenige Heeren en kapitein Rooderkerk
dat eiland een bezoek,- daar ik wist
dat zich hier dikmaals zee roovers
ophielden namen wy een goede voor
zorg en wapende ons na behoren,
ook vleyde wy ons eenig wild gevo-
gelte op te doen of een schilpad
die zich daar in meenigte bevinden,
maar in alles werden wy te leur
gesteld noch vogel noch visch of
schilpad zyn wy magtig geworden,
wy vonden op het Eilandje een
verlaten hut van de roovers en
een yzerhoute piek die ze hadden
achtergelaten.- tegen de middag ver-
hefde zich de wind en dankte ik
God ik weder aanboord was
want ons schip was door de hevige
stroom redelyk ver af gedreeven
zoo dat wy zeker wel drie uren
hebben moeten roeyen, alvorens het
te bereiken en dat met een ranke
boot, zwaar beladen en tamelyk
lek,- nooit weder zoodanig uit
stapje, het is zeker zeer aanlokke-
lyk om op een lange reis eens voet
op de vaste grond te zetten, dan altoos
gaan die met eenig gevaar gepaard
en daarom rade ik die een ieder af.-

Anno 1841

Den 17^e Decbr. kwamen wy des avonds te 9 uren by het Eilandje Edam¹²² ten anker, met zons ondergang hadden wy de ter reede Batavia zien liggen dan de wind was te flauw om die te bereiken, in de vroege morgen van den 18^e December 1841 zeilde wy naar de reden die ons schip omstreeks 10 uren bereikte en hadden wy alzoo de lang durige reis van 41 Etmaalen, een groot verschil van 20 die daartoe gewoonlyk word besteed.-

Terugkomst op Batavia
van een mislukte reis naar Japan

Nog niet ter reede gekomen zynde kwam er reeds een sloep aanboord welke door myn Broeder Butin was afgezonden om my aftehalen, ik maakte daarvan dadelyk gebruik en begaf my in gezelschap van den Hr. Bicker naar wal,- aan het Zeehoofd komende had ik het onuitspreekelyk groot genoegen dan te omhelzen myn Zoon Willem en Broeders Doris en Francois, die ongeduldig myne komst verbeiden – deze ontmoeting was niet zonder aandoening tot myn geruststelling vernam ik dat overige leden der familie wel varende waren edoch dat myn ongelukkig dochtertje Wilhelmina in de maand augustus was overleeden, ik had dit droevig lot wel voorzien en menschelyker wyze kan men het als eene weldaad beschouwen dat

(Kapitain Theedens was reeds voor drie dagen aangekomen en men maakte zich over myn lang achtig wegen blyven ongerust)

Anno 1841

het wichtje uit haar leiden is genomen
terwyl het hoogst waarschylyk spra-
keloos en gebrekkig was gebleven.-
weldra bereikte wy de stad, stapte
in het rytuig en eenige oogenblikken
later omhelsde ik myne beide Dochters
Broeders en Zusters en Moeder de Nys
- ook had ik het genoegen te omhelzen
myne eenigste Zuster Mimi die
sedert 1834 in Holland was doch
sedert my afwezen naar Macao
op Batavia was terug gekomen
met haar twee dochters,
gehuwd met den Heer de Seriere
Oost Ind: ambtenaar die met
verlof naar Holland was geweest
- ik wist van deze vereeniging niets
af en stond dus wonderlyk op te keeken
myn Zuster die ik hoog en droog
in Holland waande, nu gehuwd
met haar man voor my te zien,
niet lang hebben wy van haar
byzyn genoegen gehad, daar haar
Echtgenoot spoedig werdt benoemd
tot Gouverneur van de Moluksche
Eilanden en reeds in Maart 1842
de reis derwaarts aannam ver-
gezeld van hare dochters en
een aangehuwde Zoon.-
By myn terugkomst nam ik da-
delyk myn intrek by Broeder Butin
en leefde daar gelukkig met myne
Dochters en Zoon Willem.-

Anno 1842

Daar ik nu eens ruim zes maanden voor my had alvorens de Expeditie naar Japan in dit Jaar gevolg zoude nemen, zoo verzocht ik aan het Gouvernement en verkreeg ik de vergunning tot het doen eener reis over Java onder 't genot van vrydom der postpaarden en my door myn Broeder Doris te laten vergezellen, hoofdzakelyk had dit togt ten doel om myne Broeders en Zusters op Java een laast vaarwel te brengen - De noodige toebereidselen gemaakt zynde en alles tot den aftogt gereed zynde waarmede wy wachte tot dat de west monsson Java begon te verlaten vertrokken wy op den 5 April 1842, kwamen te 10 uren te Buitenzorg en na daar nog eenige schikkingen gemaakt te hebben reisde wy tot Cieceroi¹²³ stapte by den Landheer onze oude vriend en reisgenoot van de Nassau den Heer J. v.d. Crab af en by wien wy een gul onthaal en nachtverblyf genooten – Cieceroi is een heerlyk Climat het ligt aan de 51° paal van Batavia digt aan de voet van de Megmadon¹²⁴.

Reis over Java

Vertrek van Batavia

Buitenzorg, of tot

Cieceroa, een afstand van 51 palen

6 april – reisde dien dag tot Tjanjor¹²⁵ een afstand van 26 palen,- de passage van de Megmadon en door Tjipannas, alwaar wy in het klein buiten verblyf of optrekjen van den Gouv. Gen. ons een weinig ophielden – is alles interessants en ofschoon ik dit reis in 1817 had maakt, was my door de groote verandering en uitbreiding der Cultuur, alles vreemd,

Tjanjor afstand 26

Anno 1842		Palen	Tegen de middag stapte wy aan het
	pr transport	77	Logement te Tjanjor af – maakte dadelyk een bezoek by den Heer Resident Generaal Cleerens die ons op het middagmaal uitnoodigde en by wien wy een aller genogelykste avond doorbragten.
Bandong	afstand	40	7 ^e april reisde tot Bandong afst. 40 palen op 17 palen afstand van Tjanjor hebben wy met groot genoegen het thee Etablissement te Radjamendala bezigtigd
Sumadang		29	8 ^e april reisde tot Sumadang afs. 24 palen schoon berg achtig landstreek
Cheribon		58	9 ^e april reisde tot Cheribon 58 palen afstand op 25 palen afstand passeerde wy Tomo alwaar de koffy en zout pakhuizen gelegen zyn en by de 50 ^e paal het fort Palimang; kwamen tegen zes uren op Tankil aan en stapte by den Heer Secretaris Musquetier af
			10 ^e april bezochte wy in de vroege morgen het merkwaardige <u>Soengie-Ragie</u> of nagmaakt Chineesch grotwerk binnen hetwelk zich een lusthuisje bevindt van de voormalige <u>Sultan Sapoe</u> ¹²⁶ , zeer romanesk aan een vyver gelegen,- het ligt slechst 2 paal van Cheribon en dus een ieder aanteraden dit belangryk plekje te gaan bezoeken
Tagal		47	Tegen de middag zette wy de reis wederom voort tot Tagal afst. 47 palen en stapte in het Logement af, alwaar wy tot ons genoegen aantreffen onze oude bekende de Heeren Lucassen en Holmberg de Beckfeldt – beneven den Hr. Hoevenaar welke Heeren in de nabyheid van Tagal Suiker fabriken hebben aangelegd.-
	Transporten	251	

Anno 1842	pr. transport	251 palen	11 ^e april reisde tot Pakkalongang afst. 42 palen
Pakkalongang		42	logeerde in de herberg en bragte de avond aangenaam door by den Hr. Resident Doornik
Samarang		64	12 ^e april reisde tot Samarang afst. 64 palen men passeerd op dit traject de wyd uitgestrekte <u>Jatie bosschen</u> ¹²⁷ – aan de grens komende / Kalis tiekoes / konde wy dezelve wegens de zwaare stroom niet passeeren en waren verpligt om een paar uren in de dessa ¹²⁸ optehouden.- Des avonds laat kwamen wy te Samarang aan en stapte in het Logement by van de Graaf af – ik maakte dien avond nog een bezoek by Zwager van Berckel wien ik met zyne Vrouw en kinderen welvarende aantrof – 13 ^e april reisde naar Pattie, hoofd plaats van de Residentie Japara afst. 50 palen – des avonds laat kwamen wy daar aan en ondervond ik de groote vreugde Zwager Frederik de Nys, Secretaris der Residents, met zyn Vrouw en kinderen in gezondheid aantetreffen, den 14 ^e bleven wy ten Zynent, bezigtigde het merkwaardige en bragte wy eenige aangename uurtjes te zamen door.- 15 ^e april keerde naar Samarang terug (50 palen) gebruikte het middagmaal by Zwager van Berckel en maakte des avonds een bezoek by den Hr. Resident Smis- sert. 16 ^e april reisde naar Ampel 62 palen afs. hier had ik wederom het voorregt Zwager Breton de Nys met zyn Vrouw en twee lieve kinderen aantetreffen – den 17 en 18 ^e april bleven wy hier stil – Ampel ligt aan de voet van de berg <u>Meer-baboe</u> zeer koud Climaat
Japara		50	
Samarang		50	
Ampel		42	
Transporten		499	

Anno 1842 pr. transport 499 palen
Sourakarta afstand 25

19^e april vertrokken naar Sourakarta
verblyf plaats van de Keizer, wy stapte
af by Broeder Vreede Bik assistent
Resident, die wy het genoeg hadden
met Vrouw en Kinderen in welstand aan
te treffen;- Tot den 22 april vertoefde
wy ten zynent op welke dag wy het
Mahomedaansche feest Grebek Moelet
by woonde, dat zeer merkwaardig
is om te aanschouwen,- na dat den
Heer Resident met alle de aanwezige
Europeans en corps¹²⁹
zich naar de Craton¹³⁰ hadden begeven
om Z. H. te complimenteeren, begaf
de Keizer zich met alle de voornaam-
ste Prinssen nu de op den Alon Alon
verheven zitplaats en vertoond Z. H.
zich aan de bevolking deeld onder
hun mondbehoefte uit en wint
berigten in over de gesteldheid van zyn
land en van het ryp gewas,- meer
dan 50 000 menschen waaronder een
groot aantal Militaire waren
daar te zamen gevloeyd,- de bepaalde
toosten die by deze gelegenheid door
Z. H. en de Heer Resident worden
ingesteld onder het nuttigen van Likeuren
worden met een Salut uit het geweer
begroet – de aanspraak van Z. H.
aan de oudste mantrie¹³¹ van des
bevolking en het antwoord van
deze aan zyne Vorst, is waarentlyk
zeer indrukwekkende, de doodelyke
stilte die er op dit oogenblik onder
zoo een groot meenigte heerscht is
opmerkingswaardig en getuigd van

Anno 1842	pr. transport	524 palen	een groote Eerbied en onderdaanigheid aan de persoon des Keizers – na den afloop dezer plegtigheid wordt Z. H. weder en Corps naar zyn verblyf terug geleid en het overige van de dag door gebragt met het geven van een Dine door de Heer Resident, waarop ontgenomen Z. H. alle de Prinsen tegenwoordig zyn en zich braaf te goed doen met het leedigen van volle beekers wyn.-
Ngamplak	afstand	6	23 april vertrokken naar Ngamplak een dessa op de landeryen van Pangerang Prang Midans, daar myn Broeder Bruno Bik in huur en waarden? een Indigo fabriek heeft opgericht, ook hem troffen wy met zyn Jeugdig Vrouw en twee kinderen in welstand aan, hy leeft daar zeer eenzaam, wy bleven den 24 ^e by hem stil en schepte veel vermaak om de werking van zyn fabriek die zeer lief en doelmatig gelegen is optenemen – de aanplant van de Indigo was reeds uitgestrekt, het plantsoen stond fraay en beloofde de beste resultaten.-
Terug Salo		6	25 april terug naar Salo, alwaar wy tot den 29 ^e aangename dagen by Broeder Vreede doorbragten
Djocjakarta		42	30 april vertrokken naar Djocjakarta verblyfplaats van den Sultan, daar wy des achtermiddags aankwamen op deze route passeerd men de merkwaardige oudheden of Ruins van de Tempels te Brambanang ¹³² – enkele hebben wy beklommen en belonen de
	Transporten	578	[volgende pagina(s) ontbreekt]

Anno 1842 pr. transport 620 palen

goed gepromeneerd, hetzelfde ligt aan het voetstuk afgekanteld, waarschylyk door een aardbeving veroorzaakt.-
Ik had hier het genoegen myn Zwager Janus de Nys in welstand aantetreffen zyn afdeling waar hy als Controlleur gevestigd is ligt een twintig palen van de hoofdplaats –
den 5^e dag beklommen wy de berg Tider, de Inlanders zeggen dat deze berg het juist midden punt van Java is – Tider beteekend in 't Javaansch Navel, dus de berg draagd de eigen schappelyke naam van de Navel van Java – den Hr. Resident heeft er een speelhuisje op, en het ver gezicht dat men daarop in alle rigtingen by helder weder heeft, is de moeite wel waardig die klauterpartij te doen.-

211

Salatiga afstand 30

7 Mey vertrokken langs de nieuwe weg over het Jamboesche gebergte langs Ambaraawa, Assenan, naar Salatiga, alwaar wy by den Heer Labretonniere afstapte en logeerde; de vestings werken op Ambaraawa aangelegd worden er op lange na noch niet voltooyd, zyn evenwel merkwaardig om in oogenschouw te nemen, zoo wel den aanleg als het metzelwerk verdiend in zonderheid den aandacht en doet Eer aan de bewerkers en derzelver op zichters of Ingenieurs.-
Na van myn Broeder Vreede hier afscheid genomen te hebben als moetende naar Salo terug keren vertrokken wy op den

Transporten 650

Anno 1842	pr. transport	650 palen	8 Mey naar Samarang, en kwamen
Samarang	afstand	30	daar des avonds laat aan
Pakkalangang		64	9 Mey vertrokken naar Pakkalangang en aldaar tot den 11 ^e stil gebleeven om het merkwaardige in de omtrek te zien
Cheribon		89	12 ^e vertrokken tot Cheribon, na ons te Tagal eenige oogenblikken te hebben opgehouden, kwamen wy daar des achtermiddags aan en stapte by den Secretaris Musquetier af.- door de goede medewerking van den Heer werden wy in staat gesteld om door de binnen landen van Cheribon in het zuidelyk gedeelte van Preanger landen te voeren en zoo de terug reis te vervolgen,- Tot dat einde moesten wy ons een dag ophouden ten einde den Regent die ons moest assisteren in de gelegenheid te stellen de benoodigde paarden op de diferente stations in gereedheid te doorbrengen In de vroege morgen van den 14 ^e Mey vertrokken wy alzoo naar <u>Koeningan</u> alwaar wy tegen de middag aankwamen en door de Controlleur Cannarts zeer minzaam werden ontvangen den 15 ^e bleven wy daarover en bezochte op eenige palen afstand en zeer aan- genaam gelegen Badplaats in het midden van een Koffy plantage en aan den voet van een berg, vaar men een meenigte Aapen aantreft, het water waar men zich in baad, is zoo
	Transporten	854	

Anno 1842 pr. transport 854 palen

Panjaloe afstand 27

Den Heer Cannarts deed ons uitgeleide tot zyn grensscheiding alwaar zich een thee plantage bevindt genaamd ... en wiens aanleg zeer eenvoudig toch keurig nettjes is – de thee plant stond overschoon een vyftigtal Jonge Meisjes waren juist bezig met bladeren te plukken hetgeen een genoeglyk oog verschaft;- ook passeerde wy op deze roete de vermaarde badplaats van den oude Sultan van Jakatra, die om deszelfs byzondere aanleg voornamelyk van het Speelhuisje en het tusschen wal de moeite waardig is om te bezichtigen

Manandjaya afstand 24

Transporten 905

helder als kristal en weemeld van visschen

16 Mey vertrokken naar het district

Panjaloe aanvankelyk gebruikte

wy paarden en voor ons rytuig doch

de twee laatste stations werden

wy door menschen getrokken, tegen

de middag kwamen wy aan

de Passangrang¹³³ of vertoefhuis

van den Regent aan en werden

daar opgewagt door den Controleur

den Hr. de Vries die ons minzaan

ontvangde;- Nooit in myn leven

zag ik schooner landstreek als

hier, het huis ligt aan de oever

van een wyd uitgestrekt meer waar-

in verscheiden eilandjes, en het

overige gedeelte van de enfiron

is zoodanig gecultiveerd dat er

geen plekje onbeboomd te vinden

is – het Climaat is hier ook vry

koud, wy bragten een aangename

avond door, kreegen een bezoek

van de Demang¹³⁴.-

17 Mey vertrokken naar Manandjaya

(Preanger land) alwaar wy tegen de

middag aankwamen,- de geheel

landstreek die wy deze morgen

doorreisde is verrukkelyk schoon

en overal troffen wy goede trans-

portmiddelen, alles het eigendom

van de Heren Regenten.- digt by

Tassiek Malays (Preanger regentschappen)

passeerd over de rivier die de scheiding

Anno 1842	pr. transport	905 palen	tusschen het laastgemeld land en Cheribon uitmaakt.- Manandjaya is een sedert kort aangelegde Negory – de Regent troffen wy niet tehuis doch des niet tegen staande kreegen wy een behoorlyke huisvesting en voeding, des avonds werden er ten onze eeren eenige Inlandsche spellen vertoond door aankomende Jongelingen meestal oorlog zuchtige spellen zeer aardig om eens te zien
Garoet	afstand	40	18 Mey gereisd tot Garoet, men passeerd op deze roete op een goede afstand de berg ... die in 18-- een zeer geweldige uitbarsting heeft gedaan ¹³⁵ en dit omliggende land op een groote afstand door de glooyende lava heeft verwoest en verbrand, waarvan wy hier en daar nog de sporen konden erkennen, de weg van Tassik Malays tot Garoet is is eerst in 1837 voor een rytuig applicabel gemaakt en zulks voor Zyne Hoogheid Prins Hendrik der Nederlanden, die dezelve het eerst pr. os heeft bereeden – hy loopt door een valley die zich aller prachtigst langs de rivier kronkeld en zeer sterk gecultiveerd is;- des avonds te zes uren kwamen wy te Garoet aan en werden by den Heer Regent gul ontvangen en gelogeed,- Garoet ligt aan de voet van de Berg Goenong Goentoer, wiers vulkaan zich van tyd tot tyd laat hooren

Anno 1842	pr. transport	945 palen	en nu en dan verwoestingen aanlegd
Tjitjalenka	afstand	22	19 Mey vertrokken naar Tjitjalenka
			een kleine dessa in het Bandongsche
			alwaar wy overnachtte en door de zorg
			van den Regent van Bandong een goed
			Soupé verkregen
Tjanjor		62	20 ^e Mey zeer vroeg afgereeden, passeerde
			omstreeks 10 uren Bandong, alwaar
			by den Assistent Resident Nagel
			dejeuneerde ¹³⁶ en vervolgens de reis
			door zette tot Tjanjor
Batavia		77	21 ^e Mey reisde wy terug tot Batavia
			alwaar des avonds aankwamen
			en het genoeg smaakte, myne kinderen
			en nadere bloedverwanten in gezond-
			heid aantetreffen, hebbende wy alzoo
			in de tyd van 47 dagen afgelegd en

traject van 1106 palen of ruim 388 uren gaans en

215

By gelegenheid van het by
woonen eener voorlezing in
het Bataviaasche genootschap
van kunsten en wetenschappen
werdt op voorstel van den Heer
J Krusseman met eenparige
stemmen als Lid aangenomen
en leg daarom onder bylaag
La.- – by deze myne Diplome
over.-

binnen welke korten tyd wy over
schoon gedeelte van het vruchtbaare
Eiland Java bezichtigd hebben –
hoegaarne ik de reis tot Sourabaya
en in de Oostkust had willen
uitbreiden, liet de tyd zulks niet
toe aangezien de Expeditie naar Japan
in dit Jaar stellig in de laatste dagen
van Juny zouden vertrekken, en ik
ruim een maand van nooden
had, om voor myn uitrusting
&c. by een te brengen, waarmede ik
by myn terug komst dan ook
dadelyk een begin maakte;- Tenge-
volge van het mislukken der Expeditie

Anno 1842

naar Japan in 1841 – besloot het Gou-
vernement om dit Jaar twee schepen
aftezenden in de hoop daarmede een
dubbele retour lading koper te verkrijgen,

- De ingehuurde schepen waren de

Amboina kapitein Laurens en

Johannes Marinus kapitein van Delft

beide wel uitgeruste en goede schepen

- Daar de voor Japan bestemde

ambtenaren nu op deze twee bodems

verdeeld moesten worden, zoo bepaalde

ik my om vergezeld van den assistent

Oelrichs en kambang kommissaris

Bicker pr. Amboina de reis te onder

nemen,- en de pakhuismeester Wolf,

assistent Lange en pakhuismeester

Lucas pr. Johannes Marinus.-

Na dat alles in gereedheid was,

werdt de zeildag bepaald op 26^e

Juny – deze dag genaakte reeds spoedig,

voor de tweede maal nam ik nu van

myn kinderen en bloedverwanten een

hartelyk afscheid, ook koesterde wy

alle den wensch dat ik ditmaal ge-

lukkiger mogt wezen dan in 1841, en

waartoe ik aan het Opperwezen myne

stille gebeden richten,- Door myn

Zoon Willem en Broeder werdt

ik tot aanboord uitgeleide gedaan

en werden met een Salut ontvangen

- dadelyk werdt het anker geligt om

van een voordeelige bris gebruik te

maken, zynde de Johannes Marinus reeds

Vertrek naar Japan
voor de tweede maal

een uur te voren onder zeil gegaan,
als passagiers bevondt zich nog aanboord
den Heer Hooser, geemployeerde by de
Handelmaatschappy, die voor herstel van
gezondheid een reisje naar Japan ondernam
- Tegen de middag waren wy by de Duizend
Eilanden kreegen een geweldige donderbui
en de wind voor in,- s'avonds ten anker
by de Noordwachter evenals het 2^e
schip.-

27^e Tegenwind – laveerde om boven de
Noordwachter te komen en kwamen des
avonds ten weste van die Eiland ten
anker.-

28^e zeilde met een goede wind en hielde
koers op Straat Gasper, welke beide Kapi-
teins waren overeengekomen te passeren,
- wy hadden heden een doode welke op
de middag werdt overboord gezet, des
nachts voor de kust van Banka byge-
draayd.-

29 s'morgens stuurde op Straat
Gasper aan, edoch konde door de schralen
wind en hevigen stroom niet oostelyk
genoeg komen om de Straat te bezeilen,
tegen 10 uren besloten beide kapiteins om
naar Straat Banka aftehouden en
toen de wind geheel in ons voordeel
hebbende, kwamen wy des acter
middags te 4 uren in de Straat, praayde
aldaar onze reisgenoot Joh: Marinus
waar alles wel aan boord was en te
half acht uren ankerde de beide schepen
by de tweede punt.-

30 Juny, s'morgens vroeg onder zeil, hadden een goede wind, passeerde op de middag de Residentie Banka, konde door het schoone helder weder de huizen zeer goed onderscheiden des avonds te ½ 9 uren passeerde de Bark Frederik Hendrik, eenige oogenblikken later praayde een Eng. schip welke wy hadden opgelopen en bestemd was aan Singapoera 1^e July zeilde met een goede koelte in de Malaydsche zee, passerde het Eiland Linga

2^e hield goede koers, passeerde Poeloe Dommer – s'avonds te zes uren praayde onze reisgenoot, alles was wel aanboord, de Kapiteins kwamen overeen om te acht uren de koers N. N.O. te nemen;- ik verzocht den pakhuismeester Wolf indachtig te zyn aan het gemaken van een relaas der meest belangryke nieuws tydings uit Europa bestemd om by aankomst aan het Japan-sche Gouvernement ingeleveerd te maken en waaraan den Heer Wolf in 1841 reeds begonnen was.-

3^e zeilde met een goede wind koers op P. Spatoe

4^e als boven – praayde des avonds te zes uren onze reisgenoot waar aanboord alles wel was.-

5^e fraay weder en een fiksche koude wind, zeilde koers op Poeloe Spatoe en welk eiland wy by nacht passeerden

6^e goed weder en fiksche wind, zeilde koers op de Macclesfield Bank, waren te 12 uren op 11°52" N.B. en 111°0.7 O.L.

7^e goed weder – de Johannes Marinus was dicht by ons – zagen een schip aan Bakboords zyde dat om de Zuid stuurde – den middag

kwamen wy op 15 myl afstand van de Macclesfields Bank, - des nachts te 12 uren passeerde wy dezelve en loode 40 vadem diepte.-

8^e eenigzins betrokken lucht doch goede wind, zeilde koers op Straat Formosa, van de Zon Eclips die heden morgen ten 8 uren moest plaats gehad hebben, bespeurde wy weinig of niets kwamen op de middag op 15°55 N.N. 114°30 O.L. – des avonds te negen uren hadden wy het ongeluk door overlyden een die scheepelingen te verliezen zynde een zeer Jeugdige en veel beloovende Jongeling – des nachts werdt zyn doode lichaam overboord gezet.-

9^e zeilde koers op Formosa, kwamen des middags op 19°34” N.B. 115°03” O.L. des avonds hadden aanhouden weerlicht meestal uit het Noorde, praayde de Joh: Marinus waar alles wel was 10^e hadden in de afgelopen nacht veel regen weinig wind op de middag klaarde het wat op – kwamen op 21°17 N.B. 115°54” O.L. - des avonds weder een geweldige zwaren regen welke de geheele nacht voortduurde 11^e was het wat opgehelderd, zeilde met een lief koeltje Straat Formosa in – kwamen op 22°26” N.B. en 116°36” O.L. 12^e Daar de dageraad hier reeds te 4 uren begint aantebreken was ik op dat uur reeds op dek om zulks te aanschouwen als hadden zulks in veele Jaren niet gezien - het was fraay weder, konde evenwel door de eenigzins heyegge¹³⁷ lucht geen Land van China of Formosa bespeuren, de Joh Marinus zeilde vlak naast ons hetgeen een treffend gezicht gaf en zeer

gezellig was – het Climaat dat wy hier hadden was overheerlyk – kwamen op de middag op 23°1” N.B. 117°23” O.L. 13^e July zeilde in Straat Formosa met fraay weder doch waaid er een schralen wind, de Joh: Marinus achter ons hadden een Chineeschen Junk in zicht die met ons koers hield – kwamen op 24°30 N.B. 119°36” O.L. – op de middag veranderde het weder, de wind kwam uit het noorden en nam hand over hand toe, de Barometer en Carpessemeeter? daalde geweldig, alles kondigde weder zwaar weder aan en werden daartegen alle voorzorgen genomen – des avonds te 7 uren kwam de wind geweldig opzetten, wy zeilde met digt geriefde mars zeils,- te elf uren waayde het een hevige storm vergezeld van orkaan vlagen, het schip werkte vershrikkelyk, wy hielden het met een marszeil en het storm gafvel zeil over en weder op de wind;- onze toestand was zeer zorg verwekkend daar wy aan beide kanten tusschen land en eilanden waren en de hevige stroomen ons weg voerde – ik bragt voor de derde maal op myn togt naar Japan wederom een kommervolle nacht door en dacht zoo by my zelve, dat ik myn betrekking als opperhoofd over de Japansche handel wel daar moest behaalen.- door de goede voorzorgen die er genomen waren, hadden wy by dit slechte weder hoegenaamd niets verloren, met het aanbreken van den 14^e July nam het weder eenigzins af doch stond er een zeer hoogen zee

- Tot myn blyschap bespeurde ik de Joh: Marinus niet ver van ons verwyderd, zoo het ons voorkwam had hy zyn groote steven verloren evenwel met zekerheid konde wy dit niet zeggen, daar dezelve ook wel konde zyn ingenomen, het bleef den geheele dag onstuimig en maakte geen vordering en bleek het dat de stroom ons had afgedreven – op de middag zagen wy een schip koers zeilende naar de Chineesche Zee,- des avonds weder hevige edoch afnemende buyen – des nachts te 2 uren hadden wy het geluk weder koers te kunnen sturen.-

15^e s’ morgens goed weder maar schraale wind en hooge zee,- de Joh: Marinus was uit het zicht hetgeen my niet aangenaam was te ondervinden wy dachten dat hy nader onder de wal was geloopt, wy hadden het land van Formosa tot deszelfs Noordelyk einde toe in het zicht,- op de middag was er uit de mast even een schip te zien maar konde men niet onderscheiden of het onze reisgenoot was,- des achtermiddag met zons ondergang kreegen wy een Brik in het zicht,- de wind was nu weder geheel noordelyk, zoo dat wy moesten laveren.-

16^e goed weder, maar tegenwind en de Johannes Marinus niet in het zicht, hetgeen zeer onaangenaam was, maakte weinig vordering – des achtermiddags te 4 uren praayde wy de Brik op gisteren in ’t zicht gekreegen en bleek het te zyn een Eng. oorlogs Brik Camillon, de gezagvoerder kwam ongeacht de hooge

zee aanboord, hoofdzakelyk om de ware breedte te vernemen als hebbende geen behoorlyke ovservatie gehad, hy kwam van Emay en was gedestineerd naar Nieuw Holland, zyn Brik was met 60 koppen bemand en zwaar gearmeerd, hy verhaalde ons dat de Engelsche troepen Nanking hadden ingenomen – daar hy het voornemen had om op zyn togt een des Moluksche Eilanden of welligt de Oostkant van Java aantedoen, gaf den Hr. Bicker hem een briefje mede aan Vriend Gevers waaronder ik eenige regelen aan myn Broeder schreef, en beloofde ons stellig het te bezorgen – tegen donker keerde hy naar zyn boord terug en kreeg van Kapt. Laurens eenige flesschen Schiedammer waarmede hy zeide een vrolyke zaterdagavond te zullen doorbrengen.-
17^e goed weder maar noordelyke wind zoo dat wy weinig vordering maakte, onze reisgenoot niet in het zicht, des avonds weder hooge deining.-

18^e July, myn 44ste Jaardag was het even als in het gepasseerde Jaar weder zeer onstuimig weder, de weerglazen daalde merkelyk en kondigde slecht weder aan dientengevolge werden er weder goede voorzorgen genomen en alles goed voorzien, tegen den avond begon de wind uit het noorden verschrikelyk optezetten en veranderde weldra in een hevige storm die aanhield tot

middernacht van den
19^e July;- wy waren op den tydstip niet
buiten gevaar, daar de stroom ons
hoe langer hoe nader naar de Chineesche
kust dreef en den kans hadden op laager
wal te geraken, tot ons groot geluk
was het dat het weder begon aftenemen,
by een langer aanhouden waren wy
er welligt om koud geweest, geduren-
de de twee laatste etmalen zyn wy
meer dan een graad in breedte achter
uit gegaan – den
20^e was het goed weder maar stil,
kwamen op de middag op 25° N.B.
21^e regenachtig weder en de wind weder
geheel tegen, maakte hoegenaamd geen
vordering – ik was niet zonder bekom-
mering over de Joh: Marinus die wy
sedert den 15^e niet gezien hadden
22^e goed weder en goeden wind, zeilde
koers, kwamen op de middag op 26°
N.B. 121°39' O.L. – de gezagvoerder
opende heden met de gebruikelijke plechtig-
heid de geheime Japansche Sein
Vlaggen – de een bestond uit een wit
veld met een dubbele roode halven maan,
en de anderen wit met Japansche
Characters welker beteekening is –
Vriend des Keizers van Japan, en de Japan-
vaarders voor molestie vry waren, wanneer
zy onverhoopt op de Chineesche kust
of in een ander haven als Nagasaki op
de Japansche kust komen te vervallen
- des avonds was het Maan Eclips,
welke by het opkomen der maan nog

Anno 1842

zichtbaar was en deszelfs uiteinde
durende tot 8 uren, by den gelegenheid
werdt de Chronomeeter vergeleeken
en bevonden slechts een zeer gering
verschil opteleveren.

23^e schoon weder een redelyke goede
wind kwamen on 27°28" N.B.

123°49" O.L. – het was nu reeds acht
dagen dat wy de Joh: Marinus kwyt
waren

24 goed weder en wind, kwamen
op 29°18" N.B. en 126°8 O.L.

25 schoon weder en goeden wind
maakte goede vordering en peilde des
achtermiddags de maxcimus, zeilde
tot middernacht door naar de Jap:
kust en draayde toen by tot den dag

26^e schoon weder, hadden de uitgestrekte
kust van Jap: voor ons overal zeer hoog
land, zagen verscheide visschers – een
derzelve kwam ons op zy die ons voor
wat brok en suiker verscheidene goede
visschen gaven, tot myn onuitspreeke-
lyke blyschap verhaalde zy ons dat
er reeds een Hollandsch schip op gisteren
avond was binnen geloopt daar
dit geen ander dan de Joh. Marinus kon-
de zyn, zoo was myne vrees voor eenig
onheil op eens geheel verdweenen – tegen 10
uren erkende wy de Noorder Carvalles
aan de Holl: vlag die daar op waaide
by het omzeilen van dit Eiland deden
wy een Salut van 9 schooten,- eenige
oogenblikken te voren hadden wy reeds

Aankomst in het Kei-
zerryk Japan, te Naga-
zaki

Anno 1842
door het waarn. opperhoofd
Grandisson onderteekend

de praay boot op zy gehad – die ons in
een doos aan een lange stok gebonden een
praay rapport ter invulling over reikte, wat
aan ten spoedigste werdt voldaan en
de doos weder op dezelfde wyze werdt
afgegeven – volgens de Jap: nutten mag
er geen Jap: aanboord overkomen
alvorens men aan de wal de overtuigen
heeft dat het werkelyk het Holl: voor
Japan bestemde schip is – omstreeks
12 uren kwam er een onder banjoos¹³⁸ over
boord om de pands leeden aftehalen, ik
had daartoe gedesigneerd den assistent
Oelrichs benevens den Hr. van Enst.
doctor op de Amboine;- allenskens
waren wy nu tot den Paapenberg genaderd
- waar men het oog nu wende, heeft men
een prachtig en verheven gezicht, het welk
by my een aangename indruk maakte,
by het ten anker komen aan de Paapen-
berg deeden wy weder een salut en
kort daarop kwam er een opperban-
joost aanboord met een groot gevolg,
ik ontvang ZynEd in de kajuit in myn
groot tenu, het geen ik konde bemerken
dat eene goede indruk maakte, zy
hadden geen oogen genoeg om my
gade te slaan,- in veele Jaren hadden
zy geen Opperhoofd met een groot
tenu gezien zeide zy my,- onze
reisgenoot vernam ik nu dat deze
morgen naar voor de stad was geboeg-
seerd, wy kreegen ook verlof om dadelyk
op te zeilen,- onmiddelyk waren er een
60 of 70 tal schuitjes voor de Amboine
gespannen en boegseerde ons binnen dat

zulks zoo spoedig gebeurde schreef ik toe omdat ik aanboord was, doorgaans blyven de schepen tot s'morgens vroeg aan de Paapenberg liggen – de Amboine was nu prachtig met een groot aantal vlaggen en wimpels versierd, by het passeren van de Keizers wachten die links en rechts in de baay liggen, deden wy het gewoon salut – het land levert hier weder een treffend en schoon gezicht op – de oevers waren bezaaid met kleine Batteryen, welke goed bemand waren maar van het geschut kon men schier niets zien, door de schaar klederen die men voor die verdedigenswerken spand,- onze reisgenoot zag ik nu tot myn vreugde met vlag en wimpel reeds ter reede Nagazaki, omstreeks 4 uren kwamen wy ook voor Decima ten anker, van het gezicht op dit Eilandje had ik my meer voorgesteld, het heeft iets Somber en viel my wat tegen edoch het om liggende land is goddelyk schoon en de bergen tot op de Kruinen beplant.-

Den assistent de Wolff kwam my namens het w. opperhoofd met myn behoude aankomst geluk wenschen - tegen 5 uren begaf ik my ingezelschap van dien Heer en Kapitein Laurens naar de wal,- de groote sloep was daartoe in gereedheid gebragt, den groote vlag voorop – by het vanboord gaan kreeg ik een salut van 11 schooten,

aan de waterpoort van Decima
stapte ik aan wal, het stond daar
even als aan de oever en in de stad ge-
zaaid met nieuwsgierige om de op-
togt te zien / welligt heeft myn fraay
tenu hiertoe veele uitgelokt / ik werdt
aan de poort ontvangen door de
pakhuismeester Wolf den Hr. Bicker
Kapitein van Delft &c. – na myn
Compliment by de wachthebbende
opperbanjoos gemaakt te hebben
gingen wy en corps naar de wooning
van het opperhoofd, alwaar den Heer
Grandisson en de Heeren die reeds vroeger
aan wal gekomen waren, my aan
de groot trap opwachte, my in
de receptie zaal geleide en my
daar met myne behoude aankomst
en benoeming als opperhoofd
hartelyk geluk wenschte, het welk
door my beleefdelyk werdt be-
antwoord.- kort daar na kwamen
de Heeren opper Tolken, Ottonas¹³⁹, Casse-
rissen Dwarskyker Dienaren in een
woord alle die aan het Eiland
verbonden zyn, my hun hulde brengen
en zulks corps gewyze waardoor
het reeds laat wierd alvoren ik
my eenige rust konde verschaffen
- na afloop van alle die plegtigheden
maakte ik my makkelyk en bragt
ik wyders tot laat in de nacht met
den Hr. Grandisson, aangename
uren door, en verwarmde wy als

Anno 1842

het ware eenige vroeger altoos bestaan hebbende relatien van vriendschap, wy waren reisgenooten op onze togt naar Indië pr. Z. M. schip Nassau in 1816.- ook onderhielden wy ons over Gouvernements belangen en beraamden de beste plannen tot het verkreigen van de gewenschte retourlading voor twee schepen.

Annotaties

- ¹ Caspar Georg Carl Reinwardt (1773-1854), botanicus van Pruisische afkomst en later hoogleraar botanie in Leiden
- ² Nederlands-Indië was in Engelse handen gekomen in 1811, tijdens de Napoleontische oorlogen, na dat Nederland door Frankrijk was ingelijfd
- ³ Cadzand
- ⁴ vermoedelijk Zuidzande
- ⁵ hengst = een klein zeilvaartuig
- ⁶ Dover, Engeland
- ⁷ alle hens = *all hands (en.)*
- ⁸ de beroemde Suikerbroodberg in de buurt van Rio de Janeiro
- ⁹ Île Saint-Paul en Île Amsterdam, twee eilanden in de Indische Oceaan, destijds onbewoond
- ¹⁰ *diné* (fr.) = diner
- ¹¹ Anyer, een dorp op de uiterste westkust van Java
- ¹² Panaitan (Prinseneiland), Sangiang (Dwars-in-den-weg) en Krakatau, eilanden in Straat Soenda
- ¹³ debarqueren = ontschepen
- ¹⁴ ropij, een oostindische munt
- ¹⁵ Gresik
- ¹⁶ pagaaier = iemand die een pagaai, een soort van schepriem, gebruikt
- ¹⁷ *kampong* = dorp
- ¹⁸ *dalem* = paleis
- ¹⁹ Alexander Hare (1775-1834), Engelse koopman, resident van Banjermasin onder het Engels bestuur, betrokken bij slavenhandel
- ²⁰ A. Hare verbleef in de Cocoseilanden woonachtig vanaf 1826
- ²¹ scribe = schrijver, klerk
- ²² bevelschrift
- ²³ Majapahit, de naam van een hindoe-boeddhistisch rijk in Indonesië in de 14^e en 15^e eeuwen
- ²⁴ eenvoudig huisje voor tijdelijk gebruik
- ²⁵ Herman Willem Daendels (1762-1818), gouverneur-generaal van Nederlands-Indië van 1807-1810
- ²⁶ *klewang* = kort zwaard
- ²⁷ *alang alang* = een grassoort
- ²⁸ *tuak* = een soort van palmwijn

²⁹ *paseban* (of *passebaan*) = audientiehal

³⁰ Pieter Herberus van Lawick van Pabst (1780-1846), later ook Resident van Batavia

³¹ kastelein = herbergier

³² *pangeran* = prins

³³ amfioen, opium

³⁴ *panembahan*, een titel van sommige vorsten in West-Borneo

³⁵ *atap* = dakbedekking van droge palmladeren

³⁶ *klamboe* = muskietennet

³⁷ erts

³⁸ Huibert Gerard Nahuys van Burgst (1782-1858), van 1836 generaal-majoor en Raad van Indië

³⁹ *tummengung* = een adellijke titel

⁴⁰ *wangkang* = een chinees vaarttuig, kleiner dan een jonk

⁴¹ moesson

⁴² Bangkalan, een stad op de westkust van Madura

⁴³ fatigue = vermoeidheid

⁴⁴ Sumenep, stad in het oosten van Madura

⁴⁵ pikelen = dragen (pikollen)

⁴⁶ zandruiter werden = van zijn/haar paard vallen

⁴⁷ merrie

⁴⁸ Pamekasan

⁴⁹ Kapang

⁵⁰ Banjoe-Ates

⁵¹ Arisbaja

⁵² kort voor *sjahbandar* = hoofd van de haven

⁵³ *bali bali* = bamboe bank

⁵⁴ vis à vis, een rijtuig voor twee personen

⁵⁵ kleine koraaleilanden benoorden Indramayu; de grootste, Pulau Rakit, werd door de Hollanders Boompjes Eiland genoemd.

⁵⁶ Kotaringen of Kottaringen, een stad op de zuidkust van Borneo en de omliggende land

⁵⁷ vermoedelijk een poes(je), een soort van emmer dat men op een schip gebruikt

⁵⁸ *cabé* = Spaanse peper

⁵⁹ *pentjalang* = vaartuig

⁶⁰ een oude naam voor acute gastro-enteritis

⁶¹ voedstermoeder

⁶² Pieter Merkus (1787-1844), Raad van Indië vanaf 1829, gouverneur-generaal van Nederlands-Indië 1841-1844

⁶³ vermoedelijk Carel Jan Riesz (1791-1856), destijds resident van Soerabaja

⁶⁴ oorlam, een portie jenever op een schip uitgedeeld

⁶⁵ vermoedelijk de vrouw van Dominique Jacques de Eerens (1781-1840), gouverneur-generaal van Nederlands-Indië 1836-1840

⁶⁶ Johannes, graaf van den Bosch (1780-1844), gouverneur-generaal van Nederlands-Indië 1830-1833 en minister van koloniën 1834-1839

⁶⁷ jaarfeest van de Universiteit Utrecht die in 1636 is geopend

⁶⁸ maskerade

⁶⁹ deze platen (of tien daarvan) schonk Bik later, tijdens zijn hofreis naar Edo in Japan, aan de daimyō van Satsuma

⁷⁰ Carel Sirardus Willem, graaf van Hogendorp (1788-1856), resident van Batavia 1823-1827, later ook Raad van Indië

⁷¹ de Cantate was in de Jacobikerk in Utrecht uitgevoerd

⁷² Frederik van Oranje-Nassau (1797-1881), zoon van Willem I

⁷³ Godert Alexander Gerard Philip van der Capellen (1778-1848), van 1824 baron van der Capellen: een beroemde Nederlands diplomaat, de eerste gouverneur-generaal van Nederlands-Indië (1816-1826) na de tijd van de Engelse bestuur

⁷⁴ personaadje = personage

⁷⁵ Willem Pasques de Chavonnes Vrugt (1830-1891), een tenor met een succesvolle internationale carrière

⁷⁶ *belvédère* (fr.) = een uitzichtpunt of -gebouw

⁷⁷ vermoedelijk Johan Krayenhoff (1790-1867), officier der genie en zoon van Cornelis Krayenhoff, de ontwerper van de latere Stelling van Amsterdam

⁷⁸ de Ridderzaal, ook Loteryzaal genoemd

⁷⁹ Michiel de Ruyter (1607-1676), een beroemde admiraal tijdens de Engels-Nederlandse oorlogen

⁸⁰ *domicilier* (fr.) = woonplaats

⁸¹ Henri Martin (1793-1882), beroemde Franse dompteur destijds woonachtig in Rotterdam

⁸² gure

⁸³ Sint-Laureins

⁸⁴ Borculo, waarin de Koninklijke Stoeterij zich destijds bevond

-
- ⁸⁵ beurtman = beurtschip
- ⁸⁶ winter van 1739-1740 was buitengewoon koud in Nederland
- ⁸⁷ tussen de regels toegevoegd: “zoo als my nader is verhaald”
- ⁸⁸ tussen de regels toegevoegd: “daar wy in het naar huis reiden”
- ⁸⁹ de vermeende relikwieën van de wijzen uit het Oosten bevinden zich in de Dom in Keulen
- ⁹⁰ de beroemde Vlaamse schilder Pieter Paul Rubens (1577-1640)
- ⁹¹ de oorspronkelijk fabriek van eau de cologne was opgericht door de Italiaanse Giovanni Maria Farina
- ⁹² een kursaal = de hoofdgebouw van een badplaats
- ⁹³ conversatiezaal
- ⁹⁴ *Die Zauberflöte*, een opera uit 1791 van Mozart
- ⁹⁵ *sperrnitz* (*de.*) = een soort van zetel in schouwburgen
- ⁹⁶ *confortable* (*fr.*) = comfortabel
- ⁹⁷ Rodschild = Rothschild, de beroemde internationale bankierfamilie van Frankfurt
- ⁹⁸ *coup d'oeil* (*fr.*) = een blik
- ⁹⁹ Johannes Gutenberg (1397-1468), de beroemde drukker, werkte te Mainz
- ¹⁰⁰ prins van den bloede = een mannelijke lid van de koninklijke familie, die niet de zoon of kleinzoon van de koning is
- ¹⁰¹ radicaal = compleet
- ¹⁰² *accoucheur* (*fr.*) = vroedmeester
- ¹⁰³ tussen de regels toegevoegd: “de zevende maand haar zwangerschap”
- ¹⁰⁴ *ménage* (*fr.*) = huishouding
- ¹⁰⁵ tussen de regels toegevoegd: “met hunne Vrouwen”
- ¹⁰⁶ Pulau Seribu
- ¹⁰⁷ david = een balk waaraan de sloepen van het schip worden opgehangen
- ¹⁰⁸ barkas = een zware roeisloep
- ¹⁰⁹ Charles Alexandre Challaye
- ¹¹⁰ Water Witch
- ¹¹¹ Luis de Camões (1524-1580), Portugese auteur van o.a. *De Lusiaden*
- ¹¹² Bik bezocht Macao tijdens de Eerste Opiumoorlog (1839-1842) tussen Groot-Brittannië en China
- ¹¹³ Casa branca (*pt.* “wit huis”)
- ¹¹⁴ kanasser = een soort van korf of mand

-
- ¹¹⁵ vermoedelijk de plant kalmus, van lat. *calamus*
- ¹¹⁶ Javasche Courant was het gouvernementsblad in Nederlands Oost-Indië.
- ¹¹⁷ Adriaõ Acácio da Silveira Pinto, gouverneur van Macau 1837-1843
- ¹¹⁸ Praia Grande = een belangrijke kade in Macau
- ¹¹⁹ ezelshoofd = een stuk hout die houdt de steng met de mast samen
- ¹²⁰ Rau (Riouw), een eiland op de oostkust van Sumatra
- ¹²¹ Jaga Utara, een kleine eiland
- ¹²² Pulau Damar Pesar
- ¹²³ Cisarua
- ¹²⁴ Pangrango, ook Megmedon of Megamendoeng noemd, een vulkaan nabij Cisarua
- ¹²⁵ Cianjur
- ¹²⁶ Sepuh of Sepoeh
- ¹²⁷ jatiebos = teakboom
- ¹²⁸ *dessa* = dorp
- ¹²⁹ *en corps* (fr.) = gezamenlijk
- ¹³⁰ *kraton* = een Javaans paleis
- ¹³¹ *mantrie* = raadsman
- ¹³² een groot Hindoe-Javaanse tempel-complex in de 9e eeuw gebouwd
- ¹³³ *pasanggrahan* = een logeershuis voor ambtenaren
- ¹³⁴ *demang* = districtshoofd
- ¹³⁵ vermoedelijk de grote uitbarsting van Galunggung, nabij Garut, in 1822
- ¹³⁶ *déjeuner* (fr.) = lunch
- ¹³⁷ heilig = onhelder
- ¹³⁸ banjoos = een Japanse politieambt
- ¹³⁹ *ottona* = wijkmeester